

★★★ **Srbija i Amerika,** ★★★
poslednji čin političke drame

KAKO SE VUČIĆ ZAMERIO TRAMPU I MOĆNOJ SUZI VAJLS

Nedeljnik

5. MART 2026.

350 DINARA

KAKO JE
MARKO
VIDOJKOVIĆ
IZMENIO TOK
DRUGOG
SVETSKOG
RATA

9 772217 905006

BROJ 738 · CENA 350 DINARA
· CG 3,5 € · BH 6,5 KM · HR 4,5 €
· SI 4,5 € · MK 200 DEN

SPECIJALNO IZDANJE

SVETSKI RAT U IRANU

„BOMBARDUJ
I NADAJ SE“:
ČETIRI SCENARIJA ZA
BUDUĆNOST IRANA
Geoport Željka Pantelića

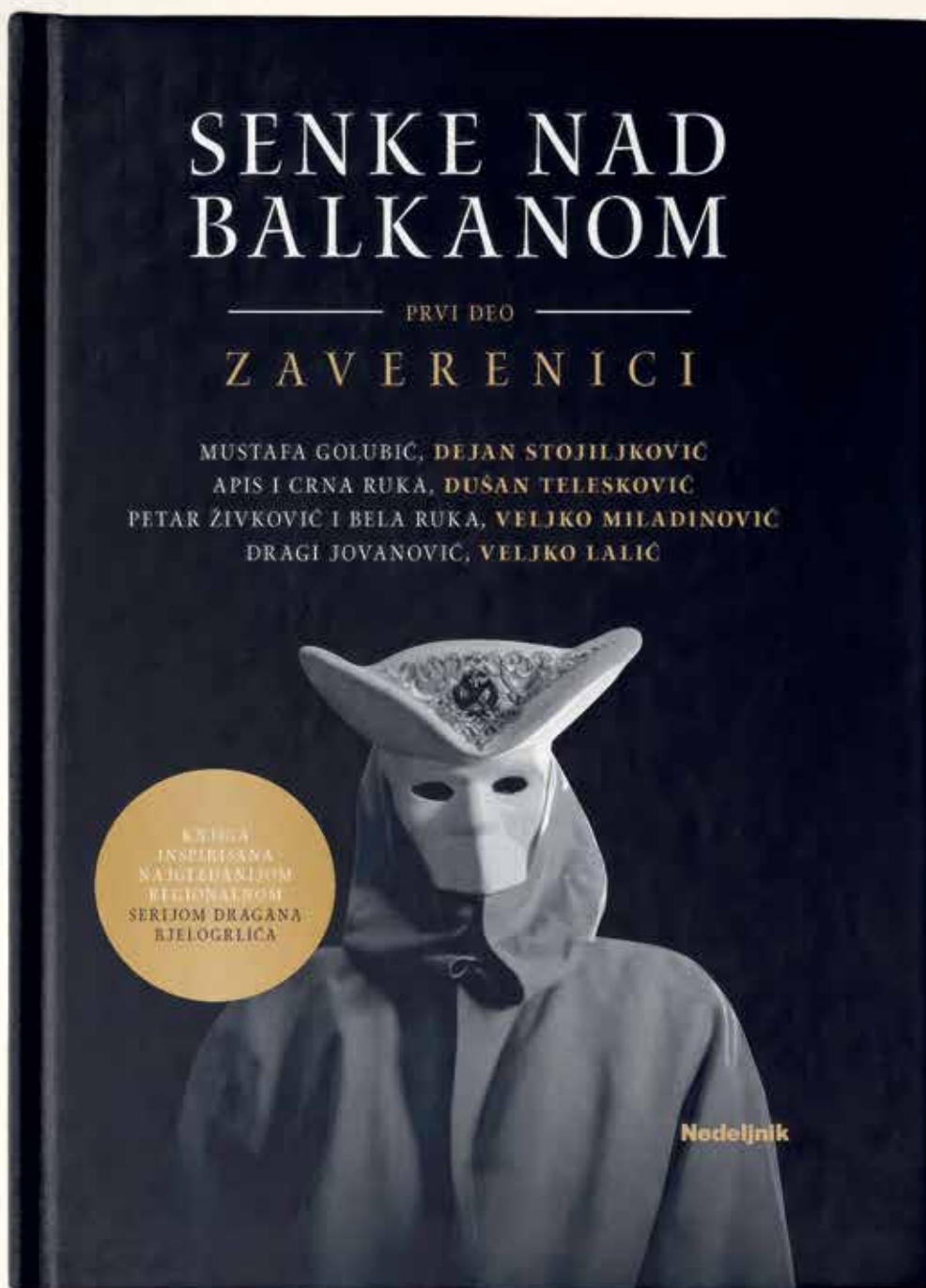
KONTRAUDAR:
ŠTA IRAN IMA,
MOŽE I SME?
Vojni pregled
Aleksandra Radića

UBISTVO
HAMNEJA: KAKO
IZGLEDA AMERIČKI
LOV NA GLAVE

ŠVEDOČENJE:
ČEKAJUĆI BOMBE
U ISFAHANU
Branko Katić

ISTINITA PRIČA IZA NAJPOPULARNIJE SERIJE
ŠPIJUNI, ZAVERENICI, UBICE, DRŽAVNICI

SENKE NAD BALKANOM
DVOTOMNO IZDANJE NEDELJNIKA
U PRETPRODAJI

IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd +381/11/770-81-64
redakcija@nedeljnik.rs

MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik
Veljko Lalić

Izvršni direktor marketinga
Jelena Jevtić
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje
Andela Marić
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer
Jelena Šoškic

REDAKCIJA

Odgovorni urednik
Marko Prelević

Zamenik glavnog urednika
Branko Rosić

Izvršni urednik
Veljko Miladinović

Izvršna urednica
zdravlja i psihologije
Ana Mitić

Urednik unutrašnje
i glavni urednik online izdanja
Dušan Telesković

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima
Željko Pantelić

Reporteri
**Milica Rilak, Zorica
Marković, Milana Milošević,
Marko Tica, Luka Lukić**

Urednik fotografije
Nebojša Babić

Fotografije
**Profimedia, Beta,
Orange Studio**

Art-direktor
Miloš Sindelić

Ilustracije
Marina Duletić / Kumiho

Lektura
Sanja Savić

Head of digital
Pavle Zlatić

Društvena mreže
Jelena Luković

Stalni saradnici
**Srdan Vajliarević, Dragoljub
Draža Petrović i Ante Tomić,
Hana Piščević, Zoran
Panović (Politika i društvo),
Aleksandar Radić (Vojska),
Dejan Stojiljković (Eseji),
Dejan Jović (Zagreb), Goran
Vojnović (Ljubljana),
Rumena Bužarovska
(Skoplje), Ivan Radojčić
(Stil), Milan St. Protić
(Istorija), Ana Banko
(Zdravlje), Miša Brkić
(Biznis), Danijela Isailović
(Energetika i ekologija),
Petar Komnenić (Podgorica)**

Le Monde diplomatique
ONLINE IZDANJE
Imd.nedeljnik.rs

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Mladenović
Imd@nedeljnik.rs

Brifing

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
Multipolarni Klod

5 | Lice nedelje
Radmila Stanković

10 | Dragoljub
Draža Petrović
**Samo nek
ide redom**

12 | Zoran Panović
Zvezda, Evrovizija,
Tramp, Iran

16 | Poverljivo
iz SAD i EU
**Kako je Vučić
izgubio Ameriku**

ANALIZA ŽELJKA
PANTELIĆA

Iran je izgradio
veoma solidnu
podršku na
Zapadu i u
muslimanskom
svetu
predstavljajući
sebe kao zaštitnika
Palestinaca i
branitelja islama
od zapadne
dekadencije.
Tako se kreirala
paradoksalna
situacija da je
Iran praktično
izolovan, ali u
javnim mnjenjima
muslimanskih
država i u Evropi
uživa simpatije

Marko Vidojković

Drugi svetski rat mi je omiljen, jer
smo u osnovnoj bili indoktrinirani
idealizovanom partizanštinom,
da bi se 1990. sve promenilo **36**
Razgovarao Veljko Miladinović

Poruka u Kotoru

Zastali smo ukraj trga prepunog
ljudi, gdje je za improviziranom
govornicom stajao svećenik
i nešto gromko govorio **40**
Piše Miljenko Jergović

Veneova zbirka, opet

Sin čuvenog matematičara, Dragan
Bogoslavov, prvi put za Nedeljnik
priča o uticaju koji je njegov
otac – i zbirka koja je doživela 50
izdanja! – imao na generacije **44**
Piše Ana Mitić

Ispalo je da smo na ovoj strani bili
onaj dečak koji je vikao „Vuk, vuk”,
samo što se vuk stvarno pojavio.
U obliku Donalda Trampa i sa
bombama koje padaju s neba, ali
to je samo, beše li, promena dlake.
U subotu ujutru, dok pošten narod
spava, a neko leči i mamurluk,
počeo je sukob koji će nam, sve su
prilike, zadavati dosta glavobolje u
narednom periodu. (Kako god da
shvatite i glavobolju i period.)
Zato smo pripremili ovo specijalno
izdanje; glavni urednik bi možda
rekao da smo opet „pokazali
snagu”, ali predsednik SAD je malo
potrošio i tu sintagmu, pa ćemo
samo reći da smo dali sve od sebe
da, sa najpućenijim novinarima,
saradnicima i urednicima,
rasvetlimo gotovo svaki (dosad
poznat) ugao ovog konflikta...

Među nama:

U novom broju Nedeljnika

PRETPLATA

	SRBIJA
12 meseci	12.000
24 meseci	19.999

Dostupno u digitalnom
formatu **nedeljnik.rs**
12 meseci - 8.200

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

ONLAJN

WWW.NEDELJNIK.RS

f /NEDELJNIK

t /NEDELJNIK

@ /NEDELJNIKMAGAZIN/

in /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT
Zabranjeno preštampavanje i
korišćenje sadržaja bez pismenog
odobrenja izdavača.

Multipolarni Klod

I Nemci koji kao da se plaše da jedan svetski rat ne prođe bez njih. I Srbi kojima baš sada hoće da vrate spomenik Francu Ferdinandu u Sarajevu...

Kako ono beše? Vraća se multipolarni svet, kako ga najavljuju svi naši analitičari. Ili je ovo što gledamo multipolarni svet u glavi Donalda Trampa. O svemu više ne odlučuje jedna zemlja, već jedan čovek. Rijaliti. Postoje ti trenuci posle kojih ništa više nije isto. I to je uvek nasilje. Ni u Sarajevu niko nije verovao šta će sve da usledi, čak ni kada je krenulo da se puca. I zato mislim da ćemo posledice napada na Iran, i njihovog odgovora po svima, posmatrati u godinama pred nama. Tako ide kad se promeni paradigma. Usvoji neki lud zakon. Pusti iz boce neka antiimigrantska politika. Kad počne rat!

OVO JE OTPRILIKE GODINU DANA TRAMPOVOG drugog mandata. Osvetničkog, kako je i sam najavljivao. Krenuo je s ratom protiv elita (Harvard, mediji...), pa saveznika, od „Amerika First“ do „America Alone“, i prirodan kraj je rat. Slede midterms, izbori za Kongres i Senat u novembru. A Trampu je ovo na neki način već treći mandat, ne kako priča da je pobedio tri puta, već što je toliko godina u politici. Kod svih to kreće negde oko desete godine...

ODLUKA VRHOVNOG SUDA PROTIV TARIFA, UZ dvoje sudija, od troje koje je on postavio, probudila je nadu da je Amerika i dalje najveća demokratija sveta. Ali nasilno preuzimanje kompanija, poput Diznija, promene u medijima, privođenje *big teka*, govore drugačije. Meni je oduvek nejasno kako jedan general ne podnese ostavku. Kaže – neću da salutiram takvom ministru odbrane.

Od Vulina do Hegseta. I postane heroj pola nacije. Tamo i napiše knjigu i zaradi pet miliona.

ALI U DRŽAVI STVARI UVEK IDU po inerciji. I zato je opasno kad postanete državni čovek. Ali tako ide i u ratu. Neće modernisti sada da preuzmu Iran, pošto dok se ispaljuju rakete i zaklinje na sahranama takvi ljudi deluju kao budale. Naprotiv. Sada ide vreme usijanih glava. Zamišljenih pobeda. Osvete. Ni ovde niko nije reagovao na letke 1999, kao što ni tamo neće na poruke Netanjahua.

Ovo jeste svet slika. I Tramp je pobedio s onom s podignutom pesnicom, i krvlju koja se sliva niz lice. I umesto da se toga drži, on kao čovek rijalitija ide dalje. Iran zato gađa simbole. Treba mu slika. Jedna od 11. septembra definisala je 21. vek.

AMERIKA JE GLOBALNI HEGEMON, KOJI PREKO BlackRocka i drugih kompanija drži pola sveta. Svuda prodaje koka-kolu. I Holivud. I onda ona uvodi tarife?! Kao da najvećem globalizatoru ne odgovara globalizacija. Isto je uradio Putin. Šta je imala Rusija posle pada SSSR-a? Međunarodno pravo. Svoje mesto u SB UN. Od pet zemalja?! I tri različita sistema. I umesto da brani međunarodno pravo do kraja, kao na Kosovu, zbog čega ga je i branila, a ne zbog nas koje nije branila 1999, ona napadne Ukrajinu, zemlju u kojoj na deset godina ima „svog predsednika“. Samoubilački potezi uvek dolaze iz arogancije. I narativa koji se polako nametnu. Stambolić bi pobedio Miloševića 1980, kao i Račan Tuđmana. Ali kad krene nacionalizam, nije tu bilo nikakve šanse.

IRANSKI REŽIM JE JEDAN OD NAJZLOČINAČKIJH na svetu. Prošlog meseca pobili su desetine hiljada svojih ljudi. Ali je takva i Severna Koreja, koja je i neposredna opasnost za SAD, pa je niko ne napada.

Evropsko mešanje mi jedino nije jasno. Posebno što nas niko ništa nije pitao.

Posebno Berlin, koji kao da ne želi da jedan svetski rat prođe bez njega.

I mi se pravimo pametni, i to u vreme kad u Sarajevu pokreću inicijativu da vrate spomenik Francu Ferdinandu.

Ajde malo da pogledamo Kinu, koja čuti, iako je tamo njihova nafta. I iako se ovaj rat, kao većina zapadnih, vodi oko nafte.

Ili istočnih – oko zamišljenih teritorija izgubljene istorije.

BIĆE ZANIMLJIVO U AMERICI. JER NE možeš da dođeš na vlast s obećanjem da samo ti nećeš da ratuješ, pa da onda napadneš Iran od sto miliona stanovnika. Posle Rogana i Fuentes se okrenuo protiv Trampa. Najtvrdje MAGA jezgro. I poziva da glasaju za demokrate?! Čak i protiv Rubija i Džej Dija na sledećim predsedničkim izborima. Bitka za Trampovo nasleđe je počela. I to tako što je on sam ubio dva svoja glavna aduta.

PROPAST ZAPADNE IDEJE, MORALNO, POČELA JE u Iranu svrgavanjem Mosa-dika, zbog nacionalizacije nafte. Po istorijskim analogijama – a istorija je uvek u pravu, jer se pravi pametna kad sve prođe – lako tu stvari mogu i da se završe. Samo da još vidimo šta je smislio Klod, koji je organizovao operaciju pre nego što ga je Tramp otpustio.

Klod? Šta ti misliš o tome? **N**

LICE NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

*Sad imam dodatnu
snagu da se borim
protiv bahatih neznalica
i opasnih štetočina koje
ruše u kulturi sve što ne
razumeju i na čemu ne
mogu da zarade.*

**Radmila
Stanković**

NOVINARKA, DOBITNICA
NAGRADE FONDACIJE
„TANJA PETROVIĆ“

INTERVJU MILKA VOJVODIĆ, CEO DELTA HOLDING

Naš najveći uspeh je sposobnost da razvijamo biznise

Ljudi su temelj svega. Iza svih rezultata stoje generacije koje su dolazile, učile, stvarale i rasle zajedno sa kompanijom, kaže Milka Vojvodić povodom 35 godina poslovanja Delta Holdinga

Mladim ljudima pružamo priliku da profesionalno sazrevaju unutar sistema, grade karijere i usvajaju Deltinu poslovnu kulturu.

To je put kojim sam i sama prošla, kao i mnogi današnji rukovodioci Delte

Delta Holding je obeležio 35 godina poslovanja. Kada danas pogledate unazad, šta smatrate najvećim postignućem?

Trideset pet godina kontinuiranog poslovanja na tržištu Srbije i regiona izuzetan je jubilej. Za mene lično, to je i profesionalni i lični jubilej, jer sam imala privilegiju da budem deo Delte od samog početka.

Krenuli smo kao mali tim mladih ljudi, bez velikog iskustva, ali sa velikom energijom i jasnom verom da se biznis može graditi dugoročno, dosledno i na čvrstim vrednostima. Delta je stalno rasla i učila, razvijajući se zajedno sa onima koji su je gradili. Menjala je sebe, ali je menjala i okruženje oko sebe. Bilo je izazovnih perioda i teških odluka, ali nikada nije izostala vera da se znanjem i radom može uspeti i u uspehu trajati.

Tokom ovog perioda poslovali smo u Srbiji, regionu i na tržištima Evrope, Kine i Rusije, uvodili nove standarde i poslovne modele, gradili kompanije koje su dostizale tržišnu zrelost i postajale deo velikih međunarodnih sistema. Time smo doprinosili razvoju čitavih industrija i modernizaciji poslovnog okruženja.

Zato bih rekla da naše najveće postignuće nije samo rast i trajanje kompanije, već njen dugoročni doprinos razvoju tržišta i ekonomije regiona.

Kako danas izgleda Delta Holding u poslovnom smislu?

Danas je Delta vodeći poslovni sistem u Srbiji i regionu. Poslujemo u više ključnih sektora, u agraru, real estate-u, distribuciji, automobilske industriji i e-commerce-u, oblastima koje zahtevaju dugoročnu strategiju, stabilnost i kontinuirane investicije.

Kroz godine smo gradili poslovni mo-

del zasnovan na geografskoj diverzifikaciji, širokom portfoliju i dugoročnom razmišljanju. Takav pristup nam je omogućio da izgradimo stabilan i otporan sistem, sposoban da se prilagođava promenama i da istovremeno doprinosi razvoju privrede.

To potvrđuju i rezultati koje ostvarujemo. U 2025. godini ostvarili smo rekordne poslovne rezultate, prihod od gotovo 1,1 milijardu evra, uz rast od 16%, dok je EBITDA iznosila 136 miliona evra, što je rast od 20%. U istom periodu u budžet Republike Srbije uplatili smo 240 miliona evra.

Delta danas ima gotovo 6.000 zaposlenih, a više od četvrtine čine naše kolege mlađe od 35 godina.

Delta je tokom godina razvijala kompanije koje su kasnije postale deo velikih međunarodnih sistema. Kako objašnjavate tu strategiju?

Naš najveći uspeh je sposobnost da razvijamo biznise, da ih dovedemo do najviše tačke poslovanja, prodamo u pravom trenutku i kapital reinvestiramo u novi razvoj.

Tako smo osnovali Delta banku, koja je danas Banca Intesa, jednu od vodećih banaka na tržištu. Osnovali smo Delta osiguranje, danas Generali, lidera u svojoj industriji. Maloprodaja Delta Maxi danas je deo Delhaize grupe. Šoping molovi koji više nisu u vlasništvu Delte i dalje posluju pod našim imenom, potvrđujući snagu brenda koju smo izgradili.

Do sada smo na taj način u Srbiju i region reinvestirali 2,3 milijarde evra u nove oblasti poslovanja.

Koliko su ljudi ključni za dugovečnost jednog sistema poput Delte?

Ljudi su temelj svega. Iza svih rezultata stoje generacije koje su dolazile, učile,

stvarale i rasle zajedno sa kompanijom.

Od samog početka ulažemo u razvoj zaposlenih i gradimo internu menadžersku bazu. Mladim ljudima pružamo priliku da profesionalno sazrevaju unutar sistema, grade karijere i usvajaju Deltinu poslovnu kulturu. To je put kojim sam i sama prošla, kao i mnogi današnji rukovodioci Delte.

Posebno sam ponosna na projekat „Mladi lideri“, koji ove godine obeležava 15 godina i predstavlja jedan od najvažnijih stubova našeg razvoja.

Delta se ističe i po snažnoj društvenoj ulozi. Kako vidite odgovornost kompanije prema zajednici?

Razvoj kompanije nikada nismo posmatrali odvojeno od razvoja društva. Smatramo da uspeh ima pun smisao tek kada se deli sa zajednicom.

U Srbiju smo među prvima vratili koncept zadužbinarstva i iza sebe ostavili tri značajne zadužbine, dve u Beogradu i jednu u Kragujevcu. Zajednica je to prepoznala, što potvrđuje i više od 50 priznanja za društveno odgovorno i održivo poslovanje.

Koji su ključni projekti i investicioni planovi za naredni period?

U ovu fazu razvoja ulazimo sa rekordno planiranim prihodima i snažnim investicionim ciklusom. Planirani prihodi za 2026. godinu iznose 1,4 milijarde evra, dok će investicije do 2028. godine premašiti milijardu evra.

Kontinuirano investiramo u budućnost i razvoj novih tržišta. Razvijamo Ananas, e-commerce platformu koja već posluje na četiri regionalna tržišta.

U oblasti nekretnina razvijamo Delta District u Bloku 20, moderan kompleks koji predstavlja viziju savremenog urbanog života sa potpisom InterContinental brenda.

Već ove godine videćemo obrise Delta Landa u centru Beograda, kao i završetak Delta Irona u Novom Sadu, koji uskoro prima prve zakupce.

To su projekti koji pokreću domaću privredu, otvaraju nova radna mesta i stvaraju dodatnu vrednost.

U 2025. godini ostvarili smo rekordne poslovne rezultate, prihod od gotovo 1,1 milijardu evra, uz rast od 16%, dok je EBITDA iznosila 136 miliona evra, što je rast od 20%

Studirajte u Solunu i steknite diplomu vrhunskog britanskog univerziteta: Univerzitet u Jorku

OSNOVNE I MASTER STUDIJE NA EVROPSKOM KAMPUSU UNIVERZITETA JORK

Zamislite da studirate za diplomu svetski priznatog univerziteta – prestižnog Univerziteta u Jorku – bez napuštanja regiona ili odlaska u Veliku Britaniju. Studenti iz Srbije imaju priliku da steknu osnovnu (Bachelor), master ili MBA diplomu na Univerzitetu u Jorku (154. mesto na svetu prema Times Higher Education rangiranju za 2024. godinu), studirajući na Evropskom kampusu Univerziteta Jork u Solunu, u Grčkoj.

Evropski kampus Univerziteta Jork je zvanično licencirani evropski ogranak Univerziteta u Jorku, jednog od vodećih britanskih univerziteta u Evropi i svetu. Predstavlja jedinstvenu međunarodnu visokoškolsku instituciju, široko prepoznatu u regionu po svojoj akademskoj izvrsnosti.

Sa sedištem u Solunu, Evropski kampus realizuje programe Univerziteta u Jorku u šest zemalja jugoistočne i istočne Evrope i na Kavkazu. Kampus obuhvata tri škole i četiri akademska departmana:

- Školu za biznis
- Školu prirodnih nauka, koja uključuje Departman za računarstvo i Departman za psihologiju
- Školu prava i humanističkih nauka, koja uključuje Departman za pravo i Departman za humanističke nauke.

U ponudi je širok spektar osnovnih i master programa iz oblasti biznisa, psihologije, računarstva, komunikacija i engleskih studija.

Evropski kampus takođe ima dva istraživačka centra: South East European Research Centre (SEERC) i Neuroscience Research Centre (NEUREC), koji promovišu interdisciplinarna i primenjena istraživanja.

OSNOVNE I MASTER STUDIJE

Biznis – Psihologija – Računarstvo – Komunikacije – Engleske studije

OSNOVNE STUDIJE (BACHELOR)

Visokokvalitetni akademski programi, izvanredno nastavno osoblje, sveobuhvatna studentska podrška i bogat studentski život omogućavaju izuzetno iskustvo studiranja. Studiranje u Solunu, živopisnom mediteranskom gradu sa prijatnom i gostoljubivom atmosferom, pruža studentima inspirativno i prijatno univerzitetsko iskustvo.

Svi programi osnovnih studija traju 4 godine i vode do diplome Univerziteta u Jorku. Tokom studija studenti stiču snažnu akademsku osnovu i praktične veštine koje im omogućavaju nastavak školovanja na post-diplomskim studijama ili započinjanje karijere u oblasti po izboru.

Sva predavanja se održavaju isključivo na engleskom jeziku.

MASTER STUDIJE (POSTGRADUATE) Uživo, onlajn ili vikendom

U dinamičnom međunarodnom okruženju, University of York Europe Campus nudi širok spektar specijalizovanih master programa (npr. Digitalni marketing, Marketing i oglašavanje, Društvene mreže, Finansije, Psihologija, Neuropsihologija, Razvoj softvera, Web i mobilni razvoj, Primenjena lingvistika sa TESOL-om, Evropsko i međunarodno pravo i mnogi drugi) namenjenih kandidatima koji žele da prodube svoje znanje u svojoj oblasti.

Kroz praktičan, hands-on pristup učenju, studenti stiču stručnost i dragocene veštine zapošljivosti koje ih pripremaju za zahteve tržišta rada. Nastava na master programima se odvija uživo, onlajn ili vikendom, u zavisnosti od programa.

Svi programi se realizuju isključivo na engleskom jeziku.

Prijavite se odmah i započnite svoje putovanje ka akademskom uspehu! Upis je u toku! Dostupne su stipendije.

EMAIL:

SERBIA@YORKEUROPECAMPUS.EU
WWW.YORKEUROPECAMPUS.EU

Odgovornost i svrha u vremenu promena

Ubrzan razvoj tehnologije, geopolitičke promene, rast siromaštva, krize izazvane klimatskim promenama, novi razvoj društvenih dogovora, dovode do toga da je neizvesnost osnovna karakteristika vremena u kojem živimo

Na koji način lideri bankarskog sektora gledaju na trendove koji karakterišu današnji svet i kakvu ulogu mogu da preuzmu?

Verujem da istinsko liderstvo danas podrazumeva odgovorno upravljanje razvojem, sa jasnom svešću da dugoročni poslovni uspeh ne sme biti odvojen od stvaranja šire društvene vrednosti. U današnjem svetu ubrzane digitalizacije i tehnoloških inovacija, napredak koji se svakodnevno ostvaruje nas obavezuje da ne izgubimo iz vida one kojima su i dalje nedostupni osnovni preduslovi za dostojanstven život, kao što je to obrazovanje, zdravstvena ili socijalna zaštita. Zato na poslovni uspeh gledam ne isključivo kao na krajnji cilj, već i kao na sredstvo koje nam daje mogućnost, ali i odgovornost, da svoje resurse, znanje i uticaj usmerimo ka rešavanju najkrupnijih društvenih izazova. Na tom uverenju nastala je i Intesa fondacija filantrop-ska organizacija, kao zajednička inicijativa Banca Intesa i naše matične grupe Intesa Sanpaolo, sa ciljem da sistemski doprinosi razvoju održivog i inkluzivnog društva kroz dugoročne inicijative i strateška partnerstva.

Napredak koji nam donose digitalne tehnologije nameće i nove zahteve za veštinama koje su neophodne za njihovo korišćenje. Da li Intesa fondacija svoj fokus rada stavlja i na podršku obrazovanju?

Polazeći od detaljne analize potreba društva, aktivnosti fondacije smo fokusirali na pet ključnih oblasti delovanja, gde obrazovanje dece i mladih zauzima važno mesto, uz osnaživanje žena i smanjenje društvenih nejednakosti, jačanje zdravstvene i socijalne zaštite, zaštitu životne sredine i razvoj lokalnih zajednica. Za dve godine od osnivanja fondacije, u ove oblasti usmerili smo dva miliona evra i podržali 23 projekta.

Kao značajnu inicijativu izdvojio bih program Ministarstva prosvete za una-

pređivanje inkluzivnog obrazovanja kroz korišćenje asistivnih tehnologija koji Intesa fondacija podržava u okviru svog strateškog partnerstva sa UNICEF-om, gde kroz razvoj mreže resursnih centara, nastavnici i škole dobijaju asistivne tehnologije i stručnu podršku za rad sa decom kojoj je potrebna pomoć u učenju, uključujući i humanoidne robote koji se koriste kao savremeni edukativni alati.

Odgovorne kompanije danas postaju daleko važniji akteri za razvoj društva. Da li vidite da je i u Srbiji biznis zajednica pokretač reformskih promena?

Uveren sam da se pun potencijal finansijskih resursa i institucionalnog uticaja korporacija ostvaruje tek kroz istinsko partnerstvo sa društvom. U vremenu kada banke ne samo da oblikuju tokove kapitala, već i sve snažnije utiču na društveni razvoj, njihova odgovornost prevazilazi finansijske rezultate i podrazumeva aktivan doprinos opštem dobru. Zato korporativno angažovanje izvan užeg poslovnog okvira danas više nije stvar izbora, već obaveza svih odgovornih i relevantnih aktera. U tom prirodnom povezivanju poslovnog uspeha i društvene odgovornosti vidim i smisao Intesa fondacije, kao prostora za dugoročno delovanje u kome kroz strateški pristup i partnerstva stvaramo istinsku vrednost za zajednicu.

JESI LI VIDEO OVO?

Bombardovanje je kao i umiranje – samo neka ide po redu

Tramp jeste lud, ali nije glup ko Klinton. Klinton je rasturio pola Srbije, poubijao silne ljude, a Miloševiću nije zafalila ni čuba s kose, dok ženi mu nije zafalio ni cvet u frizuri

Piše Dragoljub Draža Petrović, glavni urednik Danasa

Bombardan, Tomiću, Prateći američki napad na Iran, setio sam se da je srpski narod još 1999. godine, kada je počelo bombardovanje onih jugoslovenskih patrljaka zvanih Savezna Republika Jugoslavija, osmislio novu Trampovu strategiju koja glasi: ako napadneš neku zemlju zbog njihovih zločestih diktatora, već prvog dana kokni diktatora pa će i narodu bombardovanje lakše pasti.

Bombardovanje, istina, teško da nekom može lakše da padne, samim tim što bombardovanje podrazumeva padanje vrlo teških i eksplozivnih stvari na glavu, ali samo sam u Iranu video, na onim retkim snimcima sa lica mesta, da se neki izbombardovani narod već prvog dana raduje, i to iz jednog sasvim ljudskog razloga – što su bombe pogodile njihovog milog diktatora, tačnije verskog vođu.

Bez obzira na to što bombe za koji dan mogu da padnu i na njih, ni krive ni dužne, ali se videlo da su zahvalni što se Tramp za početak rešio tog zločestog tipa, koji je, recimo, kada bi rešili da streljaju pobunjene Iranke, naređivao da ih siluju, jer kao silovane ne mogu ići u raj. Užasno.

Tramp jeste lud, ali nije glup ko Klinton. Klinton je rasturio pola Srbije, poubijao silne ljude, a Miloševiću nije zafalila ni čuba s kose, dok ženi mu nije zafalio ni cvet u frizuri. Nadrljali su sasvim nevini

ljudi, iako su, ko što rekoh, Tomiću, Srbi pokušavali da nekako navedu NATO avione u pravcu Miloševića, tako što su na krovovima zgrada pisali velikim slovima: „Milošević je u onom pravcu“, i dodavali strelicu uperenu ka Dedinju.

Klinton je, rekoh, bio glup, pa nije shvatio čemu služe te strelice, ali je tek godinama kasnije to uvideo Tramp i prvo invaziju na Venecuelu završio za jednu noć pokupivši Madura iz bračnog kreveta u gaćama i papučama, dok je Alija Hamneja i njegovu kliku prvog sata bombardovanja Irana poslao pravo u pakao.

Bombardovanje je kao i umiranje – samo neka ide po redu, pa ako se kod umiranja u životu uvek govori da prvo treba da ode čukundeda, pa pradedu, pa dedu, dakle po redu, u bombardovanju treba da se prvo kokne onaj koji ga je i izazvao, pa onda nek se razmišlja šta dalje.

Svi diktatori jesu za pakao, ali najopasniji su verski zatucani diktatori, njihov je diktatorluk impresivan. Jugosloven-

Video si sigurno, moj Tomiću, spikera iranske državne televizije koji roni suze dok čita vest o njegovom odlasku u dženet, mesto večnog blaženstva, duhovnih i telesnih užitaka namenjeno vernicima nakon Sudnjeg dana

ska je sreća da je drug Tito, kaže jedna legenda, tek pred smrt, u 88. godini, došao na ideju da postane i verski vođa, ali nije bilo vremena za to, te se Titovo vreme smatra jednom „mekom diktaturom“ gde su ljudi išli na robiju kad ispričaju viceve tipa: „Jesi li čuo da je Jugoslavija osvojila prvo mesto na Međunarodnom sajmu cveća, pošto smo uzgajili ljubičicu od 100 kila?“

I onda zapevaju onu „Druže Tito, ljubičice bela, tebe voli omladina cela“.

Pričao je beogradski muftija Hamdija Jusufspahić da mu je na Titovoj sahrani prišao Brozov sekretar da ga pozdravi i rekao mu:

- Čestitam vam.
- Šta mi čestitaš, pobogu brate? Čovek je umro, šta mi čestitaš?
- Umro je u vašoj veri!
- Šta?

– U vašoj veri. Umro je čitajući Kuran. Kuran je treći put čitao.

Muftija je klimao glavom više u neverici, ali Brozov sekretar je nastavljao: „Videćete kad bude sahranjen. Biće na nadgrobnom spomeniku samo ime i prezime, godina rođenja i godina smrti, jer tako se muslimani sahranjaju.“

I bi tako.

Šatro, pričao je muftija, a ja ti prepričavam, Tomiću, poslednjih dana Titovog života na stolu pored njegove bolesničke postelje u Kliničko-bolničkom centru u Ljubljani stajala samo jedna knjiga

– prevod Kurana.

Ali Tito nikada nije postao verski vođa, valjda, jer je bio komunista i tek pred kraj se setio da mora proučiti gde će se smestiti na onom svetu, a islam zaista nudi ol inkluziv pogodnosti u raj, precizno zabeležene u Kuranu:

Kur'an 37:48-49: I biće s njima device skromnog pogleda i prelepih očiju, kao da su biseri netaknuti.

Kur'an 38:52: I biće s njima device skromnog pogleda i istog uzrasta. To vam je obećano za Dan obračuna.

Kur'an 44:51-54: Zaista, pravедnici će biti na sigurnom mestu, među baštama i izvorima, obučeni u finu svilu i bogat brokat, gledajući jedni u druge. Tako će biti.

Teroristi 11. septembra, koji su ubili preko 3.000 ljudi, svi su dobili ista pisma sa uputstvima za dan napada. U pismu se nekoliko puta pominju valjda 70 devica kao nagrada od boga. U uputstvu je još pisalo da čim se osvoji kokpit, ostanu mirni i da pamte da su za par minuta u zagrljaju nimfi.

Pretpostavljam da je i drug Tito poverovao u ovo pa je zato, tek na samrti, rešio da bude verujući čovek, pametno izabравši da to ne bude pravoslavije ili rimokatoličanstvo jer ove dve vere ne nude tako bogat paket-aranžman za zagrobni život. Ni ja, pravo da ti kažem,

dični Ante, ne znam zašto se izjašnjavam na popisima ko pravoslavac, kad ima vera koje nude mnogo bolje uslove za našu svetlu budućnost.

Milioni muslimana patili su pod iranskim verskim vođom samo zato što je on Kuran tumačio na svoj izopačen način – a najopasniji su, moj Tomiću, ti tumači svetih knjiga koje inače jesu sasvim okej štivo dok ih se ne do'vati nekakav juroridivi ovlašćeni tumač koga je, reći će on sam, lično svevišnji poslao da nam ih protumači.

I tu obično nastrada onaj mali nevini vernik, bio on musliman, pravoslavac ili rimokatolik, pa smo mi, pravo da ti kažem, dobro i prošli kao narodi i narodnosti bivše Juge jer su komunisti tek na samom kraju svog života uvideli da u Manifestu komunističke partije nema ništa o spasenju, paklu i raj.

Jednom umalo i sam nisam nastradao zbog kolumne koja se bavila satiričnim prikazom religijskih principa. Pisao sam da je (sada rahmetli) muftija iz Sandžaka bespravno dozidao zgradu Fakulteta za islamske studije, ali da mu ne pada na um da poštuje ovozemaljske zakone, i da priznaje samo onozemaljske zakone, pa kad mu kažu da treba da sruši bespravno dozidan deo fakulteta, on kaže: „Boli me Kuran“.

On je, hteo sam reći kroz tu igru reči, zloupotrebljavao veru da krši ovozemaljske zakone. Ali, nećeš verovati,

Tomiću, već sutra se oglosio Fakultet za islamske studije i pozvao muslimane da ne reaguju na tu moju kolumnu, gde se, kako su napisali, „na najprimitivniji način, koristeći se metodom satire, po uzoru na slične sadržaje koji su imali nesagledive posledice po međuljudske odnose u svijetu, Kur'an stavlja u kontekst floskule koja asocira na muški polni organ“.

Treba li reći, Tomiću, da nijedan pošten običan musliman nije ni reagovao na tu moju kolumnu, samo su reagovali ovlašćeni tumači svetih knjiga koji su u tom saopštenju čak optužili znamenito ubojno sredstvo zvano Satira da plasira sadržaje koji su imali „nesagledive posledice po međuljudske odnose u svetu“, što će reći, Satira je izazvala da neko pobije karikaturiste „Šarli ebdoa“ i ona je glavni krivac, nikako nisu krivi oni koji su bacali fatve i druge letve na karikature.

Čudo su ti tumači verskih načela, kakav je i onaj iranski verski vođa, koga je Tramp prvog koknuo da ga posle godinama ne bi ganjao po iranskim gudurama i podzemnim atomskim skloništim. I, video si to sigurno, moj Tomiću, spikera iranske državne televizije koji roni suze dok čita vest o njegovom odlasku u dženet, mesto večnog blaženstva, duhovnih i telesnih užitaka namenjeno vernicima nakon Sudnjeg dana.

Iako bih ja, da sam spiker, bio veseo jer je čovek završio zaista na jednom boljem, na jednom lepšem mestu opisanom u Kuranu. U toj reakciji mi se nešto ne uklapa.

Kada je umro drug Tito, sećaš se i ti, obojica smo imali desetak godina, spiker je pročitao rutinski: „Umro je drug Tito. To je danas saopštilo Predsedništvo SFRJ i Predsedništvo CK SKJ radnom narodu i građanima naše zemlje...“

Bio je hladan ko špricer. Ali je narod po ulicama, na Poljudu, po kafanama, plakao. A video si u Iranu: spiker plače a narod slavi što ih je Tramp rešio bede, jer iranski narod je izgleda shvatio da zaista ima Boga i da Bog ima čudnu frizuru koja prkosi čak i gravitaciji.

Iako se Tramp, sećaš se, Tomiću, zakleo na početku drugog mandata na dve Biblije. I zamerili su mu što nije stavio ruku na Bibliju. To je i logično – moguće da je i Tramp shvatio da ima boljih svetih knjiga, kao onomad drug Tito. **N**

Srbi i dalje vole Trampa... ali samo onog koji je za Putina

Kakva je veza između ispadanja Crvene zvezde iz Lige Evrope, hevi metal benda koji Srbija šalje na Evroviziju, ratova na prostorima bivše Jugoslavije i ovog aktuelnog, na Bliskom istoku?

Piše Zoran Panović
programski direktor Demostata

Norveški klub Bodo Glimt – „senzacija iz Arktičkog kruga“, kako vole da ih opisuju novinari – napravio je uslovnu senzaciju i izbacio iz Lige šampiona milanski Inter. Pobili su u obe utakmice i Interu ukupno dali pet golova. Isto onoliko koliko im je u jednoj utakmici – finalu LŠ prošle godine u Minhenu na „Alijanc areni“ dao Pari Sen Žermen).

Senzacija je uslovna jer je Bodo Glimt pre Intera već uzimao skalpove Manchester Sityju i Atletiko Madridu, a jednom su i Romi dali šest komada. Oni su iz malog grada sa oko 40.000 stanovnika, ali iz zemlje čija se reprezentacija plasirala furiozno na ovogodišnji Mundijal u SAD, Kanadi i Meksiku, osvojivši prvo mesto sa svih osam pobeda (demolirajući i Italijane), predvođena možda trenutno najboljim fudbalerom na svetu – Erlingom Haalandom iz Manchester Sityja.

E, hajmo sad da se vratimo u kraj avgusta 2024: Vladan Milojević, tadašnji trener Crvene zvezde, održao je konferenciju za medije posle pobede nad Bodo Glimtom i plasmana u Ligu šampiona. Zvezda je

tada u prvom meču poslednjeg kola kvalifikacija za Ligu šampiona poražena sa 2:1, ali je u revanšu na „Marakani“ slavila sa 2:0 i tako obezbedila plasman u elitno takmičenje.

Milojević je bio preponosan na igrače i naglasio je kako su igrali protiv sjajne ekipe: „Kad smo izvukli Bodo, nije mi bilo svejedno jer sam znao da je fenomenalna ekipa. Ali ovde kod nas je napravljeno da je to ekipa koja nije kvalitetna, da smo imali sreće, ali mislim da je to jednostavno ono što nas prati godinama. Za nas nema lakih protivnika, fenomenalna ekipa od koje smo dosta naučili i pratio sam ih svih ovih godina. Odigrali smo protiv Boda onako kako smo mogli, da igramo na rezultat“ rekao je Milojević.

I sve je bio u pravu – i oko snage Norvežana i oko nipodaštavanja Zvezdinog uspeha, jer zaista je bilo puno malicioznih komentara da to nije toliko jaka ekipa kako je Zvezdin strateg predstavlja. A Milojević je objasnio i detalje – šta znači veština Bodo Glimta na veštačkoj travi na kakvoj se igra kad je ovaj tim domaćin i na terenu čije dimenzije nisu standardne.

I evo, ove godine Zvezda je ispala iz Lige Evrope od francuskog Lila. Na klupi gde je nekad sedeo Milojević sada je bio Dejan Stanković. Odigrala je Zvezda jako dobro u Lilu, pobedila sa 1:0.

I onda umesto uzdržanosti, umesto podsećanja na Bodo Glimt, javnost i mediji su izgubili kontrolu. Ušlo se u trijumfalizam, po principu „dajte nam Lil da se igramo“. I meni je nekoliko prijatelja reklo da su kladionice „ponizile“ Zvezdu i za

revanš u Beogradu davale veću kvotu Lilu koji je Zvezda kao gost „odučila od fudbala“. Bila je ušla voda u uši, mnogo je bilo tradicionalnog kurčenja, bez uzdržanosti. Već se razmišljalo o Aston Vili u narednoj rundi takmičenja.

Umesto toga, Lil je u produžecima slavio sa 0:2, proslavio se i legendarni Olivije Žiru (39 godina), još uvek najbolji strelac u istoriji reprezentacije Francuske, koji je golom protiv Zvezde oborio i rekord Edina Džeka i postao najstariji strelac u nokaut fazi Lige Evrope. To je ujedno bio i njegov jubilarni 300. gol u klupskoj karijeri.

Uglavnom, Lil ide na Aston Vilu, a žreb je spojio za okršaj i italijanske klubove Bolognju i Romu, što starije čitaocce može da podseti i da je žreb učinio da se u Kupu UEFA (preteči Lige Evrope) osamdesetih godina sastanu dva jugoslovenska kluba – Radnički iz Niša i Hajduk iz Splita. I da je vetar na „Poljudu“ pomerao loptu Simoviću sa bele linije sprečavajući ga da degažira kako je naumio. Niški Radnički i splitski Hajduk spaja još jedan kuriozitet: oba tima su u Evropi igrala protiv Hamburgera. Oba su i ispala od Nemaca. Ali su i oba kod kuće pobedila Hamburger. Mnoge stvari koje su nekad bile normalne, danas deluju nadrealno.

Tamo krajem 2019. malo rasonode une-

la je i tadašnja hrvatska predsjednica Kolumbina Grabar Kitarović sa par nesprenih izjava – da je bila nesrećna što je živela kao cura u „totalitarizmu“ iza „željezne zavjese“, odnosno da je bila tužna što je njen omiljeni nogometni klub Rijeka, osamdesetih godina prošlog veka, bio „neka-kav rezervni klub za Partizan i Zvezdu“. Kao da Rijeka nije bila pobedila madridski Real na Kantridi.

Ostaje zaista danas mladim ljudima neshvatljiva činjenica da su u istoj zemlji bili gradovi kao Rijeka i Kosovska Mitrovica i da su jednom čak finale Kupa SFRJ u fudbalu (Kup maršala Tita) igrale Rijeka i Trepča (1978) i da je ekipa s Kantride pobedila sa 1:0 (pa je na osnovu te pobe nad Trepčom igrala sa Juventusom u Kupu kupova), a da je doajen sarajevskog „nju primitivsa“ Elvis Dži Kurtović predviđao da će Supermen da promeni pol onda kad Džoni Štulić bude svirao teže po Sovjetskom Savezu, a „velika četvorka“ budu Partizan, Hajduk, Rijeka i Trepča.

No dobro, bilo bi korisno i van fudbala izvući mentalitetske pouke u poređenju situacija i ponašanja sa Bodo Glimtom i Lilom. Jer upravo to – pobe protiv Norvežana bila je velika, a na pitanje „da li je realno da su kladionice potcenile Zve-

Treba ponovo testirati javno mnjenje povodom Irana, jer on se percipira kao deo „slobodnog sveta“ kod većine onih koji podržavaju Rusiju u Srbiji

zdu“, odgovor smo dobili. Još nismo potisnuli Lil, a već su se stvorile ambicije da će srpski predstavnik pokoriti Evropu na predstojećoj „Pesmi Evrovizije“.

I stvarno, ostavlja utisak visokoestetizovan nastup pop-metal benda „Lavina“ koji je pobedio na domaćem takmičenju sa progresivnom pesmom „Kraj mene“, ali ćemo tek videti da li je ovo „jače od Konstrakte“ – ili čak ultimativno kao „Molitva“ Marije Šerifović, nešto što će „pokoriti Evropu“, maltene je „odučiti od pevanja“, da će „Lavina“ naterati celu halu u Beču (gde će se održati takmičenje) da ustane.

Društvene mreže, ono što se kaže – gore i već se najavljuje ponavljanje istorije kad je finski hevi metal bend „Lordi“ (pod uslovom da je i „Lavina“ dovoljno HM) ubedljivo pobedio u Atini 2006. sa „Hard Rock Hallelujah“, a Hari Varešanović se sablažnjavao i pitao da li ovo treba puštati na „Evroviziju“.

Inače, kad su „Lordi“ u Grčkoj (i tada stabilnoj Evropi) dali veliki doprinos „Eu-

rosongu“ kao carstvu kempa (bez ovakve politizacije kao danas), javile su se tamošnje pravoslavne organizacije tražeći njihovo proterivanje jer su „satanisti“. Tako su nekad i u Čileu katolički fundamentalisti pretili „Iron Maidenu“ zbog hita „Number of the Beast“.

Jedno je bila hladnoratovska „Pesma Evrovizije“ – sve sa kontekstima učestvovanja Jugoslavije (jedine sa komunističkog istoka Evrope) i Izraela, a nešto sasvim drugo „Evrovizija“ sa ratovima u Ukrajini i Gazi. Kako će izgledati ovogodišnja „Evrovizija“ i Mundijal u SAD? Pod uslovom da ih bude.

Pre izbijanja rata sa Iranom, a povodom ulaska u petu godinu rata u Ukrajini, Demostat je testirao kako je rat u Ukrajini uticao na javno mnjenje u Srbiji. Nalazi su takvi da je ruski predsednik Vladimir Putin i dalje najpopularniji strani državnik u Srbiji, ali da ta popularnost stagnira ili je za nijansu manje emotivna.

I u srpskom javnom mnjenju se oseća izvesna zasićenost ratom u Ukrajini. Uočljivo je i određeno razočaranje što Rusija još nije „specijalnu vojnu operaciju“ završila pobedom, ali se taj osećaj racionalizuje stavom da Rusija ratuje ne samo protiv Ukrajine već i protiv celog Zapada. Što je na neki način tačno.

Većinska podrška Rusiji u javnom mnjenju Srbije i dalje je neupitna, ali ideološki volonteri (a takvih je najviše) koji u Srbiji podržavaju javno Putina u podtekstu sugerišu da bi oni (srpske patriotske snage) to brže uradili da su im ruski resursi na raspolaganju. Iza čega stoji ogroman osećaj dekompenzovanosti, isfrustriranosti, resantiman devedesetih godina, pravljena od NATO agresije na Srbiju 1999. godine nulte tačke istorije i novog identiteta (predstavljenog, mimo srpske istorije, kao iskonski antizapadnog).

Otmica Madura depresivno je delovala na putiniste u Srbiji. Rusi su bar Asada izvukli iz Sirije. Tek treba ponovo testirati javno mnjenje povodom Irana, jer on se percipira kao deo „slobodnog sveta“ kod većine onih koji podržavaju Rusiju u Srbiji. I zanemaruje se uticaj i angažman Irana tokom rata u Bosni. Primetno je u Srbiji manje majica sa slovom „Z“ – simbolom „specijalne vojne operacije“ nego u prve dve godine rata, ali što mi jedan kolega kaže – to je zato što je zima pa se ne vide majice.

Susreti Vučića sa Zelenskim, i dobro

osmišljena alternativna diplomatija i njegove supruge prema Ukrajini, kao i razni vidovi srpske pomoći Ukrajini, nisu bitno doprineli promeni javnog mnjenja u korist Ukrajine, niti popularnosti Zelenskog u Srbiji, ali sve to jeste pomoglo odnosima Srbije (Vučića) sa EU.

I činjenica da ni Ukrajina kao ni Rusija nije priznala Kosovo nije baš nešto što fasciniira ljubitelje Putina u Srbiji. Ne prepoznaje se u Srbiji paralela između Kosova i Donbasa. Koju pragmatično Rusi ponekad prepoznaju. Rat u Ukrajini se percipira delom kao obrnuto proporcionalni (narativni) proksi rat Srba i Hrvata (istina bez etničke distance prema Ukrajinima kao prema Hrvatima). Odnosno, rat u Ukrajini se ukalupljuje u narative ratova na prostorima bivše Jugoslavije devedesetih godina prošlog veka.

Hrvatski narativ potencira sličnosti Hrvatske i Ukrajine, odnosno „otpor agresiji“, pa čak premijer Plenković pretenciozno nudi hrvatska iskustva kao rešenje – ne direktno „Bljesak“ i „Oluju“, već mirnu reintegraciju, odnosno neki Erdutski sporazum za Ukrajinu. Iako drugog nema bez prvog. Putinovu tezu o „denacifikaciji“ Ukrajine čak su i predstavnici Vučićeve vlasti navodili kao model za Hrvatsku. Jedan koji je to javno rekao morao je da se izvinjava. Ne zbog Hrvatske već zbog Vučićeve međunarodne pozicije.

Iako se u srpskom javnom mnjenju Ukrajinci ne doživljavaju i kao Albanci, Kurti i njegova propaganda forsiraju narativ o njemu kao „Zelenskom“ da bi, po toj logici, Vučić bio „mali Putin“.

Vučić jeste svoj kult gradio uz Putinov, ali teško da doživljava kao kompliment kvalifikaciju „mali Putin“ (nije to isto kao kad su Srbi „mali Rusi“) jer ga to stavlja u marionetsku poziciju, a što se ne uklapa sa njegovim legitimacijsko-propagandno naglašenim suverenizmom. Gde, s druge strane, javno mnjenje Srbije jačanje suverenističke pozicije EU kao celine u globalnoj areni ne doživljava kao deo „suverenizma“ kome teži „srpska stvar“. A to je uglavnom bila, uprkos formalnom putu članstva u EU, ideologija multipolarnosti kroz nedovoljno definisanu BRIKS-ovsku agendu koju je trampizam zasada prilično banalizovao.

Tramp da. Ali u Srbiji samo onaj Tramp koji je za Putina. Jer drugi, kako

Ostaje zaista danas mladim ljudima neshvatljiva činjenica da su u istoj zemlji bili gradovi kao Rijeka i Kosovska Mitrovica i da su jednom čak finale Kupa SFRJ u fudbalu (Kup maršala Tita) igrane Rijeka i Trepča (1978)

fokus grupe mogu da zaključe, ne bi dovoljno uvažio srpske interese. Situacija oko Naftne industrije Srbije pokazala je naivnost očekivanja sinhroniciteta rusko-američkih odnosa prema srpskim očekivanjima. Nestaje u srpskom javnom mnjenju priča o „dubokoj državi“ u SAD, jer očigledno da Tramp i trampisti povlače konce. Sa relativnim simpatijama je primljeno Trampovo dezaivisanje EU, ne govori se više o „kolektivnom Zapadu“, ali se pojačava briga za „kolektivnog Putina“ – od Sirije, preko Venecuele, do Irana.

I Vučićevi protivnici u Srbiji koji nisu za Putina, jako se obrađuju ako stigne neka packa iz Kremlja prema Vučiću i odjednom Rusi postaju „cool“. Kao što se antitrampovski liberali u Srbiji obrađuju ako SAD zaoštre prema Vučiću i odmah i Tramp postaje „simpa“. Svi u Srbiji koji su devedesetih bili za Miloševića, i još su živi, sada su za Vučića i Putina, ali nisu svi koji su devedesetih bili protiv Miloševića istovremeno i protiv Vučića i Putina.

Za sve ove godine razvio se i jedan oblik nihilizma u Srbiji. To znači da se čeka da Putin presudi Zapadu, ako treba i armagedonski, nezavisno šta bi onda bilo sa srpskom dijasporom koja je maltene sva na tom Zapadu.

Kineski lider Si Đinping je po popularnosti iza Putina, ali ni on, ni takođe popularni Orban, kao ni uvaženi indijski premijer Modi, nemaju svojstva harizme koju ima Putin u većinskom delu javnog mnjenja Srbije. Dakle, i u dobrom delu onih koji su protiv Vučića. Ono „brat Si“ jeste prijateljsko i simpatično, ali nije opčinjenost kao prema Putinu, čiji se kult u Srbiji neguje pre 2012, i dolaska Nikolića i Vučića na vlast. U tom smislu indikativan je doček Putina i njegove svite na stadionu Crvene zvezde marta 2011. Putin je doživio euforične ovacije. Pored njega je bio premijer Mirko Cvetković.

Erik Hobsbaum (1917–2012), jedan od

najvećih svetskih istoričara druge polovine 20. veka, u svom istorijsko-sociološkom bestselleru „Doba ekstrema: Istorija kratkog dvadesetog veka“ (1994), pisao je o svojevrsnom istorijskom paradoksu – da je Crvena armija velikom pobedom u Drugom svetskom ratu suštinski spasla zapadnu liberalnu civilizaciju. Postojanje Sovjetskog Saveza i komunistička pretnja u vidu „socijalizma kao svetskog procesa“ humanizovala je kapitalizam na Zapadu. Na tragu Hobsbaumovih razmišljanja, postavlja se pitanje da li će u bilansu Islamska revolucija u Iranu 1979. godine biti dalekosežnija za svet – u smislu inicijalnosti, procesa dugog trajanja, pa čak moguće i fatalnih globalnih ishoda, nego što je to bila Oktobarska boljševička revolucija 1917. koja je izazvala tektonske promene i 1991. godine doživela istorijski krah. Ali se svet tada nije našao na ovakvim iskušenjima kao kada se odlučuje sudbina Islamske revolucije u Iranu.

Neodrživo je reći da se današnji kineski sistem sa Komunističkom partijom Kine nadahnjuje „idejama Oktobra“ i da odnosi Putina i Sija imaju ideološku težinu kao oni Staljina i Mao Cedunga.

Ministar spoljnih poslova SAD Marko Rubio povodom rata s Iranom uveo je novi termin u svetsku politiku – „linija imuniteta“ (koju je, prema Rubiju, Iran mogao da pređe da nije „preventivno“ napadnut). Pre njega reč „linija“ doktrinarno je iz američkog vrha upotrebio nekadašnji državni sekretar SAD Džon Kerri, kada je 2015. istakao kako SAD smatraju da se čitav niz evropskih zemalja, a među njima i Srbija, nalaze na „liniji vatre“ kada je reč o odnosima Vašingtona i Moskve.

Pored Srbije, prema Keriju tu su još Kosovo, Crna Gora, Makedonija, Gruzija, Moldavija, Pridnjestrovlje. Trenutno je aktuelna zalivska „linija vatre“.

Ko nije, neka poslušaj „Test za dženet“, pesmu „Zabranjenog pušenja“. Indikativna je. Glavni lik je Dženita: „Dženita je bila uvijek za Tita, i za vlast partizana, al’ dopisivala se s nekom rajom iz Irana.“ Tako počinje. Ovako se završava: „Al’ ispade da smo pod pritiskom oplakali druga Tita, u novoj vlasti bitan faktor postade Dženita.“

Pa kaže jednom kreativcu: „Deset godina bi dobio za to u bivšem režimu, savjetuje mi da odem negdje da malo promijenim klimu...“ **N**

OVDE SADA

MALI KORACI VOĐE
KA VELIKIM STVARIMA.

Hajde da pričamo o sledećem koraku za tvoju porodicu.

Srbija i Amerika, poslednji čin političke drame

Golgota relacija između zvaničnog Beograda i Trampove administracije počinje namerom predsednika Srbije da se pošto-poto sretne sa američkim predsednikom pre odlaska na vojnu paradu u Moskvi 9. maja prošle godine...

Piše **Željko Pantelić**, dopisnik **Nedeljnika** iz Rima

Prioritet Vašingtona u Srbiji i generalno na Balkanu je da izbací Rusiju sa našeg poluostrva u bezbednosnom i energetskom sektoru i da suzi prostor delovanja Kine; Trampova administracija ima nameru da krajem ove godine ili u prvoj polovini sledeće vrati na sto pitanje odnosa Srbije i Kosova; u sledećih nekoliko nedelja biće objavljena prva „crna lista“, po novom američkom Zakonu o autorizaciji nacionalne odbrane, na kojoj će biti više imena ljudi iz Srbije; predsednik Srbije Aleksandar Vučić se nepopravljivo zamurio šefici kabineta Donalda Trampa Suzi Vajls i familiji Kušner; Crna Gora i eventualno Island biće poslednje zemlje koje će biti primljene u članstvo EU po aktuelnim pravilima; predsednica EK Ursula fon der Lajen prozrela je političku igru „kupovine vremena“ zvaničnog Beograda; predsedniku Vučiću su ostala samo četiri evropska lidera koji ga i dalje podržavaju, dok je podrška Srbiji u EU pala na devet članica – preneli su izvori **Nedeljnika** u Vašingtonu i Briselu, s kojima smo kontaktirali u prethodne dve nedelje.

Kao u slučaju Floride i neostvarenog susreta s Trampom, zahvaljujući saradnicima koji ne smeju da mu kažu istinu u oči, predsednik Srbije bio je ubeđen da će on isposlovati otvaranje klastera 3

Prema rečima naših kontakata u sedištima SAD i EU, niko nije mogao da pretpostavi da će odnosi predsednika Srbije i Trampove administracije biti do te mere loši kao što su sada.

GOLGOTA SRPSKO-AMERIČKIH ODNOSA

Donald Tramp imao je velike probleme u prošlosti zbog susreta sa, eufemistički rečeno, nepreporučljivim osobama, liderima, političarima, aktivistima. Šefica kabineta Donalda Trampa Suzi Vajls postavila je precizne i decidirane uslove da prihvatiti priliku da postane prva žena šef kabineta predsednika SAD. Jedan od njih bio je da niko ne može da dođe do predsednika, bilo da se radi o običnom rukovanju, protokolarnom sastanku, foto-opportunityju ili top secret susretu, bez njenog znanja.

Zato je Vajlsova zategla do kraja kontrolu i ništa ne može da se dogodi, pogotovo kada su u pitanju javni nastupi Trampa, bez njenog odobrenja.

Golgota relacija između zvaničnog Beograda i Trampove administracije počinje namerom predsednika Srbije da se pošto-poto sretne sa američkim predsednikom pre odlaska na vojnu paradu u Moskvi 9. maja prošle godine.

Problem na Floridi sa pojavljivanjem predsednika Aleksandra Vučića na tzv. fundraising eventu bio je višestruk. Prvi je taj što su predsednika Srbije pokušali da uvedu na večeru za skupljanje novca za izbornu kampanju. Pozivnice za takav događaj koštaju od nekoliko desetina hiljada do nekoliko stotina hiljada dolara.

Mađari prolaze kroz ozbiljnog „toplog zeca“ jer oko MOL-ovog preuzimanja NIS-a postoji serija indikacija da Rusi pokušavaju da zadrže kontrolu nad NIS-om preko MOL-a

Međutim, na tim skupovima je strogo zabranjeno prisustvo stranim državljanima. U slučaju da se utvrdi da je na njima učestvovao stranac, a kamoli zvaničnik jedne strane države, kandidatura političkog predstavnika može da bude oborena na sudu.

Kada su organizatori skupa shvatili da je predsednik Srbije, na zakulisni način, stigao na događaj na kome je među učesnicima bio i predsednik Donald Tramp, zabranili su mu ulaz i na vrlo grub način ga udaljili sa imanja gde je bio zakažan skup.

U Vučićevom okruženju, da li iz neznanja ili nekog drugog razloga, umesto da se pomire sa neuspehom, poslali su poruku Suzi Vajls u kojoj su se žalili na tretman koji je bio rezervisan za predsednika Srbije.

Ona im je Vajlsova odgovorila bez rukavica i tako direktno da nije bilo prostora za bilo kakav nastavak dijaloga. Šefica Trampovog kabineta, eufemistič-

U Vašingtonu i Briselu se u diplomatskim krugovima sve češće može čuti da će na dnevni red u drugoj polovini ove godine, ili u prvoj polovini sledeće godine, biti vraćeno pitanje odnosa Srbije i Kosova

nio da će ići na paradu u Moskvi. U tom kontekstu je fotografisanje sa Trampom, pre putovanja u Rusiju, trebalo da posluži kao kišobran i uporište za tezu da predsednik Srbije razgovara sa svima: danas s Trampom, sutra s Putinom, prekosutra sa Makronom.

Dakle, uzrok zahlađenja odnosa između Beograda i Vašingtona bila je procena predsednika Srbije da pošto-poto mora da se sretne s Trampom pre nego što ode Putinu na noge u Moskvu. Taj imperativ je verovatno zamaglio rasuđivanje u Vučićevom okruženju i na naplatu je došla kolateralna boljka većine dugovečnih vladara: okruživanje ljudima koji im govore samo ono što žele da čuju, a to je majka svih velikih grešaka lidera.

ki rečeno, nema dobro mišljenje o predsedniku Srbije. Naši izvori tvrde da su ti razlozi vezani za prethodne saradnje sa pojedinim američkim filantropima koji su veoma nisko kotirani u Beloj kući, a Vajlsova prema tim osobama gaji duboki animozitet.

Sledeća negativna okolnost za zvanični Beograd jeste vertikalni pad Ričarda Grenela na hijerarhijskoj listi u Trampovom okruženju. Bivši američki ambasador u Nemačkoj i specijalni izaslanik u pregovorima Beograda i Prištine nema ni izbliza tako privilegovanu poziciju kao što je imao tokom prvog Trampovog mandata.

Zbog prethodno rečenog, organizacija posete Floridi prošle godine nije išla preko Grenela, nego preko krajnje nepouzdanih veza i kanala, što objašnjava tako veliki diplomatski kik.

Treća okolnost koja je doprinela da se broj grešaka akumulira i dovede do neprijatnog završetka misije predsednika Srbije na Floridi bila je politička procena da je neophodno „pokriti“ susretom sa Trampom odlazak na vojnu paradu u Moskvu prošle godine. Odnosno, pronaći, ili još bolje rečeno konstruisati, alibi za potez koji su svi čelnici članica EU ocenili kao duboko pogrešan.

VIDETI TRAMPA POŠTO-POTO PRE NEGO PUTINA

Sve postaje dodatno intrigantnije jer je Grenel organizovao skup na kome je bio planiran susret Trampa i Vučića. Radi se o događaju u Kenedi centru koji su sa Grenelom pripremila srpska udruženja koja su podržavala Trampovu kandidaturu za predsednika. Bilo je osigurano pojavljivanje Trampa, kao i njegov kordijalan susret sa Vučićem.

Naravno, to što bi se taj susret sastojao od rukovanja, fotografisanja i par kurtaznih rečenica nije predstavljalo problem jer je on trebalo da posluži kao krunski dokaz da Vučić ima prolaz do Trampa i da su oni u odličnim i bliskim odnosima. Detalj da su se videli na prijemu na kojem je posao predsednika da se rukuje i fotografiše sa svim zvanicama bio bi ignorisan, a ceo događaj bi bio predstavljan kao veliko diplomatsko priznanje.

Ostaje nejasno zašto je Vučić žrtvovao goluba u ruci za vrapca na grani, odnosno fotografisanje i rukovanje sa Trampom koje je bilo utanačeno za 23. maj, da bi pokušao da se vidi sa američkim predsednikom tri nedelje ranije.

Jedino logično objašnjenje je pritisak s kojim se Vučić suočio kada je obzna-

GENERALŠTAB

I kako loše vesti nikada ne dolaze same, na sve se nakalemila afera Generalštab. Predsednik Srbije pokušao je da sredi, fudbalskim rečnikom, u sudijskoj nadoknadi vremena, odnose sa familijom Kušner, ali u tome nije uspeo. Ni sastanak tet-a-tet u Parizu sa Čarslom Kušnerom, ocem Džareda Kušnera i američkim ambasadorom u Francuskoj, nije dao željene rezultate.

Kušnerovi su prilično ozlojeđeni jer su zbog afere sa Generalštabom u Srbiji bili provučeni kroz „blato“ i izloženi na stubu srama u svim vodećim svetskim medijima te preko toga ne mogu da pređu. Prema pojedinim izvorima, Kušner senior stavio je do znanja predsedniku Srbije da je u dobroj meri kompromitovao svoje odnose sa postojećom administracijom u Vašingtonu.

NE POMAŽU NI MILIONI

U Beogradu već osam meseci pokušavaju na sve načine da ispeglaju odnose sa Trampovom administracijom. Spremni su da plate koliko god miliona dolara je potrebno, ali se između njih i Trampa isprečila Suzi Vajls, koja

ne zaboravlja i veoma teško oprašta. Istovremeno, nema te lobističke agencije, barem zasad, koja može da preskoči ili barem „omekša“ Trampovu šeficu kabineta.

Vrh vlasti u Beogradu probao je i drugu kartu. Reč je o Paolu Zampoliju, dugogodišnjem prijatelju bračnog para Tramp. Štaviše, Zampoli, inače bivši menadžer manekenki, upoznao je Trampa i Melaniju, čiji je bio agent u to vreme. Zampoli je, po povratku Trampa u Belu kuću, dobio zvanje ambasadora i specijalnog predsednikovog izaslanika. Kao i čitava galaksija ljudi sličnih Zampoliju, i ovaj Italoamerikanač pokušava da što bolje unovči poziciju koju je stekao, to jest prijateljstvo sa Trampom.

Njegova slabost je što nema političku težinu, ne može da preskoči Vajlsovu i može da bude koristan za organizaciju neke zabavne večeri sa Trampom na kojoj se o politici ne priča.

Tipično u stilu srpske diplomatije vodi se kontradiktorna i kontraproduktivna politika. S jedne strane se radi na popravljajući relacija sa Amerikom, a s druge se direktno gura prst u oko administraciji u Vašingtonu. Primera radi, pre hapšenja predsednika Nikolasa Madura i atentata na ajatolaha Alija Hameneja, zvanični Beograd povukao je seriju poteza u korist režima u Karakasu i Teheranu, uprkos jasnom stavljajući do znanja američke strane da ne odobrava takve poteze.

U Vašingtonu na srpsku spoljnu politiku ne gledaju kao na multivektorsku, već kao na sitnošćardžijsku, u kojoj se dugoročni krupni ciljevi i interesi žrtvuju ili dovode u pitanje zbog ličnih koristi ili kratkoročnih dobiti ko na duge staze proizvode velike probleme. Drugim rečima, Trampovu administraciju ne zanima stanje demokratije, ljudskih prava i sloboda u Srbiji ili bilo gde na planeti, ali su vrlo osetljivi i zlopamtila ako neko pokušava da igra dvostruke igre i da šuruje, pre svih sa Rusijom i Kinom, iza njihovih leđa.

Pravljenje radne grupe sa Moskvom za borbu protiv obojenih revolucija, energetski aranžmani sa Rusijom ili kupovina raketnih sistema od Kineza i potpisivanje bezbednosno-odbrambenih sporazuma sa Pekingom klasični su primeri kako se iritiraju Amerikanci i kako ih pretvaraš u svoje neprijatelje.

RUSIJA NE OPRAŠTA NIS, SAD DRŽE NA OKU MOL

Davanje obećanja Rusima i Kinezima je krajnje rizično, za razliku od zaklinjanja na reč Evropljanima ili Amerikancima. U Vašingtonu, Briselu, Rimu, Parizu ili Berlinu vlasti se menjaju i moguće je da, kada se promeni vladajuća garnitura, pojedina obećanja padnu u vodu sama po sebi. To se ne može reći za Rusiju, Kinu ili Tursku, gde praktično imamo doživotne vladare koji ne zaboravljaju.

U Moskvi su ponašanje vlasti u Beogradu u slučaju NIS-a doživeli kao neku vrstu izdaje. Po sudu Kremlja, zvanični Beograd morao je decideranije i jače da brani interese Rusije.

Mađari prolaze kroz ozbiljnog „toplog zeca“ jer oko MOL-ovog preuzimanja NIS-a postoji serija indikacija da Rusi pokušavaju da zadrže kontrolu nad NIS-om preko MOL-a. Namera Kremlja je da obezbedi privilegovanu poziciju u kupoprodajnom ugovoru koja omogućava faktičku kontrolu NIS-a. Rusi ne odustaju od NIS-a jer su svesni da, ako ga izgube, ostaju bez moćne poluge da utiču na vlast, ali i razne slojeve društva u Srbiji i medije.

Amerikanci su prozreli ruske namere i stavili su do znanja Mađarima da neće tolerisati bilo kakve zakulisne igre koje omogućavaju Moskvi da ostane prisutna u Srbiji sa tako moćnim sredstvom u rukama kao što je NIS. Pre nego što ugovor bude potpisan, moraće da ide na proveru i odobrenje Amerikanaca.

Trampova administracija na Balkanu ima samo jedan važan prioritet: istisnuti Ruse iz našeg regiona na energetskom i bezbednosnom planu i oko tog prioriteta neće pristajati ni na kakve kompromise, pa čak ni kada je u pitanju prijatelj Orban i Mađarska.

VEZA IZMEĐU AMERIČKE „CRNE LISTE“ I MRDIČEVIH ZAKONA

Takozvani Mrdičevi zakoni su logična posledica pozicije u kojoj se našla srpska vlast. Određeni broj ljudi koji gravitira oko vrha vlasti našao se u nezgodnoj poziciji, delimično zbog akcija američke agencije za borbu protiv trgovine drogom (DEA), a delimično jer će u sledećih nekoliko nedelja u Vašingtonu biti objavljena prva „crna lista“ osoba pod sankcijama na osnovu nedavno usvojenog za-

kona u Kongresu. Na toj listi biće i imena ljudi iz Srbije.

Lista će biti objavljena, najverovatnije, u drugoj polovini marta. U toj konstelaciji Tužilaštvo za organizovani kriminal (TOK) postalo bi još veći problem za vlast budući da bi, na osnovu informacija iz SAD, imalo osnov da pokrene istrage i zatim optužnice protiv ljudi koji se nalaze na „crnoj listi“.

Zvanični Beograd bi se našao u procesu. Sa jedne strane prijatelji i saradnici u nevolji, na crnoj američkoj listi, a sa druge TOK koji bi uživao zaštitu Vašingtona. U prevodu, tužiocima bi mogli da računaju na američki štiti jer bi Beograd doveo u pitanje odnose sa Vašingtonom ako bi krenuo u obračun sa tužiocima.

Malu zakusku onoga što bi moglo da se dogodi videli smo sa slučajem Generalštab i ministrom Nikolom Selakovićem, kao i sa nedavnim padom velike pošiljke droge u režiji američke DEA. Otvorila bi se i druga vrata sa nepoznanicama tipa: „Da li bi ljudi na američkoj crnoj listi saradivali sa tužiocima i rekli šta znaju ili bi poštovali srpski zakon ćutanja?“

Dakle, vlast u Srbiji imala je dva izbora: da pokaže posvećenost evropskim integracijama ispunjavanjem uslova iz oblasti vladavine prava ili da pošalje signal svojim ljudima u raznoraznim problemima sa zakonom da će biti zaštićeni. Dilema je bila: da li je bolje izlaziti u susret zahtevima EU ili obezbediti lojalnost pripadnika vladajuće strukture, stavljajući pod političku kontrolu tužioce i sudije.

EU VIŠE NE VERUJE OBEĆANJIMA BEOGRADA

U decembru se predsednik Srbije žalio evropskim čelnicima da mu Rusi prete i da je on jedini na braniku evropskih vrednosti i budućnosti u Srbiji, a da studentski pokret plaća Rusija, da su studenti proruskim opredeljeni i da ih Kremlj koristi kako bi ga zbacili s vlasti.

Cela ta žalopojka na Ruse u Briselu bila je začinjena zahtevom da bi Beogradu trebao taj, kako je predsednik Vučić naveo, mali znak podrške da otvore klaster 3 u pregovorima sa Srbijom. Međutim, kada su mu objasnili da, i pored dobre volje institucija EU, nije moguće otvoriti klaster 3 jer se više članica protiviti toj inicijativi nego što je podržava, predsednik Srbije se naljutio i odlučio da se ne pojavi na samitima EU – Zapadni Balkan, par dana kasnije.

Pravljenje radne grupe sa Moskvom za borbu protiv obojenih revolucija, energetski aranžmani sa Rusijom ili kupovina raketnih sistema od Kineza i potpisivanje bezbednosno-odbrambenih sporazuma sa Pekingom klasični su primeri kako se iritiraju Amerikanci i kako ih pretvaraš u svoje neprijatelje

Predsednica EK Ursula fon der Lajen napravila je zaokret u politici prema Vučiću u junu prošle godine. Tada je čelnica EK shvatila da predsednik Srbije obećava sve što se od njega očekuje, i to po nekoliko puta, a onda servira izgovore zašto nije održao datu reč. U kabinetu Fon der Lajenove takvo ponašanje su interpretirali kao klasičnu političku igru kupovanja vremena i izgubili su interesovanje da se ozbiljno bave Srbijom.

Kao u slučaju Floride i neostvarenog susreta s Trampom, zahvaljujući saradnicima koji ne smeju da mu kažu istinu u oči, predsednik Srbije bio je ubeđen da će on isposlovati otvaranje klastera 3.

Unutar EU imamo četiri lidera koji snažno podržavaju Vučića. To su francuski predsednik Emanuel Makron, grčki premijer Micotakis, mađarski predsednik vlade Viktor Orban i njegov slovački kolega Robert Fico. Njima treba donekle dodati i Italiju, ali u manjoj meri.

U decembru, kada se razgovaralo o otvaranju klastera, samo je jedna trećina članica EU bila za otvaranje klastera sa Srbijom. Tu su bile Francuska, Italija, Španija, Grčka, Mađarska, Slovačka, Portugalija, Austrija i Kipar. Treba napomenuti da su gotovo sve te članice EU podvlačile da je njihova podrška Srbiji principijelna, odnosno da nije povezana sa vlastima u Beogradu, već izraz njihovog stava da Srbija, kao najveća i najznačajnija zemlja Zapadnog Balkana, ne bi trebalo da bude izostavljena iz procesa proširenja.

KOSOVO

U Vašingtonu i Briselu se u diplomatskim krugovima sve češće može čuti da će na dnevni red u drugoj polovini ove godine, ili u prvoj polovini sledeće godine, biti vraćeno pitanje odnosa Srbije i Kosova.

Generalno se čeka da se vidi kako će se i da li će se završiti rat u Ukrajini, sa Iranom i kako će se mirovni proces odvijati u Gazi.

Ako budemo imali rešena ta tri ratna teatra ili stagnaciju koja ne obećava značajnije pomake u dogledno vreme, onda će administracija u Vašingtonu otvoriti pitanje Kosova. Očekuje se da Trampova administracija izađe sa nekim planom koji bi trebalo da bude na tragu Vašingtonskog sporazuma, odnosno korak napred u definisanju odnosa Beograda i Prištine kroz neku vrstu funkcionalnog dogovora.

Povratak pitanja Kosova na agendu mogao bi da pomogne Srbiji, ostaje da se vidi da li i predsedniku Vučiću, da ispeglja odnose sa Trampovom administracijom. Međutim, postavlja se pitanje koliko bi to „peglanje“ koštalo Srbiju i na kakve kompromise bi bila primorana.

MANDIĆ TRAŽI VEZU U VAŠINGTONU

Milorad Dodik je imao dobre informacije kome da se obrati da mu završe posao oko skidanja sa crne liste SAD. Osim što je znao gde da pokuca na vrata, Dodik je imao i dovoljno novca da plati usluge. U diplomatskim krugovima se navodi da je Dodik morao da pristane i na seriju kompromisa tokom pregovora sa američkom stranom.

U istom paketu bili su i susreti i tzv. foto-opportunity sa visokim američkim zvaničnicima i ulazak u Belu kuću. Dodik nije stigao do Trampa, ali je dobio priliku da ga uslikaju sa ministrom rata Pitom Hegsetom u Pentagonu, predsednikom Donjeg doma Kongresa Majkom Džonsonom i da stigne do kabineta Trampove portparolke Karolajn Levit.

Uspešni pregovori Dodika sa Amerikancima, bez znanja i učešća Aleksandra Vučića, dodatno su redimenzionirali uticaj predsednika Srbije u regionu. Pokazalo se da on više nije potreban da bi se rešavale problematične situacije u regionu i da je u Bosni i Hercegovini moguće završiti stvari i bez njega.

Bivši predsednik Republike Srpske je „američko iskustvo“ podelio sa predsednikom Skupštine Crne Gore Andrijom Mandićem, koji želi da obezbedi da Amerikanci ne stave veto na njegovo ime za premijersku funkciju nakon sledećih izbora u Crnoj Gori. Međutim, nakon pr-

vih ohrabrujućih kontakata, u kojima je konstatovano da postoje dobre šanse da američka administracija ne stavi „veto“ na Mandićevu kandidaturu za premijersku poziciju nakon sledećih izbora, ispostavilo se da lider NSD nema dovoljno novčanih sredstava.

Pomenute lobističke agencije ne daju popuste niti pružaju usluge na dug, tako da je Mandiću stavljeno do znanja da nema nikakvih problema da se oni založe za njega, ali da prethodno mora da obezbedi novac. Mandić je poruku shvatio i navodno je krenuo u skupljanje sredstava.

Potez predsednika Skupštine ima i političku specifičnu težinu. Kao i Dodik, i Mandić ima nameru da otvori direktnu komunikaciju sa Vašingtonom i da izađe iz senke srpskog predsednika, odnosno da može da deluje samostalno i bez, uslovno rečeno, tutora. Za režim u Beogradu bi to bio još jedan udarac i pokazatelj slabljenja ili čak gubitka uticaja u tzv. srpskom korpusu na prostoru bivše Jugoslavije.

CRNA GORA I ISLAND POSLEDNJE ČLANICE EU PO STARIM PRAVILIMA

Crna Gora je, barem zasad, izuzeta iz rasprave o kreiranju nove metodologije za prijem novih članica EU. Za Podgoricu će važiti postojeća pravila i ona bi, eventualno sa Islandom, trebalo da bude poslednja nova članica koja će biti primljena po aktuelnim pravilima u punopravno članstvo, koje će biti ograničeno brojnim tzv. zaštitnim merilima.

Biće pokušaja od pojedinih, čak i moćnih članica EU, da ograniče pravo korišćenja veta Crnoj Gori, ali je mala verovatnoća da će ti napori uroditi plodom. Jedino verodostojno oduzimanje prava veta moglo bi da se odnosi na prijem novih članica. Rasprava je u toku i nekoliko scenarija sa raznim nijansama je i dalje na stolu.

Unutar EU formirale su se dve grupe država članica kada je u pitanju pisanje Pristupnog ugovora sa Crnom Gorom. Zemlje koje se zalažu za relativno brz ulazak i punopravno članstvo Crne Gore insistiraju da Ugovor bude sastavljen po uzoru na hrvatski, dok druga grupa članica – uglavnom države koje su hladne ili skeptične prema novim proširenjima – traže da crnogorski Pristupni ugovor bude obrazac za buduća proširenja. **N**

„BOMBARDUJ I NADAJ SE“

Zašto je Amerika krenula u rat protiv Irana i kako će se on završiti

Kruže dve teorije o okidaču za vazдушnu invaziju. Prva je pesimistička i mogla bi se svesti na tri reči: „Bomb and Hope“. Druga, optimistička teorija govori o strategiji u pravom smislu te reči. Američke akcije u Venecueli i Iranu su povezane i imaju za cilj da onemoguće pristup Kine jeftinoj nafti

Piše Željko Pantelić

U Islamskoj Republici se u ime Alaha već pola veka ubijaju žene, disidenti, slabodoljubivi ljudi. To je zemlja u kojoj zbog čašice alkohola ili zbog poljupca sa devojkom ili dečkom mogu da vas kazne bičevanjem a ako niste pravovernik ili ste homoseksualac možete da završite i na vešalima.

Islamska Republika je decenijama finansirala i davala logističku podršku brojnim terorističkim grupama koje su operisale na Zapadu. U poslednjih dvadesetak godina su kreirali mrežu terorističkih i paravojnih formacija na celom

Bliskom istoku, od Iraka i Sirije, do Libana, Gaze i Jemena, s ciljem da okruže Izrael i Saudijsku Arabiju. Iza terorističkog napada Hamasa 7. oktobra 2023. godine stoji režim u Teheranu.

Teokratski režim već godinama pokušava da konstruiše nuklearni arsenal, kršeći potpisane sporazume i konvencije, sa dvostrukim ciljem da spreči upravo ono što im se desilo proteklog vikenda (u jednom danu je ciljanim bombardovanjem obezglavljen režim) ali i da preti svojim komšijama.

Iran je zemlja u kojoj da biste obavljali bilo koju funkciju morate javno da za-

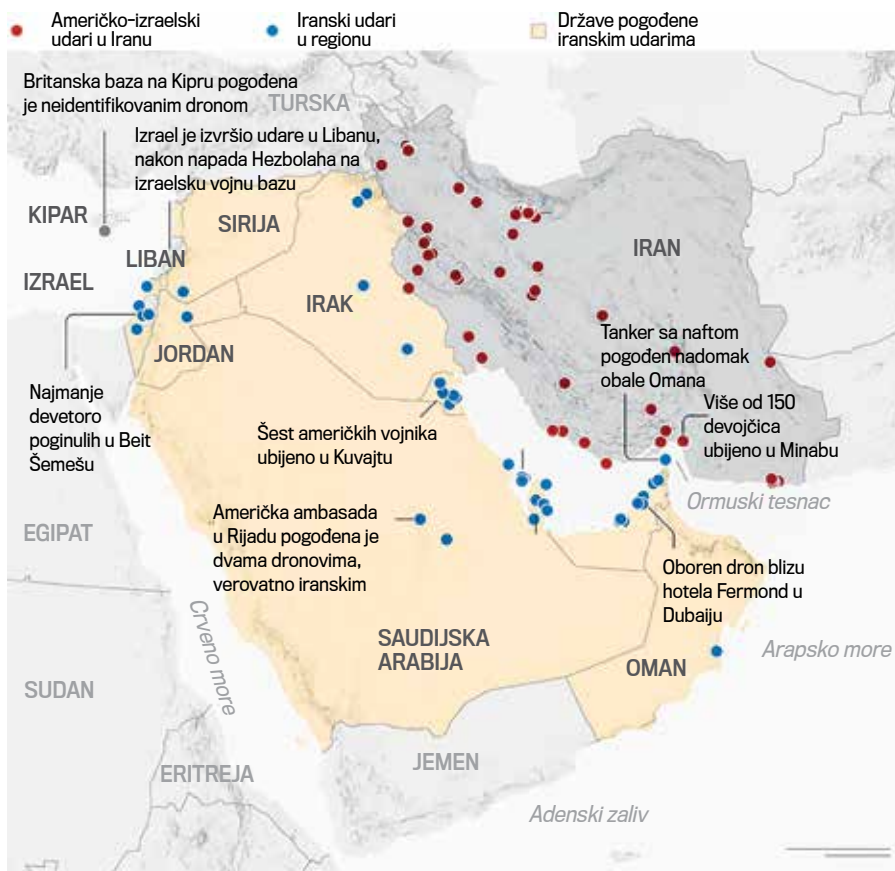
govarate uništenje Izraela. To je država u kojoj se žene diskriminišu na svakom mestu i 24 sata dnevno, od nametanja islamske odeće do toga da pred sudom žene vrede duplo manje od muškaraca.

Primeru radi, potrebna su dva svedočenja ženskih osoba da bi pobila iskaz jednog muškarca. Muževi ne odgovaraju za maltretiranje supruge. Muškarci mogu da se razvedu kad hoće, a žene da bi mogle da traže razvod moraju da dokažu da su zlostavljane, što je u praksi nemoguće. Takođe, deca se dodeljuju očevima a ne majkama.

Zvuči kao ironija, ali nije. U Iranu su

Gde su Amerika i Izrael udarili na Iran, i gde je Iran uzvratio Situacija do 3. marta u podne

hiljada ljudi u odbrani vlasti i privilegija. Islamska Republika je zemlja gde primoravaju devojčice od 13 godina ili čak mlađe da se udaju, često za mnogo starije ljude. Svaki peti brak u Iranu je sklopljen sa maloletnicom a većina njih je mlada od 15 godina, dok se svake godine registruje i nekoliko hiljada brakova sa devojčicama ispod 13 godina.

Iran je godinama, posle Kine, zemlja u kojoj se izvršava najviše smrtnih kazni. U prošloj godini je broj egzekucija premašio hiljadu. Među osuđenim licima su u najvećoj meri pripadnici nacionalnih manjina i disidenti.

ZAŠTO JE TRAMP NAPAO IRAN?

Na odluku Trampa da napadne Iran uticalo je veoma pozitivno iskustvo sa Venecuelom koje je prilično doprinelo da u zapadnom krilu Bele kuće prelome u korist napada na Islamsku Republiku.

Kruže dve teorije o okidaču za vazдушnu invaziju. Prva je pesimistička i mo-

Cene nekretnina u Ujedinjenim Arapskim Emiratima već su pale za 30 odsto, turistička sezona je praktično propala, a ne treba zaboraviti ni veoma ambiciozan plan saudijskog princa prestolonaslednika Muhameda ibn Salmana koji je lansirao program modernizacije Saudijske Arabije „Vision 2030“

Pokušaj vesternizacije nije uspeo u Iraku, Avganistanu, Libiji, Siriji. Ako zagrebemo u istoriju, nije ni u Iranu

samo žene lezbijke u boljoj poziciji od muškaraca homoseksualaca. Islamska Republika lezbijke kažnjava bičevanjem a homoseksualce zatvorom i čak smrtnim kaznama.

Iran je zemlja u kojoj se režim ajatolaha i mula ne libi da ubije na desetine

gla bi se svesti na tri reči: „Bomb and Hope“ (bombarduj i nadaj se). Drugim rečima, ne radi se o strategiji već o želji da se iskoristi Iran kao izgovor da se preusmeri pažnja sa tema, poput Epsteinovih fajlova, koje ne idu u prilog Trampovoj administraciji u godini midterm izbora.

Druga, optimistička teorija govori o strategiji u pravom smislu te reči. Američke akcije u Venecueli i Iranu su povezane i imaju za cilj da onemoguće pristup Kine jeftinoj nafti i da izbalansiraju na energetskom planu, kroz kontrolu naftnih i gasnih izvora, zaostatak

koji imaju u odnosu na Peking po pitanju retkih metala i minerala.

Amerika ima komparativnu privilegiju da osim što ima superiorne vojne resurse raspolaze energetsom samovoljnošću i bez ozbiljnih posledica može da počinje ratove. Za razliku od sedamdesetih godina prethodnog veka, Amerikanci više ne zavise od nafte iz Persijskog zaliva. Štaviše, od povećanja cena energenata Amerika može samo da profitira jer bi tako mogla da prodaje po još povoljnijim uslovima naftu i pre svega gas.

Rusija bi mogla da bude veliki dobitnik u tek započetom američko-iranskom ratu, i to dvostruki. Na jednoj strani bi mogla da proda ogromne zalihe nafte koje se nalaze na tzv. tankerima duhovima, pogotovo ako blokada Ormuskog moreuza potraje, a na drugoj Amerikanci neće moći da isporuče rakete i drugo naoružanje u dogovorenim rokovima Ukrajini zbog potreba na Bliskom i Srednjem istoku.

Inače, povećanje cena energenata je potpuno neopravdano i reč je o čistoj spekulaciji s obzirom na to da skladišta nisu bila nikada punija energentima u celom svetu. Pre dva meseca Međunarodna agencija za energiju objavila je podatak da su zalihe nafte u skladištima na istorijskom maksimumu, što će reći da mogu da posluže bez problema kao instrument za premošćavanje kriznog perioda. Podsetimo, kroz Ormuski moreuz prolazi gotovo četvrtina energenata koja se konzumira.

IRANSKA ZLOUPOTREBA PALESTINACA

Iran je izgradio veoma solidnu podršku na Zapadu i u muslimanskom svetu predstavljajući sebe kao zaštitnika Palestinaca i branitelja islama od zapadne dekadencije. Tako se kreirala paradoksalna situacija da je Iran praktično izolovan, ali u javnim mnjenjima muslimanskih država i u Evropi uživa simpatije. Pošlo im je za rukom da stave znak jednakosti između njih i Palestinaca, odnosno da je napad na jedne istovremeno i na druge. To objašnjava pozicije pojedinih boraca i borkinja za ljudska prava, slobode i prava Palestinaca.

Sa napadima na američke vojne baze u zalivskim petromonarhijama praćene kolateralnim štetama, Islamska Republika je ujedinila protiv sebe i dojučerašnje rivale

pa čak i neprijatelje, pre svih tri moćne porodice koje upravljaju regionom: Saude u Rijadu, El Tanije u Kataru i Zajede u Ujedinjenim Arapskim Emiratima.

Petromonarhije su najveća kolateralna šteta započetog rata koji je pokazao da sa Islamskom Republikom, kao permanentnom pretnjom, stabilnost nije ostvariva a status kvo je na srednji rok gubitničko rešenje.

Cene nekretnina u Ujedinjenim Arapskim Emiratima već su pale za 30 odsto, turistička sezona je praktično propala, a ne treba zaboraviti ni veoma ambiciozan plan saudijskog princa prestolonaslednika Muhameda ibn Salmama koji je lansirao program modernizacije Saudijske Arabije „Vision 2030“.

Britanski premijer Starmer je potpuno u pravu kada podvlači da nijedan režim nije promenjen upotrebom vazdušnih udara. Čak ni Slobodan Milošević nije pao u Srbiji

Turska se pribojava „balkanizacije“ Irana, odnosno dovođenja u pitanje njegovog opstanka. U slučaju raspada zemlje, Kurdi, koji čine više od deset odsto stanovništva (ima ih oko deset miliona), formirali bi svoju državu u severozapadnom delu Irana, to jest na granici sa Turskom, a to automatski znači oživljavanje ideje o kreiranju Kurdistanu što je noćna mora za Ankaru. Zato je Erdogan i pored iranskog napada na Katar i Emirate, glavne saveznike u regionu, vrlo odmeren, pa čak i blagonaklon u izjavama prema Iranu.

RATOBORNI TRAMP I IZDRŽLIVI IRAN

Trump je dokazao da ima petlju da „puca“ i u potpunosti je preokrenuo trend koji su uspostavili Barak Obama i Džo Bajden. Obamino tolerisanje upotrebe bojnih otrova od strane bivšeg sirijskog predsednika Bašara el Asada, pasivno gledanje okupacije Krima od strane Rusije i kineske izgradnje veštačkih ostrva u teritorijalnim vodama susednih dr-

žava, kao i povlačenje Amerikanaca iz Avganistana, kreiralo je utisak na tzv. Globalnom jugu da je Amerika abdicirala od uloge planetarnog hegemonu.

Američki predsednik Donald Tramp uveren je da može da se povuče iz rata kad god zaželi. Da je čitao Nikoloa Makijavelija, znao bi da rat može da se počne kad god se zaželi, ali da ne može da se završi kada odgovara samo jednoj strani.

Vodstvo Islamske Republike igra na kartu vremena i izdržljivosti. S jedne strane ne mogu da izgube vlast, a s druge, koliko god da bude veliki broj žrtava njihove politike, njihove pozicije neće biti ugrožene. Ključna razlika između SAD i Izraela na jednoj i Irana na drugoj strani jeste što javno mnjenje u prve dve države ima daleko niži prag trpljenja ljudskih gubitaka.

Sledeća važna prednost Islamske Republike ogleda se u činjenici da je režimu dovoljno da preživi vojni sukob sa Amerikom i Izraelom da bi proglasio pobedu.

Donald Tramp je godinama oštro kritikovao svoje prethodnike u Beloj kući za ratove na svim meridijanima, a kako je počeo drugi mandat mogao bi sve da ih nadmaši, uključujući i Džordža Buša Mlađeg – začetnika ratova u Iraku i Avganistanu, ali i predsednika koji je odobrio Kosovu da proglasi nezavisnost i nije ništa uradio da zaštiti Gruziju od ruske invazije – proglašavajući kao cilj akcije protiv Islamske Republike promenu režima. Nešto što nijedan prethodni stanovnik Bele kuće, od Ronalda Regana do Džoa Bajdena, nije ni pomislio da bi mogao da uradi. Istini za volju, Trampovi najbliži saradnici, državni sekretar Rubio i potpredsednik Džej Di Vens, korigovali su Donaldove izjave.

Britanski premijer Starmer je potpuno u pravu kada podvlači da nijedan režim nije promenjen upotrebom vazdušnih udara. Čak ni Slobodan Milošević nije pao u Srbiji. Ipak, efikasni i hirurški vazdušni napadi s ciljem slabljenja potencijala pasdarana i basidža nedvosmisleno bi bili početak kraja teokratskog režima.

Većinski deo MAGA pokreta bio je duboko uveren da će Tramp staviti tačku na ratove po raznim meridijanima, odnosno da će izvući Ameriku iz tih militarističkih igara. Ti isti birači su danas

dezorijentisani Trampovim potezima, raspolučeni između sentimenta koji gaje prema predsedniku i dubokog uverenja da Amerika treba da se mane planetarnih problema.

KURDI JEDINA NADA ZA PROMENU REŽIMA

Vojvoda od Velingtona, čovek koji je porazio Napoleona na Vaterlou, rekao je jednom prilikom da svako ko poziva nenaoružani narod da se pobuni protiv oružane sile preuzima na sebe veliku odgovornost. Tramp, ali i izraelski premijer Netanjahu, ne dele mišljenje Velingtona i zato su olako pozvali Iranca na pobunu.

To se neće dogoditi, ne samo zato što građani Irana, u velikoj meri, nisu naoružani, već zato što nisu čak ni politički a kamoli paravojno organizovani za otpor islamskom režimu. Mase Iranaca koji su protiv režima su impozantne ali ne uspeavaju da proizvedu političku formaciju, između ostalog i zbog ogromne represije. Čim se pojavi osoba sa politič-

Vodstvo Islamske Republike igra na kartu vremena i izdržljivosti. S jedne strane ne mogu da izgube vlast, a s druge, koliko god da bude veliki broj žrtava njihove politike, njihove pozicije neće biti ugrožene

kim potencijalom u nekoj sredini, završava u zatvoru.

U međuvremenu, režim u Teheranu se konsolidovao nakon šoka u subotu ujutro. Već je počeo da primenjuje restriktivne mere, nadgleda ulice i trgove sa armijom tzv. basidža i da otvoreno pretil građanima da će učešće u manifestacijama protiv vlasti biti tretirano kao izdaja za koju je propisana smrtna kazna.

Jedina nada za promenu režima su Kurdi i donekle Beludži budući da su je-

dini organizovani i mogu da računaju na geografske pogodnosti da pokrenu oružanu pobunu.

Pojedini veterani iz Avganistanskog rata podsećaju da bi Kurdi mogli da odigraju ulogu Tadžika, odnosno mudžahedina, u Iranu. Kurdi se naslanjaju na granicu sa Irakom i Turskom gde se, na drugoj strani granice, nalaze njihovi sunarodnici. Ovde treba podvući da bi Turska bila velika prepreka jer je malo verovatno da bi dala zeleno svetlo da se preko njene teritorije naoružavaju Kurdi u Iranu. Naprotiv, Turska bi delovala protiv Kurda.

Jedini pravac „otvaranja“ Irana ostaje severni Irak, naravno u slučaju da Vašington odluči da finansira i pomogne oružanu pobunu ili da čak pošalje svoje vojnike na teren. Međutim, Kurdi su nepoznanica. Sunarodnici iranskih Kurda u Iraku, Siriji, Turskoj, toliko su puta bili iskorišćeni i ostavljeni na cedilu od strane Amerikanaca i Britanaca, uključujući i Siriju prošle godine, da je legitimno postaviti pitanje da li bi opet naseli na obećanja Vašingtona.

NEĆE BITI VESTERNIZACIJE IRANA, ČAK NI AKO PADNE REŽIM

Kurdi, dobar deo Azera, Beludži, i urbana omladina Irana bez ikakve sumnje su protiv teokratskog režima, ali to ne znači da bi oni želeli da naprave zapadno-liberalno društvo i pored toga što je nepobitna činjenica da u Iranu, paradoksalno, imamo najveći procenat društva koji je okrenut ka Zapadu.

Međutim, on nije većinski. To što je dominantan u kulturnim, intelektualnim, umetničkim i urbanim centrima zamagljuje pogled na većinski Iran.

Pokušaj vesternizacije nije uspeo u Iraku, Avganistanu, Libiji, Siriji. Ako za grebemo u istoriju, nije ni u Iranu. Pokretački motiv Islamske revolucije bio je otpor modernizaciji i vesternizaciji Irana u režiji šaha Reze Pahlavija. Naravno, jedan deo društva se pobunio protiv šaha zbog surove diktature, ali ne i islamski, noseći i većinski deo, koji je preuzeo vlast i uspostavio još zlokobniju diktaturu nego što je bila šahova.

Veliko nezadovoljstvo u persijskom delu stanovništva se akumuliralo zbog režimskog finansiranja imperijalnog panislamizma koje se ogledalo kroz konstruisanje tzv. osovine otpora na Bliskom istoku. Dok je ta politika funkcionisala – Asad je bio na vlasti u Damasku, šiitske milicije i političke grupe su dominirale Irakom, Hezbolah je vodio glavnu reč u Libanu, Hamas je komandovao u Gazi, Huti su pravili probleme svima na prolazu Bab el Mandeb – nezadovoljstvo je bilo limitirano na uske intelektualne i, uslovno rečeno, liberalne krugove.

Međutim, kada su Izraelci, Amerikanci i Turci, svako iz svojih interesa, demonstirali iransku „osovinu otpora“ ponižavajući Islamsku Republiku, u svim okolnim zemljama, od Iraka preko Sirije do Libana i Jemena, nezadovoljstvo je eksplodiralo. Persijanci mogu, uz gundanje, da prihvate „imperijalne troškove“, ali ne i ponižavajuće poraze, kakvi su bili svrgavanje režima u Siriji, dekapitacija Hezbolaha u Libanu i Hamasa u Gazi.

ČETIRI SCENARIJA ZA IRAN

Četiri su scenarija na stolu. Tu je i dalje promena vodstva, ne i režima, uz pomoć „pete kolone“ unutar pasdarana i uz asistenciju regularnih vojnih snaga. Figura

Rusija bi mogla da bude veliki dobitnik u tek započetom američko iranskom ratu, i to dvostruki

Jedina nada za promenu režima su Kurdi i donekle Beludži budući da su jedini organizovani i mogu da računaju na geografske pogodnosti da pokrenu oružanu pobunu

kao Delsi Rodriguez u Venecueli nije moguća u Iranu. Ko god bi preuzeo vlast uz presudnu pomoć SAD i Izraela bio bi viđen kao uzurpator od domicilnog stanovništva, čak i od onih koji se direktno suprotstavljaju režimu na ulicama iranskih gradova.

Druga mogućnost je da Islamska Republika ostane na nogama uprkos vojnim akcijama Izraela i SAD i da u jednom oportunom momentu u Jerusalimu i Vašingtonu proglase pobedu pozivajući se na obezglavljivanje režima.

Treći scenario je ulazak u dugi rat iscrpljivanja i prelazak sa rata koji bi trebalo da traje nekoliko nedelja na rat unedogled. Četvrti razvoj događaja bi mogao da odvede Iran u građanski rat, odnosno da se režim raspadne i posledično razbukta građanski rat, na etničkoj ali i na svetozornoj osnovi, islamisti protiv slobodnih ljudi. Podsetimo, na severozapadu imamo kurdsku manjinu, na jugoistoku zemlje Beludže, na jugozapadu Arape, a na severu Azere.

DINASTIJA HAMNEJ?

Nakon komunističke dinastije Kim u Severnoj Koreji, možemo dobiti i šiitsku sa izborom Modžtabe, sina Ali Hamneja, za novog verskog vođu Islamske Republike. Na taj način bi bio pogažen amanet ajatolaha Homeinija da je nasleđivanje vlasti antiislamski čin. Sam Homeini je onemogućio svog sina da ga nasledi, a Ali Hamnej je u mladosti ismejavao prenošenje vlasti po naslednoj liniji.

Međutim, u prethodnih 37 godina,

Islamska Republika se preobrazila iz teokratske u klasičnu paravojnu diktaturu u kojoj pasdarani vode glavnu reč. Izbor Modžtabe bi samo potvrdio tu transformaciju. Modžtaba je držao sve vreme nizak profil u javnosti, u evidentnom kontrastu sa njegovim uticajem iza kulisa u Teheranu. Godinama su se na suptilan način plasirale priče o ajatolahovom sinu kao vrsnom poznavaoču islama i islamskog prava. Paralelno se provlačilo i narativ da je Modžtaba reformista sposoban da suzbije korupciju, lansira ekonomiju, smanji tenzije u društvu.

Modžtaba je naučio lekciju od svog oca da se dolazak, a još više opstanak na vlasti, bazira na dobrim odnosima sa pasdaranima. Još od rane mladosti Modžtaba druguje sa pasdaranima, i u poslednjoj deceniji dvadesetog veka bio je glavni inspirator akcija pasdarana s ciljem da obesmisle ili spreče reforme ili realizaciju planova tadašnjeg predsednika Mohameda Hatamija.

EVROPA MORA DA PRONAĐE NOVI REČNIK

Američko-iranski rat je još jednom pokazao da u EU moraju što pre da osmisle novi vokabular i da nauče da ga koriste pozicionirajući se u planetarnim razračunavanjima i zauzimanju novih geostrateških pozicija. Jezik EU je prevaziđen i nerazumljiv u novim međunarodnim odnosima baziranim na sili a ne na pravu.

Evropska unija je rođena na temeljima odricanja od nasilja i sile u ime prava i multilateralnosti. Hteli ne hteli, Evropljani moraju u najkraćem mogućem roku da počnu da upotrebljavaju rečnik Trampa, Putina, Sija, Erdogana, iako se oni u njemu ne prepoznaju i doživljavaju ga kao negaciju vlastitog identiteta.

Čini se da je predsednik Francuske Emanuel Makron to shvatio i njegov govor povodom početka saradnje na izgradnji zajedničkog nuklearnog štita čiji bi nosilac bila francuska „force de frappe“ je ohrabrujući.

U novom programu koji bi trebalo da garantuje zaštitu našem kontinentu nalaze se pored Francuske, Velika Britanija, Poljska, Holandija, Belgija, Švedska, Grčka, Danska. Nedostaju Nemačka i Italija koje se i dalje nadaju da je sa Amerikom moguć dogovor. **N**

LOV NA GLAVE

Nova vrsta rata za nova vremena

Amerikanci su evoluirali u pogledu izbora meta koje su potpuno personalizovali. Ima presedana u skorijoj prošlosti kada su pravili karte sa likovima traženih lica, ali Irak su 2003. godine prvo zauzeli u konvencionalnom maniru sa tenkovima na ulicama

Piše Aleksandar Radić

Nova vremena – nova pravila. Prvi i glavni objekat dejstva sada su lideri. Kreće se od glave pa nadalje po hijerarhiji. Američko-izraelski rat protiv Irana počeo je lovom na vođu Hamneja. Cilj pogođen i sada ratna mašina ide dalje i melje iranski bezbednosni i odbrambeni sistem.

Trenutak poletanja prvog projektila određen je obavještajnim izveštajem o mestu gde se nalazi Hamnej. Kada su locirali metu, rat je počeo.

Lov na glave otvorili su Izraelci uništenjem rukovodstva Hezbolaha i dvanaestodnevnom ratom u kojem su ubijali iranske generale jednog po jednog. Zatim, sledi lišavanje slobode Madura i sada – likvidacija Hamneja.

U skorijoj prošlosti političke vode retko su bile na listi meta. Izuzetak od pravila su bombe i rakete koje su umalo

izbacile iz stroja hrvatskog ratnog predsednika Franju Tuđmana. NATO projektili poslani na Dedinje 1999. godine bili su skoro garantovani udar u prazno.

Vrhovni komandanti balkanskih ratova nisu bili izloženi i družili su se na

U Vašingtonu su se manuli pokušaja da poprave tuda društva. Nema više praznih priča o tome koje su to zemlje na crnoj listi. Sa reči se prešlo na dela, i tamo gde se Beloj kući ne sviđa neki vladar, on se jednostavno ili smesti u ćeliju ili liši života

međunarodnim pregovorima i pijuckali viski prema svedočanstvima svedoka Dejtona. Na frontu ginuli su obični borci. Kao sada u Ukrajini.

Rusi su 24. februara 2022. godine krenuli tenkovima na graničare. Nisu pokušali pronaći predsednika Volodimira Zelenskog. Možda su potcenili njegov značaj, prilagodljivost čoveka iz medijskog prostora poziciji u centru globalne javne pažnje.

Čak i da su u Moskvi planeri invazije procenili da će ukrajinski predsednik postati veliki problem, možda ne bi pomislili da bi rat trebalo početi lovom na jednog čoveka. Za rusku avijaciju mete su bile plave oznake taktičkih jedinica na ekranu računara, a ne ljudi sa imenom i prezimenom. Tokom ukrajinskog rata odomaćio se lov na ljude FPV dronom sa kamerom i često pratećim dronom koji

snima rezultat akcije. Internet resursi puni su snimaka lica nesrećnika u posljednjem deliću života pred udar drona, ali to su za javnost anonimni borci.

Samo njihovi bližnji i prijatelji prepoznaju žrtve drona i za obe ratujuće strane radi se o statistici. Snimak služi kao potvrda efekata u ratu koji se vodi sa namerom da se zatre protivnička živa sila u što većem broju.

Novi ukrajinski ministar odbrane Mihailo Fedorov je povodom četvrte godišnjice rata rekao da se od armije očekuje da ubije 200 ruskih kontraktnika po svakom kvadratnom kilometru ukrajinskog tla koji pređe pod rusku kontrolu. Prema tom proračunu ruskoj vlasti cena će postati previsoka i neće moći da nastave osvajanje.

Amerikanci su tradicionalno skloni prebrojavanju palih glava protivnika kao merilu rezultata rata. Tako su činili u 'Namu 1960-ih godina, pa u borbi protiv terora tokom par decenija od 2001. kada su teroristi zadali prvi udar samoubilačkim letom do WTC i Pentagona sve do povlačenja iz Kabula 2021. Komunikacijski bili su puni podataka o tome kako se cenilo da su teroristi pretrpeli teške gubitke od recimo 150 ljudi.

U međuvremenu, Amerikanci su evoluirali u pogledu izbora meta koje su potpuno personalizovali. Ima predsedana u skorijoj prošlosti kada su pravili karte sa likovima traženih lica, ali Irak su 2003. godine prvo zauzeli u konvencionalnom maniru sa tenkovima na ulicama. Tek posle pada iračke vlasti i potpune propasti armije počeli su potragu za Sadamom Huseinom. Sada se kreće od glavnog i pokazali su to u „Ričućem lavu“. Prvo Hamnej, pa po redu.

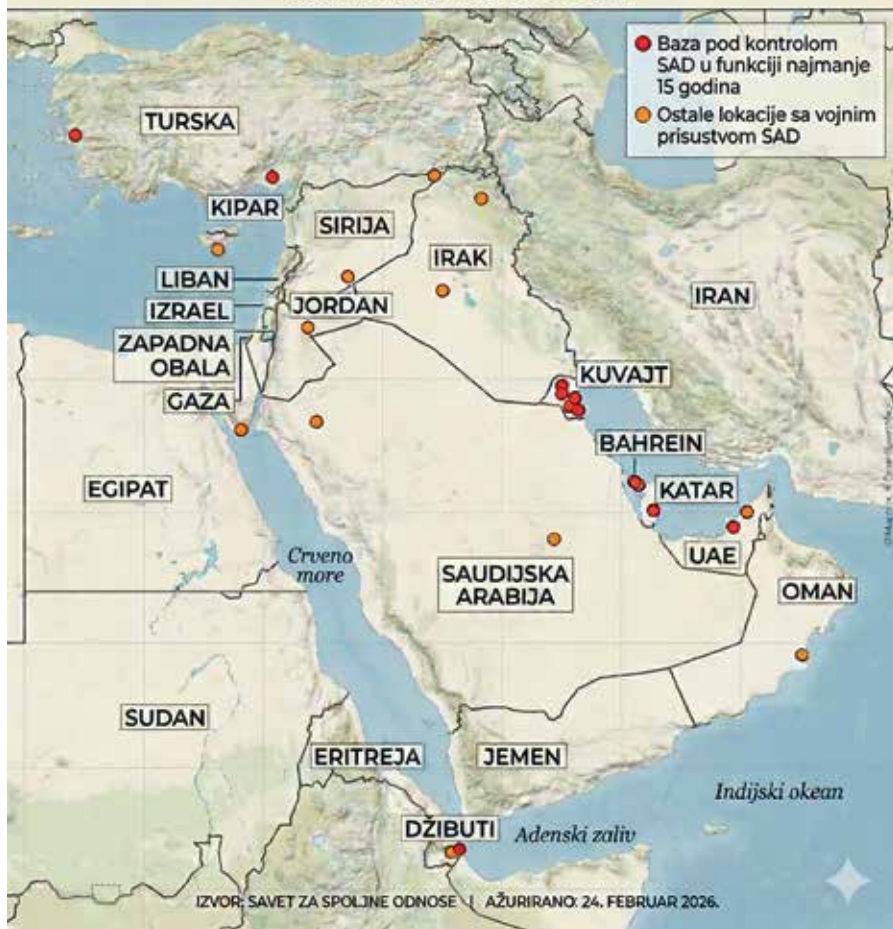
Za taj pristup presudno važno ima duboki obaveštajni prodor. Morate prvo saznati gde se nalazi tražena ličnost pa onda pošaljete krstareće rakete ili stelt avione, zavisno od prilike i okolnosti. Podrazumeva se da imate informatore ili saradnike službe odmah pored mete.

Znali su Amerikanci gde će Maduro leći u krevet, ko će biti pored vrata, i krenuli su i obavili posao. Sada su znali gde će Hamnej da se zatekne u trenutku dolaska projektila velike razorne moći.

Širi kontekst je presudan za ostvarenje ratnog plana da se promeni vlast u Iranu. Ako znate gde će biti Hamnej, onda valjda imate pristup i neza-

PRISUSTVO AMERIČKE VOJSKE NA BLISKOM ISTOKU

Sjedinjene Američke Države održavaju vojno prisustvo na Bliskom istoku decenijama, trenutno stacionirajući između 40.000 i 50.000 vojnika na najmanje 19 lokacija.

Znali su Amerikanci gde će Maduro leći u krevet, ko će biti pored vrata, i krenuli su i obavili posao. Sada su znali gde će Hamnej da se zatekne u trenutku dolaska projektila velike razorne moći

dovoljnicima u vlastima, onima koji su ključ za prevrat. Izraelci su prošle godine imali u rukama desetine adresa lica sa visokih pozicija i iskoristili su to i likvidirali dobar deo vrha Revolucionarne garde.

Naravno, hijerarhija je pomerena za koje mesto prema vrhu i neki oficiri su promovisani na „slobodna“ formacijska mesta i dobili su čin-dva više. Tako su dobili mesto na aktualnoj izraelskoj odnosno američkoj listi za likvidaciju u ratu koji će se voditi do poslednje važne

glave. Slom hijerarhijske strukture političkog i oružanog elementa iranskog režima kraj je postojanja režima mulla.

Za taj scenario potrebna je alternativa za formiranje nove vlasti, a ona postoji ako krenemo od procene da su morale da postoje duboke i široke mreže i posebne veze izraelskih i američkih službi sa nekim dobro informisanim i važnim Irancima.

U Venecueli posle nasilnog odvođenja Madura nema više volje da se vodi antiamerička politika. Svidelo se to 47. predsedniku koji je držao efektne KzŠ i pričao o tome da američka vojska sada pod ministarstvom rata može da pokori sve i svakog. Na redu su iranske mule.

Imali ste dileme oko ozbiljnosti najmoćnijeg predsednika kada je prvog dana rata za stavljanje Irana pod kontrolu rekao da treba da se preda iranska armija. Da, cilj rata je radikalan – promena vlasti i smrt Hamneja potvrda je tog stava. Vrlo čitka.

Prošla su vremena ratova koji se vode

za uvođenje demokratskih vrednosti u društva koja su se uvek postrojavana prema odluci vođe. Promene su se svodile na obično nasilnu smenu vođe. U takvim okolnostima američka armija bavila se čuvanjem biračkih lista i kutija od lokalnih čaća i prebrojavanjem glasova. Rezultat – talibani drže Avganistan, a Irak je sve osim primera bezbedne prosperitetne zemlje.

Amerikanci su se manuli pokušaja da poprave tuđa društva. Nema više praznih priča o tome koje su to zemlje na crnoj listi. Sa reči se prešlo na dela, i tamo gde se Beloj kući ne sviđa neki vladar, on se jednostavno ili smesti u ćeliju ili liši života.

Iranski režim mula nije slabašan, i bez Hamneja znaće da se bore. Rezultati koje postižu udarima raketama i dronovima širom Bliskog istoka privlače pažnju medija jer po prvi put neke ozbiljne nedaće pogodile su razmažene zalivske naftaške režime. Do sada bili su ušuškani u novcu i raskoši, a sada vide da raketa ili dron može da pogodi njihov raj.

Mobilni telefoni snimili su pogotke u Burdž el Arab, fensi aerodrom, neke američke baze, ali vodi se rat i na gubitke mora da se računa. Izrael je pripremljen za takav razvoj prilika i nije prvi put da su pod udarom raketa. Američke baze izložene su iranskim raketama, protivraketna odbrana i mere pasivne zaštite su predviđene, ali i oni će morati računati na neke gubitke.

Ni to nije prvi put. U ratu protiv Iraka 1991. godine glavni gubici američke armije bili su od iračkih raketa koje su pogodile neke od baza – u Saudijskoj Arabiji, u bazi Dahran, od pogotka balističke rakete „skad“ stradala su 28 pripadnika Nacionalne garde Pensilvanije. Iranci sada koriste vrlo slične rakete.

Porodica raketa „šahab“, „gadr-100“, „emad“ i ostale sa raznim nazivima u stvari su derivati sovjetskog „skada“ izrađeni u fabrikama pod kontrolom Islamske revolucionarne garde na osnovu tehničkih rešenja pribavljenih od Severne Koreje. Iranski razvoj zasnovao se na proverenim rešenjima koja su moralno zastarela, ali korisna ako se pođe od procene da su za ostvarivu raketnu pretnju morali izraditi velike količine raketa.

U pripremi iranske oružane sile za sasvim izvestan rat protiv SAD i Izraela ra-

U pripremi iranske oružane sile za sasvim izvestan rat protiv SAD i Izraela rakete su skrivene po podzemnim skloništim, ukrcane na civilne kamione i na razne načine za koje će se tek saznati prikrivene od pogleda sredstava za izvidanje iz vazdušnog prostora i kosmosa

kete su skrivene po podzemnim skloništim, ukrcane na civilne kamione i na razne načine za koje će se tek saznati prikrivene od pogleda sredstava za izvidanje iz vazdušnog prostora i kosmosa.

Iranci su se oslonili na zasićenje protivraketnog štita, na diversifikaciju na veliki broj meta i političku odluku da se više ne štite privilegovani režimi zaliv-

skih zemalja. Amerikanci brane baze, ali nisu možda očekivali da će Iranci odlučiti da gađaju civilne aerodrome.

Neke rakete i dronovi doći će do baza i gradova i ne postoji potpuna odbrana. Ukrajinsko iskustvo je poučno jer dronovi „geran-2“ dolaze u masi, pa od par stotina komada koliko god da se obori proći će dobar deo letelica. Ako danas ne pogode neki cilj, sutra će Rusi ponovo pokušati i pre ili kasnije proći će kroz PVO. Jedina realna odbrana Izraela, američkih baza i gradova zemalja Zaliva i svih ostalih koji su se zamerili mulama jeste njihov poraz, potpuni i konačni.

Zato „Ričući lav“ nastaviće da grize i stotine projektila padaće po Iranu i nema indicija da će se ukazati prilika za predah i pregovore ako su Amerikanci naučili lekcije iz skorije prošlosti kao što su borbe za Faludžu u Iraku, grad koji je bio sedište pobune i terorizma i koji su pokušali da očiste proleća 2004. godine.

U tzv. Prvoj bici za Faludžu likvidirali su veliki broj sunitskih pobunjenika, ali pod pritiskom zbog velikog stradanja civila zaustavili su borbe. Buntovnici su se sredili i ponovo pokrenuli borbe i zato su Amerikanci novembra 2004. vodili Drugu bitku za Faludžu. Ako se sete tog primera, znaće da se rat protiv Irana vodi dok se ne završi potpunim porazom režima mula.

Tada Izraelci više neće pričati o večnoj temi iranskog nuklearnog programa, a rakete i dronovi više neće leteti i padati po Bliskom istoku. **N**

ANALIZA KONTRAUDARA

Šta Iran ima, može i sme?

Ofanzivna moć se brzo kruni, protivvazдушna odbrana mlako dočekuje američke i izraelske letelice. Ipak, ne deluje da će režim tako lako pasti

Procene koliko režim mula ima balističkih raketa kreću se od 1.500 do maksimalno 2.000 komada. Deo rezervi uništen je u dejstvima avijacije po podzemnim galerijama u Tabrizu, poneke na lanserima, a stotine su utrošene za gađanje američkih baza.

Prema navodima Ministarstva odbrane UAE, 152 rakete su oborene, a 13 komada je palo u more i navodno su očistili sa neba 506 dronova, a 35 je završilo na morskom dnu i četiri krstareće rakete (dve oborene, dve u moru). Kuvajt tvrdi da su oborili 97 raketa.

To su podaci za prva dva rata. Možda su i dramatično preuveličani, ali ima puno snimaka pogađanja raketa koji dokazuju da Iran lansira sve što može. Jedan snimak sa lica mesta sa iranske strane pokazuje nekih 12 raketa koje poleću ka metama.

Iranci će nastaviti da lansiraju rakete jer je to jedino od sredstava odmazde. U stvari, želeli su da pretnja dalekometnim raketama dometa 1.000–2.000 km predstavlja sredstvo koje će odvratiti Amerikance i Izraelce od rata, ali nisu imali ultimativnu pretnju – nuklearne glave. Krug se zatvara jer i rat se vodi zato da ne bi nikada bili u prilici da poseduju takvo sredstvo.

U rukavu Islamske revolucionarne garde je i puno dronova kao što su „šahed 136“, ali oni lete brzinom od oko 185 km/h i lakše se uoče i obore u odnosu na rakete. Kada zasite PVO sa puno dronova, uz nešto sreće neki produ i pogođe nešto, ali osim uznemirenosti javnog mnjenja, stvarne štete nisu relevantne u odnosu na efekte rada američke i izraelske avijacije.

Radi se o nesrazmernoj moći jer su Izraelci samo prvog dana poslali na zadatak gotovo 200 borbenih aviona. Jedan „šahed 136“ može da ponese od 30 do 50 kg borbenog tereta, a jedan F-35A može da poleti sa osam tona bombi; doduše, na zadatke na Iran poleću sa redukovanim količinom bombi, ali i sa samo dve od 2.000 funti (907 kg) jedan avion predstavlja ekvivalent solidnog roja dronova.

U rukavu Islamske revolucionarne garde je i puno dronova kao što su „šahed 136“, ali oni lete brzinom od oko 185 km/h i lakše se uoče i obore u odnosu na rakete

Udarni element avijacije Irana ne predstavlja izvor nekog velikog rizika za okolne zemlje i zato se očekivalo da neće poletati, barem ne na samoubilačke letove. Pa Katar tvrdi da su poleteli i da su 3. marta oborili dva frontovska bombardera Su-24M.

Kao što su iz Teherana pretili, podigli su sve saveznike i u rat su ušli pripadnici Hezbolaha. Izraelci su čekali pripremljeni za takav predvidljivi razvoj i odmah su udarili i na Liban. Takođe, javno su obavestili Naima Kasema, aktuelnog vođu Hezbolaha, da će proći kao prethodnik Hasan Nasralah, koji je 2024. godine bio žrtva udara izraelske avijacije.

Terorističke akcije možda su jedan od retkih „resursa“ na koje sada iranski režim može da računa. Ofanzivna moć

se brzo kruni, protivvazдушna odbrana mlako dočekuje američke i izraelske letelice. Viđeni su u patrolama lovci MiG-29 i školsko-borbeni avioni Jak-130 na dnevnim letovima, najverovatnije u očajničkoj potrazi za nekim dronom ili krstarećom raketom.

Pokazalo se 2. marta, kada su oborene tri F-15E, da veću pretnju predstavlja „prijateljska vatra“ od iranskih raketnih sistema PVO.

Raketni sistem „patriot“ proveren je u više ratova – 2003. godine potvrđeno je da su posade tog sredstva PVO oborile tri saveznička aviona tokom invazije na Irak – dva američka aviona, F-16 i F/A-18, i jedan britanski „tornado“. Ukrajinska avijacija je ostala bez ponekog F-16.

Oborene su od 1991. do danas i stotine balističkih i krstarećih raketa, i Sadamovih i Putinovih, sirijske Su-22 i Su-24, ruske Su-34, Su-35, Mi-8 i ostali avioni i, da, najsvežije dejstvo kuvajtske posluge „patriota“ PAC-3 sa trostrukom „pobedom“ nad američkim avionima. Navodno su pogođeni desetak kilometara od piste aerodroma Ali as Salem u penjanju na putu za zadatak iznad Irana.

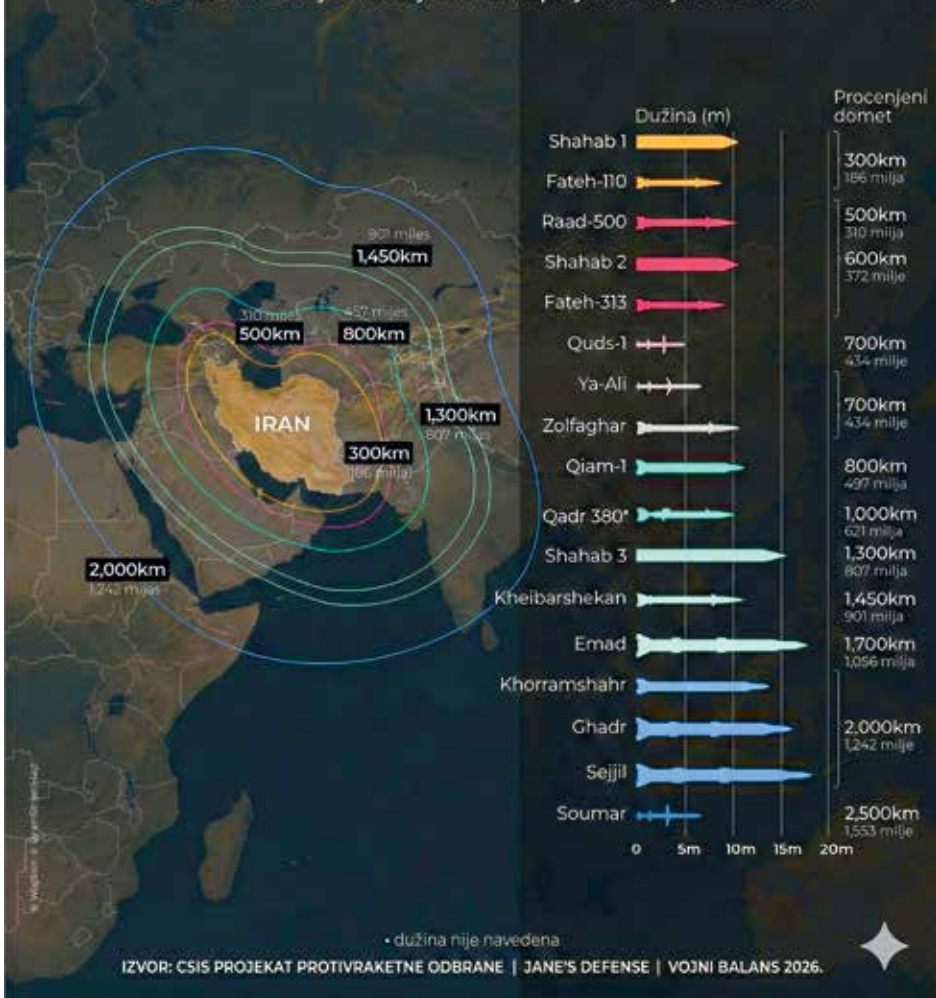
Rat se nastavlja, do daljeg. Američki i izraelski piloti poleću, dejstvuju, slete, ponovo polete. Nastaviće se to. Iranci će sve manje lansirati balističke rakete jer će ostati bez šteta ako ovako dinamično nastave, a slaće sve veći broj dronova.

Prirodno pitanje da li ima šanse da se rat zaustavi – za sada nema. Potrajaće i čini se da su saveznici odlučni da se stvar dovede do završetka.

Mali problem za Belu kuću predstavlja stav domaćeg javnog mnjenja koje nije oduševljeno vestima sa Bliskog istoka – prema IPSOS-u, samo 27% Amerikanaca

IRANSKI ARSENAL PROJEKTILA

Iran je razvio niz balističkih i krstarećih projektila tokom protekle tri decenije. Ovo su neki od najistaknutijih iranskih projektila i njihovi dometi.

I ako se 100 dana bombarduje Iran, možda se neće promeniti činjenica da tamo vlada verski režim odlučan da preživi. Jedan način da se sve završi je pobuna iranskih građana i na to se verovatno računalo u Tel Avivu i Vašingtonu

Amerikanci oberučke prihvatili kao pragmatičan izlaz iz duboke sirijske krize.

Ne radi se o jednostavnoj promeni jer ima tu puno indicija dugog obaveštajnog prodora, garancije i uticaja Turske, pregovora u senci, ali videli smo da se mogu prepraviti teroristi u političare u odelu. Zašto ne bi zamislili nešto slično u vremenima smutnje u Iranu? Otvorene su šanse, pa ako neko poželi da iskoristi, imaće priliku.

Agresija sa radikalnim ciljem primeњena je od Vašingtona i „Koalicije voljnih“ 2003. godine kada su ušli u Irak i zauzeli čitavu državu, počistili staru vlast i rasformirali armiju. Za Iran taj pristup čini se kao potpuno nerealan s obzirom na okolnosti, resurse koji bi imali da se prikupe, rizike od provociranja odlučne odbrane u kojoj bi učestvovali i oni koji inače ne podržavaju režim mula.

Turska i zemlje Zaliva možda su odlučno protiv avanturističke vožnje američkim tenkovima i možemo navesti još puno prepreka invaziji. U korist slanja US Army ne ide ništa, ali sada je Bela kuća na ratnoj stazi i obratite pažnju da je predsednik Donald Tramp rekao da bi svaki drugi predsednik SAD kazao da na teritoriji Irana neće biti kopnene vojske i dodao da on to ne govori.

Amerika će voditi rat ovako ili onako jer sada povratka nema. Ministar rata Pit Hegset poručio je: „Mi smo vojnici obučeni da ubijaju neprijatelja i slome njegovu volju“ i da su američke oružane snage najmoćnija, najsmrtonosnija borbena sila koju je svet video.

To nisu propagandne fraze koje u svet šalju mule, već jasno izrečeni stav da Amerika ima volju i ima i ljudske i materijalne resurse za rat i ako bude dugotrajan. **N**

ca podržava rat, 43% je protiv, a 29% nije zauzelo jasan stav da li treba rešavati pitanje Irana ili ne.

Izrael računa na podršku jer izbora nema. Iranske rakete ubedile su građanstvo da se mora ratovati i postići cilj – potpuna garancija da teheranske mule više neće imati priliku da naruše bezbednost Bliskog istoka.

Projektili nisu dovoljni da se to postigne. I ako se 100 dana bombarduje Iran, možda se neće promeniti činjenica da tamo vlada verski režim odlučan da preživi. Jedan način da se sve završi je pobuna iranskih građana i na to se verovatno računalo u Tel Avivu i Vašingtonu u vreme kada se pripremao „Ričući lav“. Kontakti na terenu prikupili su vredne informacije i dokaz je, između ostalog, na prvom mestu smrt ajatolaha Hamneja.

On se ne može zameniti brzo, ali poginule starešine administracije, armije i Islamske revolucionarne garde odmah su dobile naslednike. Akt o postavljenju i eto novog generala. On će postati meta,

pa šta, ima još ambicioznih oficira.

Rizika su svesni jer šef izraelske službe AMAN, Šlomo Binder, nije se hvalisao u prazno kada je rekao da su u prvih 40 sekundi rata neutralisali više od 40 važnih ljudi iranskog režima.

Ako pod pritiskom američkih i izraelskih bombi iranski narod ustane, to će biti poluga koja će slomiti režim. Lako se može zamisliti taj scenario, ali da li je ostvariv u uslovima ratnog stanja. Pasdarani, basidži i ostali lojalisti pucali su u mase i pre početka rata. Sada, ko se pobuni, protiv je i vere i države. Život tog lica ne vredi nimalo.

Jedan modifikovani scenario svodio bi se na unutrašnji prevrat, odluku delova strukture vlasti da se nametne kao prihvatljiva alternativa. Taj razvoj uslovno može da se poredi sa novim vlastima iz Damaska koje vode nekadašnji teroristi. Ljudi su preispitali svoj pogled na svet, modifikovali ekstremističke nijanse i ponudili su ublaženu varijantu koju su

EKONOMSKE POSLEDICE SUKOBA

Ko će najmanje izgubiti u ovom ratu?

Neke projekcije sugerišu ekstremne scenarije od sto pedeset pa čak i sto osamdeset dolara po barelu sirove nafte ako konflikt potraje sedmicama

Piše Milica Rilak

Dok se prati ko će iz aktuelnog sukoba Sjedinjenih Država i Izraela sa Iranom izaći kao vojni ili politički pobednik, ekonomisti razvijaju različite scenarije pokušavajući da pomognu na drugačijem frontu – tamo gde je u toku borba da se u opštem mezežu izbegne uloga najvećeg gubitnika.

Presek stanja na tržištima napravili smo u utorak, kada su nešto jasnije potencijalne razmere ekonomskih efekata koje je izazvala operacija Epic Fury/Roring Lion ali i odgovor Irana na napad SAD i Izraela.

Evropski fjučersi prirodnog gasa dostigli su najvišu cenu od 2023. godine, i kretali su se oko 60 evra po megavat-času, a razlog leži u tome što je kompanija Qatar Energy obustavila proizvodnju tečnog prirodnog gasa (LNG), jer su iranski dionovi pogodili postrojenja Ras Laffan i Me-said. Katar proizvodi i izvozi otprilike jednu petinu svetske ponude LNG. Prekid proizvodnje direktno ugrožava oko petnaest procenata evropskog uvoza u trenutku kada su skladišta u Evropskoj uniji popunjena sa oko 30 odsto.

Fjučersi sirove nafte tipa Brent su nar kratko stigli do 85 dolara (najviše od januara 2025. godine) ali su se u nastavku dana kretali između 83 i 84 dolara. Na cene nafte i gasa uticala je blokada strateški važnog Ormuskog moreuza, kojim pređe gotovo petina nafte iz tog regiona na putu ka kupcima, ali i napadi na najveću saudijsku rafineriju Ras Tanur, koja je zatvorena.

Podsetimo ko ima najveće potvrde-

Analitičari primećuju da bi ublažavanje ograničenja Venecueli, koja ima najveće svetske rezerve, moglo ponuditi određeno olakšanje globalnom tržištu, ali je pitanje koliko brzo ta nafta može zameniti izgubljene barele iz Zaliva

ne rezerve nafte. Na vrhu je Venecuela (glavni junak kriza iz prethodnih nedelja) sa trista tri milijarde barela, a prate je Saudijska Arabija sa dvesta šezdeset sedam milijardi i Iran sa oko dvesta osam milijardi, pri čemu OPEC kontroliše preko šezdeset procenata ukupnih svetskih rezervi.

Međutim, stanje na terenu prerade i trgovine se drastično razlikuje jer su Iran i Rusija pod sankcijama, dok SAD sve više na tržište plasiraju naftu iz škripljaca, što je efikasnije i jeftinije od eksploatacije kakvu primenjuju nacije bogate rezervama poput Rusije i Kanade.

CENA BLOKADE ORMUSKOG MOREUZA

Finansijske institucije poput banke JP Morgan upozoravaju da bi trajni poremećaj u Ormuzu mogao da pogura Brent

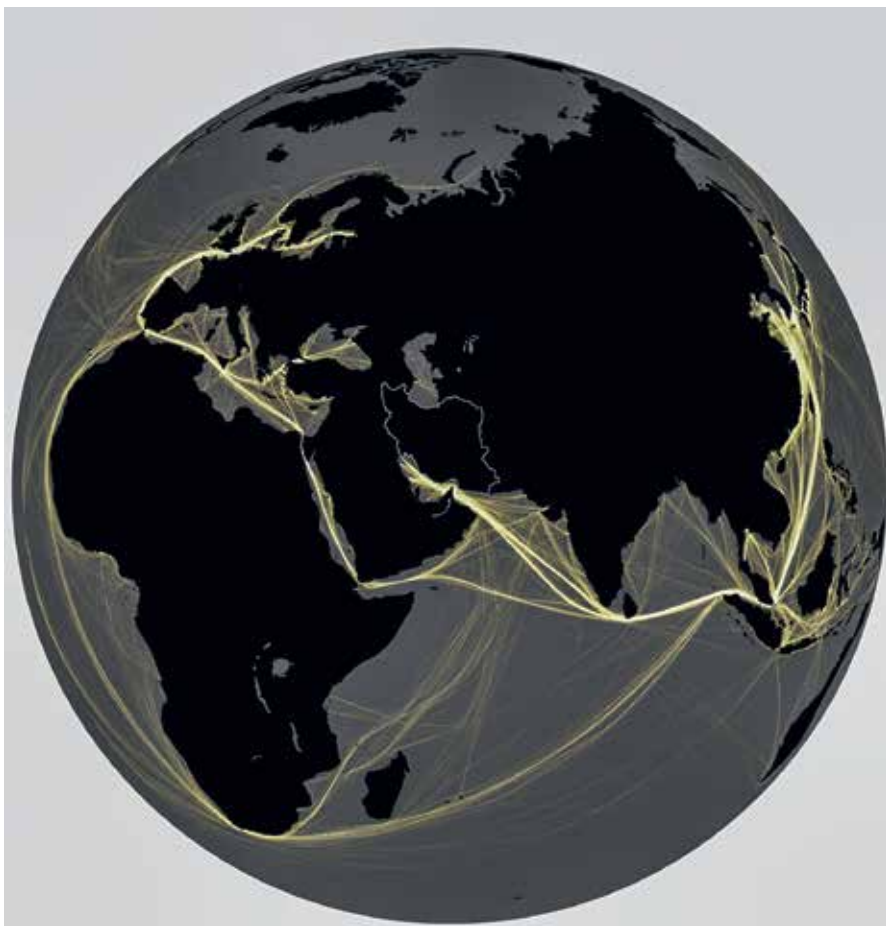
prema 120 po barelu, s obzirom na to da bi proizvođači iz Zaliva mogli održati normalnu proizvodnju samo oko dva-deset i pet dana pre nego što ih nestašica skladišnog prostora primora na obustavu rada.

U ovoj fazi sukoba, niko ne želi da bude onaj čija će industrija prva stati zbog nedostatka energenata ili čija će ekonomija doživeti kolaps zbog neodrživih cena. Druge projekcije sugerišu ekstremne scenarije od sto pedeset pa čak i sto osamdeset dolara po barelu ako konflikt potraje nedeljama.

Analitičari Centra za strateške i međunarodne studije (CSIS) ukazuju na to da bi čak i ograničeno ometanje iranskih isporuka, koje bi primoralo Kinu da licitira za zalihe, znatno povećalo globalnu cenu, jer poremećaj na bilo kojoj tački direktno utiče na cene svuda.

Ovaj nagli skok cena energenata stavlja centralne banke u defanzivan položaj, komplikujući njihovu borbu protiv inflacije. Allianz u svojoj analizi ističe da porast cena nafte od pet do deset procenata gotovo trenutno dodaje značajne poene inflaciji u Sjedinjenim Državama i Evropi. To je trenutak koji nam je poznat, jer smo već osetili šta sledi kada se „sretnu“ energetska kriza i inflacija.

Analiza Oxford Economicsa je scenario potpune blokade Ormuza klasifikovala kao događaj tipa „crni labud“ sa verovatnoćom od svega pet procenata, ali sa aktuelnim prekidom plovidbe svet se suočio upravo sa tim ishodom. Prema njihovim projekcijama, ovakvi ekstremni događaji mogu pogurati cenu nafte

na 140 dolara po barelu, dok bi prirodni gas dostigao nivoe koji su „razorni za industrijsku proizvodnju“.

Poseban naglasak u analizi stavljen je na LNG jer kroz ovaj moreuz prolazi petina svetske ponude, a trenutna blokada direktno ugrožava oko 15% evropskog uvoza u trenutku kada su zalihe u skladištima „na zabrinjavajuće niskom nivou“.

OSTALE NEURALGIČNE TAČKE ZALIVA

Uz ocenu da je odluka Irana da namerno gađa energetska infrastrukturu u regionu posebno problematična jer je dovela do kontraefekta i zajedničke osude takvog poteza, autori analize Centra za globalnu energetska politiku (CGEP) Univerziteta Kolumbija ukazuju da je Ormuski moreuz potencijalno najveća ali ne i jedina kritična tačka. Danijel Sternof primećuje da bi oštećenje saudijskog čvorišta za sirovu naftu Abkaik sigurno dovelo do dužeg poremećaja na tržištima, dok bi Sjedinjene Države i Izrael mogli biti u iskušenju da

Kroz Ormuski moreuz prolazi petina svetske ponude LNG a, a trenutna blokada direktno ugrožava oko 15% evropskog uvoza u trenutku kada su zalihe u skladištima „na zabrinjavajuće niskom nivou“

potpuno onesposobe Iransku revolucionarnu gardu da se finansira putem prihoda od nafte pogađanjem terminala na ostrvu Harg. Takođe, ističe da Saudijska Arabija i Emirati mogu preusmeriti oko četvrtine količina koje prolaze kroz Ormuz putem alternativnih luka, ali da ti kapaciteti neće biti dovoljni ako blokada potraje. Sternof ocenjuje i da je odluka OPEK plus grupe da nastavi sa postepenim povećanjem snabdevanja više simbolična nego suštinska, jer većini zemalja nedostaju slobodni kapaciteti, a

tako mali porasti proizvodnje su besmisleni ako se nafta ne može transportovati do tržišta.

Situaciju na tržištu gasa u analizi CGEP opisuje kao „trostruki problem“ koji obuhvata prekid LNG tranzita kroz Ormuz, obustavu proizvodnje na izraelskim poljima i pretnju iranskom izvozu gasovodom ka Turskoj. Analitičarka An-Sofi Korbo navodi da bi ovi poremećaji mogli iznositi oko 130 kubnih metara na godišnjem nivou, pri čemu je zaustavljanje petine globalnih tokova tečnog prirodnog gasa (LNG) ogroman događaj bez presedana. Budući da je skoro devedeset procenata ovog gasa namenjeno azijskim tržištima, ona upozorava da će te zemlje biti najdirektnije pogođene, a potom i Evropa.

Regionalna ekonomija država Zaliva suočava se sa dodatnim pritiscima koji se tiču logistike i osnovne egzistencije stanovništva. Karen Jang ističe da su avijacija, logistika i turizam kritični pokretači privrede u ovom regionu, a trenutni napadi ugrožavaju ekosistem multikulturalnih populacionih centara i odlažu raspodelu stranih direktnih investicija. Ona je skrenula pažnju na procene da bi u roku od dvadeset dana moglo doći do nestašice svežeg voća, mlečnih proizvoda i mesa ako pomorski kapacitet u Ormuzkom tesnacu padne za polovinu.

KOLIKO ĆE SAD DA KOŠTA EPIC FURY?

Dok se na terenu odvijaju vojne operacije, novinari u SAD uz pomoć ekonomista pokušavaju da izračunaju da li će Epic Fury epski i da košta. Kent Smetters, direktor Penn Wharton Budget Model, procenio je za Fortune da bi ukupni ekonomski trošak udara mogao dostići čak 210 milijardi dolara. Direktno vojne izdatke procenio je na oko 65 milijardi dolara, uz upozorenje da bi troškovi mogli naglo da eskaliraju nakon dva meseca trajanja sukoba.

Pored direktnih vojnih troškova, dodatni ekonomski gubitak za Sjedinjene Države procenjuje se na oko sto petnaest milijardi dolara usled poremećaja u trgovini i finansijskim uslovima. Ukoliko dođe i do refundacija nezakonito naplaćenih carina prema odluci Vrhovnog suda, to bi moglo da američki budžet smanji za još oko 120 milijardi dolara. **N**

NAŠ ČOVEK NA (NEFUDBALSKOM) TERENU

Kako sam izašao iz Irana pod bombama

Branka Katića, trenera golmana u jednom iranskom klubu, bombe su zatekle na aerodromu u Isfahanu. Za Nedeljnik priča kako su se Iranci spremali za rat i kako je preko Turske stigao u Beograd

Piše Luka Lukić, fotografije iz privatne arhive

„Putovali smo 15 sati, prešli smo 1.300 kilometara, ali smo uspjeli da izađemo iz Irana.“

Ovako je ukratko izgledao put Branka Katića, fudbalskog trenera koji se u subotu, u trenutku početka rata našao u Isfahanu, nuklearnoj prestonici Irana.

Jedna od prvih bombi pala je upravo na taj grad, a Katić u ekskluzivnoj isповести za Nedeljnik kaže da se nalazio na aerodromu, gde je čekao let za Ujedinjene Arapske Emirate (UAE).

Dan pre početka rata, Katić, koji je trener golmana u FK Sepahan, bio je u Teheranu. Njegov tim, inače trećeplasirani u iranskoj Pro ligi, igrao je utakmicu u glavnom gradu Irana protiv dvanaestoplasiranog Pajkana. Rezultat je bio 0:0.

U Isfahan su se vratili u toku noći između 27. i 28. februara.

„Imali smo posle toga četiri dana slobodno i hteli smo, svi stranci, da odeмо negde, da izađemo van zemlje“, priča Katić.

Hteo je da otputuje u Dubai, zajedno sa svojim kolegom Gabrijelom Pinom, i avion je trebalo da poleti u 11 časova po lokalnom vremenu.

Izraelski i američki avioni u tom trenutku su već bili na putu ka Iranu.

Dva sata nakon početka bombardovanja, internet je prestao da funkcioniše

„Otišli smo na aerodrom oko 9 sati, čekirali se, ubacili prtljag, prošli pasošku kontrolu i dok smo čekali ulazak u avion stigla nam je poruka od jednog od dvojice igrača koji su ostali u Teheranu posle utakmice. Pitao nas je da li znamo šta se dešava i rekao da je u Teheranu sve blokirano, da ne mogu da pridu aerodromu“, objašnjava Katić za Nedeljnik.

Tako je ovaj poznati trener golmana zapravo saznao da je počeo rat.

SNAŽNA DETONACIJA U BLIZINI AERODROMA

Pet minuta nakon razgovora, začula se jaka detonacija negde u blizini aerodroma. Bila je to jedna od prvih bombi koje su pale na Iran jer se na području oko Isfahana nalaze nuklearne baze.

„Krenuo je haos na aerodromu. Počela je evakuacija. Moj kolega Italijan prvi put se susreo sa tim i bio je u strahu“, kaže Katić.

Srbin nije hteo da napusti aerodrom dok ne uzme svoj prtljag, pošto su mu se u koferu nalazile sve lične stvari.

„Kao da sam osetio da će se nešto desiti, pa sam sve spakovao. Izneli su mi prtljag i nakon toga s nama je kontaktirao klub, koji nam je dao svog vozača“, kaže Katić.

Dva sata nakon početka bombardovanja Irana, internet je prestao da funkcioniše, ali Katić je uspeo da se čuje s porodi-

com i prijateljima kako bi im javio da nije u opasnosti.

U tom trenutku, kako je saopšteno, 14 srpskih državljana nalazilo se u Iranu.

EVAKUACIJA KA TURSKOJ GRANICI

Na putu kroz Iran, Katić nije primetio ništa neuobičajeno. Srećom, taj deo Irana nije bio pogođen ratnim dejstvima. Pumpe i restorani su radili normalno i gužve nije bilo.

Ipak, već su pristizale vesti da su počele masovne evakuacije iz zemlje.

Zbog toga je očekivao da će i na izlasku iz Irana da bude velika gužva, ali zateklo ga je sasvim drugačije stanje.

„Očekivao sam da će biti velika gužva na turskoj granici, ali nije bilo maltene nikoga. To je bilo već oko 6 sati ujutru. Na iranskoj granici nije bilo problema. Bila su dva punkta sa tom njihovom graničnom policijom“, opisuje Katić svoj put iz ratnog područja.

Tu im se desila jedna neobična situacija. Kontrola je prepoznala Katićevog saputnika iz automobila – italijanskog stručnjaka i bivšeg igrača Juventusa i Lacija, cenjeno ime u Iranu, Gabrijela Pina. Tražili su da se fotografišu.

„Gde god da smo stali samo su govorili: 'Aha, Sepahan, ajmo dalje.' Prošli smo granicu za dva minuta“, kaže Katić.

Pri prelasku iransko-turske granice, u njihovu evakuaciju uključile su se i srp-

Naš narod je te 1999. prvih dana bio u strahu. U Iranu su ljudi ovo više očekivali

ske diplomatske službe.

„Naš konzul u Turskoj je unapred pozvao granični prelaz i najavio naš dolazak, za slučaj da bude bilo kakvih problema. Iz Irana smo se zaputili ka Vanu, gradu najbližem tursko-iranskoj granici. Tu sam prespavao, dok je kolega Italijan odmah imao let za Istanbul, pa zatim Istanbul-Bolonja“, kaže ovaj trener golmana.

U Vanu im se pridružio i jedan srpski odbojkaš koji je nastupao u Iranu, pa su zajedno nastavili put.

„Kasnije smo zajedno sleteli u Istanbul. Zanimljivo je da je aerodrom u Istanbulu, koji je inače ogroman i uvek prepun, tada bio poluprazan. Mnogo letova je bilo otkazano, pa smo relativno brzo stigli do svojih odredišta. U Beograd sam došao bez ikakvih problema“, kaže Katić.

SLIČNOSTI SA BOMBARDOVANJEM 1999.

Katića je situacija u kojoj se našao tokom početka rada na Bliskom istoku podsetila na bombardovanje Srbije 1999. godine.

„Naš narod je prvih dana bio u strahu.

U Iranu su ljudi to možda više očekivali, ali na aerodromu je odmah nastao haos“, kaže srpski stručnjak.

Katić u Iranu radi već godinu dana, a u Isfahanu se našao i nedavno, tokom masovnih demonstracija u toj zemlji.

Tada je postojala preporuka da se zbog bezbednosti ne izlazi iz hotela nakon 19 časova, ali je u toku dana slobodno mogao da se kreće gradom i obavlja svoje svakodnevne obaveze.

„Posle toga nismo smeli da izlazimo iz hotela. Rekli su nam da zbog bezbednosti ostanemo u hotelu, da ne izlazimo posle sedam, ali je preko dana sve normalno radilo. Normalno su funkcionisale i prodavnice, banke, mi smo imali treninge, svaki dan radimo“, rekao je posle tih protesta za Nedeljnik.

ATMOSFERA U IRANU NAKON MASOVNIH PROTESTA

Atmosfera u Iranu dodatno se promenila nakon što su protesti počeli da se smiruju, a američki predsednik Donald Tramp rasporedio ratne brodove u Persijskom zalivu.

„Među ljudima je vladala strepnja. Svaki dan bio je stresan. Fudbal je pao u drugi plan“, priča Katić.

Posebno su bili zabrinuti igrači koji su se spremali za Svetsko prvenstvo, jer, kako on navodi, mnogo iranskih reprezentativaca igra u domaćoj ligi.

Iako kaže da su napetost i mogućnost eskalacije bili očekivani, prvi udari nikada nisu lakši. Najteže mu je padala neizvesnost koju je osećala njegova porodica zbog ograničenja u komunikaciji.

Sada je u Srbiji, u rodnom Sopotu.

„Najgori je taj osećaj kada ne možeš da se javiš svojim, a znaš da oni u Srbiji verovatno imaju ko zna kakvu sliku o tome šta se dešava. Najvažnije mi je bilo da znaju da sam dobro i bezbedan.“

Isfahan, grad u kom je Branko Katić poslednjih godinu dana radio kao trener fudbalskih golmana, smatra se najvećim iranskim centrom za nuklearna istraživanja i kao takav je među glavnim ciljevima izraelske i američke vojske.

Prema izveštajima izraelskih medija, trećeg dana rata dogodile su se eksplozije u blizini Isfahana. Eksplozije su bile u blizini nuklearnog postrojenja u ovom centralnom iranskom gradu, a snimci, kako se čini, pokazuju dim koji se diže iz baze iranskog ratnog vazduhoplovstva u tom području. **N**

POLJUBI PRSTEN I LANSIRAJ TU RAKETU

Američka vojska je u prethodnim danima nastavila da koristi Klod u obaveštajne svrhe, za obradu podataka, ali i selekciju meta i simulacije borbenih dejstava – slagao se Antropik sa tim ili ne

Piše Pavle Zlatić

Koliko god da je neko ljut, ne ide da se baš za dan ili dva model veštačke inteligencije otkači od vojnih sistema, pa je napad na Iran u režiji Amerike i Izraela ipak potpomognut znanjem i veštinama Antropikovog modela Klod (Claude).

Uprkos burnom sukobu i najavljenom brzom razvodu ove kompanije i Pentagona, američka vojska je u prethodnim danima nastavila da koristi Klod u obaveštajne svrhe, za obradu podataka, ali i, kako piše Volstrit džornal, selekciju meta i simulacije borbenih dejstava – slagao se Antropik sa tim ili ne.

To što je predsednik SAD Donald Tramp samo nekoliko sati pre napada naredio svim federalnim agencijama da prestanu da koriste proizvod „ove kompanije radikalnih levičara, koji nemaju pojma kako funkcioniše ovaj svet“ svakako nije bio signal da neko prosto iščupa kablove iz mašina koje vrte te „levičarske“ AI modele. Tramp jeste u svom stilu potvrdio da je sukob delom ideološki, pokazao je da će nastaviti da na svoj način donosi odluke, ali i da vešto balansira između hirovitosti, teatralnosti, taktike i strategije – nije hteo da ugrozi svoj plan za Iran.

Ujedno, otvorio je i prostor za novo svrstavanje u američkoj (i svetskoj) javnosti i pregrupisanje u samom vrhu klike tehnoburazera bliskih Beloj kući. Iza kulisa, ovaj razlaz i raskid ugovora teškog 200 miliona dolara trajaće šest meseci, jer je potrebno mnogo vremena i da se modeli koje je Antropik kreirao za hermetičke sisteme američke vojske bezbedno uklone, ali i da se sistemi novog vojnog AI partnera – kompanije OpenAI

Naravno da Antropik nije idealna, divna i benevolentna kompanija, jer i sam Amodi kaže da su neki od njihovih glavnih proizvoda razvijani upravo za vojnu primenu

– prilagode funkcionisanju u takvom, posebnom okruženju.

Dok ti procesi traju, običnim ljudima je preostalo da se dodatno brinu oko upotrebe veštačke inteligencije u vojne svr-

he, da „glasaju novčanikom“ i da se (valjda to nekome ima smisla) na društvenim mrežama odrede prema ovim kompanijama. Prvi podaci pokazuju da je samo u Americi deinstaliranje aplikacije ChatGPT skočilo za čak 295 odsto u danu u kome je prvi čovek OpenAI-a Sem Altman objavio, uz niz ograda, da je postignut dogovor prema kom će američko Ministarstvo odbrane (ili kako vole da kažu „rata“) implementirati njihove modele na poverljive mreže.

Altman je podvukao da i njegova kompanija stoji iza istih crvenih linija koje je povukao Antropik – da modeli ne mogu da se koriste za autonomno delovanje naoružanja, kao i da ne mogu da se koriste za masovni nadzor nad građanima SAD.

„Bezbednost pri upotrebi veštačke inteligencije i širenje njenih benefita jesu i dalje srž naše misije. Naša dva najvažnija bezbednosna principa jesu zabrana domaćeg masovnog nadzora i ljudska odgovornost prilikom korišćenja sile. Ministarstvo se slaže sa tim principima, što se ogleda i u zakonima i politikama, i oni se nalaze u našem dogovoru“, naveo je Altman.

Iz njegovog odmerenog posta na društvenim mrežama, nije bilo potpuno jasno gde je onda zapelo u saradnji vojske sa Antropikom. Prvi čovek Pentagona Pit Hegset je pomalo pojasnio stvari kada je optužio Antropik za aroganciju i izdaju, dodajući da „američki borci nikada više neće biti taoci ideologije Big Techa“. Hegset je rekao da nakon šest meseci tranzicije očekuje „bolje i patriotskije modele“.

Međutim, tačka trenja nije bila samo „nedostatak patriotizma“, levičarski kapric ili nekakva semantika, već je reč o dubljim problemima. Prvi čovek Antropika Dario Amodei objasnio je gde se, iz ugla njegove kompanije, pojavio razdor i šta nije štimalo tokom saradnje sa Pentagonom.

U razgovoru za mrežu CBS, Amodei je rekao da za Antropik nije dovoljno raditi u okvirima „dozvoljenog zakonom“, jer tehnologija, čak i u liberalnoj Americi, napreduje mnogo brže od legislative. Pojavom sofisticiranih AI modela problem masovnog nadzora narasta i širi se – to što je država mogla legalno da prikuplja hrpu podataka o nekome, nije bilo toliko opasno jer nije mogla da ih obradi na dovoljno brz, efikasan i kvalitetan način.

Pojavom kompanija kao što je (inače posrednik u dogovoru Antropika sa vojskom) Palantir, ta granica je srušena.

Na drugoj strani problem su pitanja odgovornosti i pouzdanosti. Amodei priznaje da modeli nisu dovoljno razvijeni da bi mogla da im se poveri potpuna autonomija. Koliko god je lepo navijati za „dobre momke“ ili želiti da se bilo ko, na primer Antropik svrsta u tu kategoriju, nije ovde u pitanju samo etika.

U pitanju je rizik od toga da ono što kod četbotova vidimo kao dosadnu ali bezazlenu halucinaciju, kod nekog terminatora dovede do greške koja će nekoga ubiti. Antropik želi da i pre stvarnog ili metaforičkog povlačenja oroza postoji ljudska odgovornost, a Altmanovom OpenAI-u je očigledno dovoljan zakonski

Tačka trenja nije bila samo „nedostatak patriotizma“, levičarski kapric ili nekakva semantika, već je reč o dubljim problemima

okvir i to da neko samo naknadno potpiše papir i na taj način bude odgovoran za štagod da se desilo.

Insajderski izveštaji objavljeni u američkim medijima ukazuju na to da je OpenAI zapravo kapitulirao pred Pentagonom, prihvatajući rastegljivu formulu o „svakoj zakonitoj upotrebi“ koja u praksi širom otvara vrata za masovni nadzor pod plaštom često prevaziđenih pravnih normi.

Altman, koji ni pre nije bio baš omiljen, u javnosti sigurno neće dobiti bodove posle dogovora sa Pentagonom uprkos tome što će moći da okači značicu „patriote“. Ipak, nijanse u razlikama između onoga na šta pristaje OpenAI, a od čega otklon čini Antropik otvaraju mnogo širi front pitanja o moralu, budućnosti, tehnološkom suverenitetu i o tome na kome će biti i odluke i odgovornost.

Jedno od pitanja jeste i to da li običan čovek, građanin ili glasač, kako god da to nazovemo, želi da privatna kompanija – bila ona posrednik preko modela veštačke inteligencije ili ne – odlučuje o tome gde će pasti neka raketa. Ili bi bilo logičnije da tu odluku ima neko ko ima i određenu vrstu legitimiteta i odgovornost – a to su državne institucije.

Međutim, problem je slojevitiji i kompleksniji, a ovo nije prvi put da se slične dileme stavljaju pred javnost. Prvi sloj jeste rastuće nepoverenje u same institucije, koje su danas žestoko polarizovane i često postaju isključujuće prema onima koji ne igraju za onoga ko trenutno vodi sistem. Iz toga proizilazi i pitanje digitalnog suvereniteta, a treći nivo se najbolje vidi u samoj razlici između Antropika i OpenAI-a.

Naravno da Antropik nije idealna, divna i benevolentna kompanija, jer i sam Amodei kaže da su neki od njihovih glavnih proizvođača razvijani upravo za vojnu primenu, uključujući i modele za upravljanje rojevima autonomnih dronova glasom. Ipak, oni bar u određenoj meri

insistiraju na „usklađenosti tehnologije sa čovečanstvom“.

Crvene linije koje važe sada, važe i zato što oružje nije dovoljno pouzdano, a ne zato što je to neki potpuno principijelni stav kompanije. Na kraju, i Amodei kaže da su oni „patriotska, američka kompanija koja sve radi zbog svoje zemlje i njene bezbednosti“.

Na drugoj strani imamo OpenAI, koji je nekada u suštini svoje misije imao otvorenost (što i ime kompanije kaže) i bezbednu upotrebu veštačke inteligencije, ali je onda u samo nekoliko godina napravio potpunu tranziciju. Od otvorene neprofitne organizacije postali su zatvorena korporacija koja privlači milijarde investicija i na kraju otvoreno saraduje sa vojskom.

Ta promena se na neki način ogleda i u samom Semu Altmanu. Mnogo toga se izdešavalo od tada, ali nije neznačajno setiti se da je Altman na Trampovoj inauguraciji bio jedan od retkih ljudi iz vrha Silicijumske doline koji nije imao mesto na podijumu, već je sve posmatrao iz publike, navodno zbog sukoba sa tada omiljenim Ilonom Maskom, koji i dalje tinja. Ovih dana je taj odnos očigledno manje bitan od onoga što je stvarno važno – poljubiti prsten, prići onome ko vodi igru i prihvatiti pravila.

„Svet je komplikovano, haotično i nekada opasno mesto“, naveo je Altman kada je objavio da je postigao dogovor sa Pentagonom, pravdajući svoje poteze pragmatizmom.

Svoje poteze je tako opravdao pragmatizmom, da bi nekoliko dana kasnije ipak reagovao na kritike javnosti i priznao da je sve delovalo pomalo „oportunistički i aljkavo“, pa je najavio da će uneti određene izmene u sporazum, fokusirajući se na „apsolutnu zabranu špijuniranja Amerikana“.

Bez obzira na Altmanovo gašenje vatre i na to što se Palantir i dalje vešto krije u senci cele zbrke, ona zahteva neku vrstu hladnog pogleda na realnost: teško je očekivati da će otvoreni softver i neprofitne kompanije privući najbolje naučnike i napraviti benevolentnu veštačku inteligenciju na dobrobit svih nas. Jednostavno, ne mogu da ih plate.

U takvoj postavci stvari, možda preostaje samo da se biraju oni koji će uz hrpu kompromisa bar u nekom detalju pokušati da urade pravu stvar, umesto onih koji će popustiti u baš svakoj prilici. **N**

AMERIKA NIKADA NIJE RAZUMELA IRAN

Nepunih pola veka posle Islamske revolucije, Amerikanci se „vraćaju“ u Iran. Karter i Bžežinski nisu shvatali šta se dešava u Iranu, da li to sada razume Tramp? Jedino je sigurno da Iran i globalne posledice dešavanja u toj zemlji nikada ne smeju da se shvate olako

Piše Veljko Miladinović

Iran usled veličanstvenog liderstva šaha predstavlja ostrvo stabilnosti u jednom od problematičnijih delova sveta“, ove reči je sa podignutom čašom u ruci usmerenom prema šahu Rezi Pahlaviju, izgovorio predsednik SAD Džimi Karter, dok se čekalo da sat otkuca dvanaest i da Iran, Bliski istok i svet uđu u mirnu i stabilnu 1978. godinu.

Nekoliko meseci kasnije Iranom su se raširile masovne demonstracije koje su se završile kao Iranska revolucija.

Džimi Karter nije bio Donald Tramp, što apsolutno ne znači da sadašnji šef Bele kuće iole bolje razume šta može eksplozija u Iranu globalno da pokrene.

Kartera je rečenica o ostrvu stabilnosti u Iranu pratila do kraja političke karijere, a šta će Trampa pratiti iz ove tačke je, naravno, teško proceniti, ali postoji velika verovatnoća da će imati neke veze sa Iranom. Jer, sve što se dogodi u Iranu, tako nas istorija uči, može da proizvede veliku neizvesnost i tok događaja koje je teško iskontrolisati.

Iranska revolucija bi na „top-listi“ svet-skih revolucija 20. veka u najmanjoj meri mogla da zauzme treće mesto, odmah iza Oktobarske i Kineske, mada ima autora koji bi je smestili i na drugo mesto.

Svakako je oblikovala današnju sliku Bliskog istoka, izvezla je šiitski fundamentalizam, dovela do terorističkih proksi organizacija poput Hezbolaha i stvorila užasno represivnu iransku državu u kojoj se danas – da se ne zaboravi šta se u Iranu dešavalo pre samo mesec dana – ljudi osuđuju na smrt zato što protestuju protiv vlasti.

Slike Irana „nekad i sad“, pre i posle revolucije, koje posebno voli Instagram, ilustracija su kako jedan događaj koji se otr-

Karter je u sećanjima zapisao: „Nisam Iransku revoluciju video kao tako veliku stvar. Nisam video da je to goruće pitanje i da bi trebalo svu svoju pažnju da mu posvetim“

gao kontroli može da kreira dve paralelne stvarnosti, dve civilizacije na jednom prostoru. Primera radi, za vreme šaha Reze Pahlavija nije bilo obaveznog pokrivanja žena, živelo se prilično „evropski“, žene su, eto, mogle da nose suknje, a postepeno im je otvarano i pravo glasa, što je u kontrastu sa Iranom kojim su vladali ajatolah Homeini i njegov naslednik Ham-

nej, kada je ženama zabranjeno otkrivanje glave. I još mnogo toga.

Ono što Zapad, a na prvom mestu SAD, Karter i američka obaveštajna mreža sa CIA na čelu nisu videli, to je kako se zapravo brzo šahov režim urušava, što je dovelo do jedne od najneprijatnijih epizoda Hladnog rata za Amerikance.

KO SE JOŠ SEĆA MOSADIKA?

Kako su se Amerikanci uopšte uključili u igru oko Irana? Priča nekako uvek dođe do nafte.

Tokom Drugog svetskog rata, iranska nafta bila je mera važnosti te zemlje, zbog čega je bila bitna i Britancima i Sovjetima, još pre nego što su se Amerikanci uključili u rat.

Iran je tokom rata držao neutralan status, ali je šah Reza Pahlavi, otac Mohame-

da Reze Pahlavija, bio pronemački orijentisan. Zato su Sovjeti i Britanci, da bi predupredili bilo kakav problem sa Iranom, izvršili zajedničku invaziju u jesen 1941. godine, kako bi obezbedili persijski koridor za snabdevanje naftom. U septembru 1941. šah je prinuđen na abdikaciju i oteran u egzil, a na tron je postavljen njegov sin Mohamed Reza Pahlavi koji je imao tek 21 godinu.

Novi šah bio je u potpunosti zapadni igrač. Ali nekoliko godina posle rata na scenu stupa jedan političar koji će mu napraviti mnogo problema – Mohamed Mosadik. Levičarski ali antisovjetski nastrojen, stao je na čelo partije Narodni front u godinama posle rata. Na prvom mestu zalagao se za ukidanje veza sa spoljnim silama koje su kontrolisale Iran do te mere da je „bio neformalna kolonija“. A prva stavka na listi prioriteta mu je bila nacionalizacija naftne industrije i Anglo-iranske naftne kompanije.

Mladi šah nije imao hrabrosti da ga razreši, uprkos diplomatskim pritiscima sa Zapada.

Američko uključivanje u rešavanje iranskog pitanja intenzivira se dolaskom Ajzenhauera za predsednika SAD, i tada se CIA uključuje u operaciju rušenja Mosadika. Za to je kao glavni operativac angažovan Kermit Ruzvelt, unuk Teodora Ruzvelta, koji je orkestrirao akciju. Bilo je tu dosta agenata ubačenih među socijaliste i desničare, dosta je trebalo potkupljivanja da se šah nagovori da pokuša da dekretom smeni Mosadika, čak je CIA to koštalo i jedne bunde za šahovu sestru. Dotle se išlo.

Šah je u jednom trenutku otišao na „odmor“ iz zemlje, a operativci CIA poslali su izveštaj da je puč propao. Ruzvelta su zvali iz Amerike da se vrati što pre, ali je on odlučio da proba još jednom. Na kraju je režim, uprkos tome što je šah pobegao, uz američku i britansku pomoć uspeo da se učvrsti na vlasti i ukloni Mosadika i njegove saveznike.

Zvanično je američka uloga u finansiranju i organizaciji puča potvrđena tek za vreme Obamine administracije kada su objavljena dokumenta CIA. A navodno je, posle svega, šah Ruzveltovom unuku rekao: „Tron dugujem Bogu, svom narodu i tebi.“

Amerikanci su novoj vladi odmah dali pet miliona dolara i krenula je da se stvara marionetska država.

I dok je iranska nafta tekla prema Za-

padu, šahova tajna policija SAVAK je pod paskom borbe protiv komunizma hapsila, maltretirala, mučila i ubijala protivnike režima.

I to nije bila tajna, kao ni tehnike mučenja šahove tajne policije. Šah je deceniju i po „reformisao“ društvo, da bi sedamdesetih opozicija počela da jača. Prvi protesti, koji su tada imali sekularni karakter, pojavili su se već 1977, ali nisu palili alarm, ni kod šaha, ni u inostranstvu.

„AMERIKANCI NISU DOBRO IZABRALI“

Prvu kulminaciju demonstracije doživljavaju 8. septembra 1978. u Teheranu kada su vladine trupe intervenisale i ubile desetine ljudi. Islamska opozicija je broj stradalih dizala na nivo od nekoliko hiljada, što je doprinosilo širenju antirežimskog pokreta, posebno u ruralnim krajevima.

Šah je najavio uvođenje vanrednog stanja, i to je izazvalo pobunu.

Ovaj „Crni petak“ kako je ostao upamćen, bio je prekretnica i kraj mogućnosti da će se doći do kompromisa.

Septembar je bio tačka bez povratka, kada mnogi sekularni Iranci koji su se do tada držali po strani u velikoj meri počinju da podržavaju opoziciju.

Međunarodne okolnosti išle su naruku iranskoj opoziciji.

Američki predsednik Karter je u sećanjima zapisao: „Nisam Iransku revoluciju video kao tako veliku stvar. Nisam video da je to goruće pitanje i da bi trebalo svu svoju pažnju da mu posvetim.“

On se tih dana bavio sporazumom iz Kemp Dejvida, kojim je isposlovao mir između Izraela i Egipta, što je doživljavano kao njegov veliki uspeh. Morao je na kratko da skrene pažnju na drugi deo Bliskog istoka.

Nazvao je šaha. Reza Pahlavi je, po Karterovim sećanjima, pričao ravno, monotono i rekao da će nastaviti da stremljenju reda i demokratizaciji.

Homeini je u međuvremenu proteran iz Iraka i tada čini veoma uspešan marketinški korak. Iranski iseljenici na Zapadu koji su podržavali „njegovu stvar“ iznajmili su mu kuću u Francuskoj. Tamo se preselio i odatle je dobio platformu sa koje je mogao svakodnevno da se obraća svetskim medijima koji su mu dolazili na prag na dnevnom nivou.

Šah je i dalje pokazivao spremnost da popusti opoziciji u Iranu, uhapsio je više

od deset visokih zvaničnika svog režima.

U novembru na državnoj televiziji se obraća rečima: „Čujem glas vaše revolucije... Kao iranski šah i kao građanin Irana ne mogu da ne podržim vašu revoluciju...“

Tako se ušlo u 1979. godinu, a Homeini iz Pariza objavljuje da je formiran Revolucionarni savet. Pritisak na šaha postajao je sve jači. On sa suprugom 16. januara odlazi u Egipat. Zvanično saopštenje je glasilo da ide na odmor i na lečenje. Tada nije bilo poznato da je uveliko bolovao od raka. Svakako, to je umnogome ličilo na 1953. godinu, kada se šah sklonio da Amerikanci završe posao. Ovog puta, nije bilo Amerikanaca.

Dve nedelje kasnije ajatolah Homeini se vratio u zemlju, prema najekstremnijim procenama dočekalo ga je i do pet miliona ljudi. Sa takvom energijom preuzimanje vlasti bilo je čista formalnost.

KAKO JE CIA TOLIKO POGREŠILA?

Tek nekoliko meseci posle revolucije otkrivene su stvari koje su uticale na to da šah ne reaguje.

Na drugom mestu bila je loša procena Reze Pahlavija.

Treće i verovatno ključno – niko nije razumeo ulogu religije i Homeinija.

Povlačenje istorijskih paralela je svakako opasno, posebno kad izbije rat. A kada je reč o „predsednikovanju“ Donalda Trampa i rezonovanju njegove administracije, praktično je i nemoguće.

Da li današnja američka administracija uliva poverenje da je ozbiljno procenila situaciju?

Dosadašnje analize ne ukazuju da postoji jasna ideja o danu posle i posledicama. Izrael ima interes da se Iran dovede do tačke urušavanja, ali SAD moraju da misle i na druge saveznike na Bliskom istoku, a malo kome bi se svideo scenario u kom se urušava država od oko devedeset miliona stanovnika sa potencijalnim egzodusom stanovništva i nemirima koji bi se prošili na susedne zemlje.

Neki primećuju da se Donald Tramp možda nada sličnom ishodu posle operacije hvatanja Madura u Venecueli, kada je do tada otvoreno neprijateljski režim, na neki način legao na rudu i uspostavio neku vrstu prihvatanja realnosti.

Ali, Iran nije Venecuela.

Jedino je sigurno da Iran nikada ne sme da se shvati olako. **N**

TITO MI NIKADA NIJE DELOVAO KAO NAJBOLJI DRUG

Popularni pisac u razgovoru za Nedeljnik povodom izlaska novog romana „Četres prva“ (kao nastavak bestselera „E baš vam hvala“) govori o istorijskim podelama, o pisanju iz egzila, o alternativnoj istoriji, o ubistvu Zorana Đinđića, o reakcijama na njegove romane...

Razgovarao Veljko Miladinović
Fotografije Nebojša Babić

PISANJE SAM PREKINUO U PROLEĆE 2024, OTPRILIKE NA POLOVINI ROMANA, TAČNIJE NA GLAVI „JASENOVAC“, I NISAM VEROVAO DA ĆU SA TAKVIM PAUZAMA USPETI NE SAMO DA NAPIŠEM KNJIGU DO KRAJA, VEĆ I DA NASTAVIM SA PISANJEM. ONDA SU U AVGUSTU 2025. BORAVAK VAN SREDINE KOJA MI JE BILA IZVOR STRESA I ANTIDEPRESIVI UČINILI SVOJE I JA SAM JEDNOG JUTRA NASTAVIO DA PIŠEM „ČETRES PRVU“. PISAO SAM JE SVAKODNEVNO DO SREDINE OKTOBRA, KADA SAM JE ZAVRŠIO. NIŠTA SE OD ONE SILNE ŽIVOTNE AGONIJE U KNJIZI NE PRIMEĆUJE, ONA JE PITKA I UZBUĐLJIVA, PRAVA RAZBIBRIGA. ZBOG TOGA SAM NAJSREĆNIJI

Između izlaska dvaju nastavaka SF romana Marka Vidojkovića o imaginarnoj Jugoslaviji koja je preživela raspad prošlo je više od deset godina, ali u ovoj priči vreme je ionako relativno. „Četres prva“, novi Vidojkovićeve roman (objavljen u izdanju Lagune), kao nastavak romana „E baš vam hvala“ vraća nas u Drugi svetski rat – neiscrpu srpsku temu, koja je ovaj put napisana na potpuno drugačiji način. Iza ovog pisca je svakako težak period, pošto se nalazi u svojevrsnom egzilu – zbog čega se javnosti neko vreme već obraća sa „bezbedne lokacije“.

Marko Vidojković u razgovoru za Nedeljnik povodom izlaska novog romana govori o tome šta je za njega tema Dru-

knjizi, koju sam počeo da pišem, kada sam u martu 2019. bio na literarnoj rezidenciji u Novom Mestu, glavni junak i njegovi drugari hvataju se ukoštac sa paranormalnim fenomenima, ali i sa jugoslovenskom tajnom službom. Napisao sam recimo trećinu i onda se rezidencija završila, a u Srbiji su me dočekali protesti „Jedan od pet miliona“, na kojima sam redovno govorio, kao i njihov neslavan završetak, praćen prvim pretnjama smrću koje su mi stizale. Nije bilo šanse da nastavim da pišem tu knjigu. Ostala je nedovršena i nije jedina takva. U mojoj zbirci započetih a nedovršenih dela ima ih sigurno desetak.

Druga ideja koja mi je pala na pamet u isto vreme jeste da treći deo „E baš vam

Drugi svetski rat mi je omiljen, jer smo u osnovnoj bili indoktrinirani idealizovanom partizanštinom, da bi se 1990. sve promenilo. U naš život su na velika vrata ušli četnici, naprasno i neopravdano idealizovani sve do danas. Srbi obožavaju da se dele po svaku cenu i nema mnogo njih koji su spremni da sagledaju pozitivne i negativne strane partizanskog i četničkog pokreta. Ja sam, kroz zezanje to u ovoj knjizi pokušao

gi svetski rat, kako on gleda na naše istorijske podele, kako je bilo pisati roman u situaciji u kojoj se našao...

U kolumnama i TV emisijama često govoriš o sadašnjosti, a eto ovim novim romanom „Četres prva“ (nastavkom SF priče „E baš vam hvala“) i tebe među četnicima i partizanima u Drugom svetskom ratu. Šta te je tamo odvelo, da li možda konstantna priča da Drugi svetski rat nije završen („pa evo ja ću da vam ga završim“), ili je to tema koju pisac u Srbiji ipak ne može da zaobiđe?

Želeo sam da napišem nastavak romana „E baš vam hvala“, nije bilo moguće završiti sve što taj paralelni univerzum ima da ponudi jednom knjigom. Prvi deo je, ipak, prilično zaokružen i znao sam da novi roman ne može biti direktni nastavak prethodnog. Još početkom 2019. su mi se iskristalisale dve ideje. Jedna je bio roman o Titovim pionirima u paralelnom SFRJ univerzumu, u periodu odmah posle završetka prvog romana. U toj

hvala“ bude smešten u Drugi svetski rat, u kome će se komunisti, koji su doputovali iz budućnosti, brutalno obračunati sa okupatorom i njegovim pomagačima. To je bilo sve što sam znao. Svidela mi se ideja da napravim književnu mešavinu filmova „Povratak u budućnost“, „Inglorious Basterds“ i „Partizanska eskadrila“. Hteo sam da time završim trilogiju. U jesen 2019. sam, ipak, počeo da pišem „Dubre“, pa sam konačno drugi deo „E baš vam hvala“ počeo da pišem u jesen 2022, kada mi se kao savršen glavni junak za takvu priču iskristalisao četnički oficir Velislav Velja Dragojević.

Voleo sam kao klinac partizanske filmove i knjige, pa sam došao do trenutka u životu u kome ću i ja napraviti jednu, dosta drugačiju, partizansku priču. Ne manje bitno, želeo sam i da se obračunam sa povampirenim fašizmom kome svedočimo svakodnevno širom planete. Kao što su komunisti iz paralelne dimenzije u romanu „E baš vam hvala“ rešili sve probleme u našoj dimenziji pobivši sve političare u regionu, tako je ista spe-

Glavni junak je četnik. To je jedno divno ljudsko biće, antifašista, patriota. Siguran sam da je bilo puno takvih u Jugoslovenskoj vojsci u otadžbini. Svakako je zabavnije da iz ugla jednog takvog tipa čitamo o onome šta su četrdeset prve, ne samo u Jugoslaviji već i u svetu, priredili specijalci JNA iz budućnosti

cijalna jedinica JNA iz budućnosti banula u četrdeset prvu, da se tamo jednom za sva vremena obračuna sa fašistima. Moja namera je, pre svega, ipak bila da se čitaoci dobro provedu. Hteo sam da napišem knjigu koju nisu očekivali, sa puno nezamislivih obrta, akcije i humora, a koja će biti neodvojiv deo „E baš vam hvala“ univerzuma. Nije mi bila namera toliko da se bavim Drugim svetskim ratom koliko da ga parodiram.

Da li primećuješ neke razlike u reakcijama na roman u odnosu na „prvi deo“, kada je više u fokusu bio efekat „Jugoslavije koja je preživela“?

Sve ide kao što sam očekivao. Čitaocima se dopada ono što sam smislio, reakcije govore da je knjiga ili podjednako dobra kao prva ili bolja. Po mom mišljenju, ona je bolja od prethodne u tom smislu što sam svaki deo radnje imao pod kontrolom. Znao sam šta će se dešavati pre nego što sam pisao, nisam lutao tokom pisanja i puštao da tekst pronađe radnju. U „E baš vam hvala“ bilo je puno slepih creva i naknadnih intervencija, jedva sam sve to zakrpio, a u ovoj knjizi takvih problema nisam imao. Imao sam, ipak, velikih problema sa inspiracijom i koncentracijom, jer me je Međunarodni PEN centar relocirao iz zemlje nekoliko meseci pošto sam započeo roman i naredne tri godine ga više nisam pisao nego što jesam. Često sam proteklih godina govorio da samo nenormalan čovek može da piše knjige ako se nalazi u tako nenormalnoj situaciji kakva je moja.

Pisanje sam prekinuo u proleće 2024, otprilike na polovini romana, tačnije na glavi „Jasenovac“, i nisam verovao da ću sa takvim pauzama uspeti ne samo da napišem knjigu do kraja, već i da nastavim sa pisanjem. Onda su u avgustu 2025. boravak van sredine koja mi je bila izvor stresa i antidepresivi učinili svoje i ja sam jednog jutra nastavio da pišem „Četres prvu“. Pisao sam je svakodnevno do sredine oktobra, kada sam je završio. Ništa se od one silne životne agonije u knjizi ne primećuje, ona je pitka i uzbuđljiva, prava razbibriga. Zbog toga sam

najsrećniji. To se vidi i po pomenutim reakcijama, koje se sve uglavnom svode na „Mare, kada će treći deo?“.

Igranje sa istorijom je kod nas često „opasno“, mnogo je istorijskih svetih krava u koje se ne dira. Misliš li da je lekovito za naše društvo – gde se fikcija više nego često čita kao istorijska čitanka – poigravanje sa istorijskim autoritetima i događajima? Možda nam ne bi bio potreban vremeplov (kao u romanu) da smo na vreme naučili da se vezamo sa istorijom?

Obožavao sam istoriju, obožavam je i danas. Puno vremena provodim gledajući istorijske dokumentarce na Jutjubu. U osmom razredu osnovne dobio sam diplomu „Svetozar Marković“ za odličan uspeh i zalaganje iz istorije, hteo sam čak da upišem istoriju posle srednje, ali bila je 1994. i ja sam bio kreten, pa sam upisao Pravni. Problem sa istorijom je to što ona obuhvata sve što se ikad dogodilo, a dosta toga je dosadno ili netačno interpretirano, tako da pratim samo ono što me iz istorije zanima. Drugi svetski rat mi je omiljen, jer smo u osnovnoj bili indoktrinirani idealizovanom partizanštinom, da bi se 1990. sve promenilo. U naš život su na velika vrata ušli četnici, naprasno i neopravdano idealizovani sve do danas. Srbi obožavaju da se dele po svaku cenu i nema mnogo njih koji su spremni da sagledaju pozitivne i negativne strane partizanskog i četničkog pokreta. Ja sam, kroz zezanje, kao što ti kažeš, to u ovoj knjizi pokušao. Glavni junak je četnik. To je jedno divno ljudsko biće, antifašista, patriota. Siguran sam da je bilo puno takvih u Jugoslovenskoj vojsci u otadžbini. Svakako je zabavnije da iz ugla jednog takvog tipa čitamo o onome šta su četrdeset prve, ne samo u Jugoslaviji već i u svetu, priredili specijalci JNA iz budućnosti. Nije isključeno da ću se i ubuduće baviti Drugim svetskim ratom, na neki drugi način, u nekoj drugoj formi.

Kako ti reaguješ na te kritike tipa „ali to se nije tako dogodilo“ ili „taj i taj nije bio takav, zašto si ga prikazao kao...“?

Roman započinje u danima kada su Nemci streljali taoce u Kraljevu i Kragujevcu po formuli sto za jednog. Mislim da svi možemo da se složimo oko toga kako je istorija ustanka protiv okupatora izgledala do tad. Sporenja nastaju mesec dana kasnije, kada je krenuo građanski rat između četnika i partizana. U „Četres prvoj“ nema mesta za primedbe kako se nešto „nije dogodilo“, jer se u istoriji ništa nije dogodilo kako se dogodilo u toj knjizi. To i jeste bila ideja, da sve bude drugačije, da uništenje fašizma bude ekspresno i brutalno, da čitaoci koji nisu fašisti makar u tome uživaju, kad već sa globalnim fašističkim terorom teško izlaze na kraj.

Da ne „spojujemo“ previše, ako si u nekoj slici mogao da ujediniš srbokomuniste iz devedesetih i odgovarajuće neočetnike, onda bi to bilo u naćinu na koji je u romanu hendlovan Tito; svakako je „iz ugla istorijske čitanke“ zanimljiva i nebitnost likova poput Tita ili Rankovića (pa i Draže) u ovoj priči. Da li, ipak, ima tu i neke tvoje istorijske poruke?

Tito je bio ključni element u romanu „E baš vam hvala“. Njegov klon je pozvao narode i narodnosti rasturene Jugoslavije na ustanak. Tito je bio ključni faktor i u Narodnooslobodilačkoj borbi, naravno da je morao da se nađe i u „Četres prvoj“. Neću da spojim o tome kako se uklopio u revoluciju koja dolazi iz komunističke budućnosti, ali mogu da kažem kakvo je moje mišljenje o tom istorijskom liku. Reč je o diktatoru. Već samo postojanje diktatora na čelu države, bio to Tito, Staljin ili neki treći njima sličan, u direktnoj je suprotnosti sa osnovnim načelima komunizma. Josip Broz Tito bio je prosvetljeni apsolutista i dokaz da srpski narod najlakše funkcioniše uz autoritarnog vođu, što neizbežno vodi u civilizacijsko nazadovanje. Ako je vođa manijak, imamo ovo sad. Ako je vođa Tito, imamo SFRJ, ali SFRJ se posle njegove smrti brzo raspala. Ako bismo merili Titov istorijski učinak, on je, rekao bih, više pozitivan nego negativan,

svakako nije idealan. Od celokupnog komunističkog vaspitanja, a unuk sam četvoro komunista i sin dvoje, najviše mi je išlo na nerve idolopoklonstvo Josipu Brozu. Nije mi delovao kao najbolji drug. Nije mi delovao kao ljubičica, delovao mi je distancirano, mutavo i strogo, a kad sam napunio pet godina delovao je mrtvo, jer je to i bio.

Šta uopšte za tebe kao pripadnika generacije koja je od Jugoslavije na kraju dobila samo neostvarena očekivanja, predstavljaju ti likovi koji su krojili istoriju Jugoslavije i posledično našu sadašnjost?

Retki su iz moje generacije voleli Tita. Ostali partizanski komandanti su delovali kao ljutite, bezlične face na bistama. Bilo je toliko mrtvih u ratu, toliko palih heroja, da oni prestaju da bivaju ljudi, postaju samo brojevi. Naše dede nisu drage volje pričale o ratu, videće se i zašto. Pretpostavljam da nisu hteli da nam ruše ideale, a da su dobro znali kuda ide ono za šta su se borili. „Otpisane“ smo, zato, obožavali, kao i „Partizansku eskadrilu“. To su bili heroji poput Zagora, Prljavog Harija, Ramba i Luka Skajvokera. Država nam je davala komunizam kroz umetnost, a koliko je u tome bila uspešna vidi se po tome koliko je ekspresno sve propalo. U maju 1989, kada sam postajao omladinac, verovatno sam jedini u knjižicu SSOJ upisao svoje ime i prezime. Dosta njih je upisivalo „Adolf Hitler“, a ostali su svoje knjižice odmah cepali. Sve što je imalo veze s partizanima dugo je, posle raspada SFRJ, za moju generaciju bilo sramotno. Uz to, saznali smo za brojne zločine komunista tokom i posle rata, o kojima nismo imali pojma. To je dodatno približilo partizanski pokret četničkom, više ništa nije bilo crnobelo. „E baš vam hvala“ jeste poruka onima koji su nas zamajavali, a mislili smo da nam žele najbolje.

A deluje – uz ogradu da su likovi u romanu fiktivni, naravno – da si, ipak, imao simpatija prema Koči Popoviću...

Čitao sam Kočine memoare i taj, pravi Koča bio je daleko ozbiljniji lik od mog Koče. Upitao sam se šta bi taj, ozbiljni ratnik, ali istovremeno i nadrealista, radio kad bi se našao u situaciji da komunisti iz budućnosti galopirajući uleću u rat, u kome je on odjednom više

posmatrač nego učesnik. Tako sam došao do Koče Popovića koji podseća na Gruča Marksa. On uvek ima nešto duhovito da kaže, on bira humor kao svoje novo oružje, kojim se hvata ukoštac sa jednom neverovatnom situacijom. Očigledno je iz romana da mi je Koča Popović omiljeni partizanski vođa, nemam šta da krijem. Jedinstven istorijski lik, komunista po mojoj meri. Ima u knjizi i drugih partizana, ali njih sam uglavnom oslikao u skladu sa mitovima i predrasudama koji ih prate. Koča je, ipak, nešto posebno.

AKO BISMO MERILI TITOV ISTORIJSKI UČINAK, ON JE, REKAO BIH, VIŠE POZITIVAN NEGO NEGATIVAN, SVAKAKO NIJE IDEALAN. OD CELOKUPNOG KOMUNISTIČKOG VASPITANJA, A UNUK SAM ČETVORO KOMUNISTA I SIN DVOJE, NAJVIŠE MI JE IŠLO NA NERVE IDOLOPOKLONSTVO JOSIPU BROZU. NIJE MI DELOVAO KAO LJUBIČICA, DELOVAO MI JE DISTANCIRANO, MUTAVO I STROGO, A KAD SAM NAPUNIO PET GODINA DELOVAO JE MRTVO, JER JE TO I BIO

Da imaš vremeplov i mogućnost da promeniš jedan istorijski trenutak – doduše, bez oružja za masovno uništenje :) – koji bi to događaj promenio?

Sprečio bih, uz upotrebu svih resursa, ubistvo Zorana Đinđića. Taj trenutak je označio kraj naše normalne budućnosti. Između krajnosti fašizma i komunizma, Đinđić i njegova politika bili su retka normalna putanja na kojoj smo se našli. Sve što se dešavalo od ubistva navamo direktna je posledica tog događaja. Ne vidim na koji način naše društvo može da krene nabolje, makar sutra smenili ovu vlast. Pucanj u Đinđića bio je pucanj u sve koji su želeli demokratsku i evropsku Srbiju, bez ikakvog preterivanja. Način na koji je streljan, pred svima nama, usred dana, označio je ekspresni povratak u najcrnju prošlost. Sada smo tamo stigli, a nijedan narod nema kapaciteta da se dvaput izvuče iz devedesetih. Nažalost, vremeplov ne postoji, ostaje nam da fantaziramo šta bi bilo da nije bilo dvanaestog marta 2003, sve dok se

jednog dana ili noći ne nađemo na istom mestu sa Đinđićem.

U nekom paralelnom univerzumu možda bi danas intervju mnogo češće davao uživo – ali živimo u vremenu u kom si ti u svojevrsnom egzilu, pa je eto komunikacija najčešće preko mejlova, skajpova i whatsappova... Da ti je neko sve ovo opisao kao klincu devedesetih koji počinje da piše, da li bi ti delovalo kao SF ili neki već orvelovski roman, poput „Četres prve“ ili „E baš vam hvala“?

Da mi je neko kada sam počinjao da pišem opisao kakvih će biti narednih dvadeset osam godina, ne bih ništa menjao. Kada društvo zapne, kao što je zapelo naše, javne ličnosti imaju obaveznu da osim svog posla, pisanja, pevanja, glume, sporta, ulože dodatni napor u borbi za bolju budućnost. Trebalo bi da nas je mnogo više i da smo puno glasniji, morali smo mnogo ranije da započnemo ono što nismo masovno započeli ni ovog časa. Najveći heroji devedesetih za mene su bile javne ličnosti koje su se otvoreno suprotstavljale Miloševiću. Već sam naglašavao da je lako bilo kritikovati Koštunicu i Tadića, koji nisu ugrožavali život onima koji zbijaju šale na njihov račun. Roman u kom je današnja Srbija glavni junak je horor. U tom hororomanu smo junaci i vi i ja. To je horor kakav najviše mrzim, onaj u kom nema hepienda. Zato sam, pišući „Dubre“, kada je situacija u zemlji bila upola bolja nego sad, a bila je nepodnošljiva, došao na ideju da sve ljude na planeti pobije epidemija kuge, koja kreće baš iz Srbije. Ta kuga, društvena kuga, širi se u pravom životu planetom, na sve strane možemo da vidimo jezive primere u šta se neke, nekada normalne zemlje, pretvaraju.

A gde će biti smešten „E baš vam hvala 3“?

Treći nastavak biće smešten u sadašnje vreme, ali u komunističkoj Jugoslaviji koja je iznikla iz velike pobeđe u Drugom svetskom ratu, koja je opisana u „Četres prvog“. Izazovi sa kojima se Jugosloveni suočavaju biće nešto drugačiji nego u prva dva dela, neki od junaka će se ponovo naći i u toj knjizi, a služba će ostati podjednako efikasna i opasna. Ne znam kada će taj roman doći na red, nadam se da pauza neće biti tako velika kao između prvog i drugog. **N**

U Kotoru, na Dan svetog Tripuna

Zastali smo ukraj trga prepunog ljudi, gdje je za improviziranom govornicom stajao svećenik i nešto gromko govorio

Piše Miljenko Jergović

Ne bih ja, dragi Basara, smio govoriti o vjeri. To bi mi trebalo biti zabranjeno, i to tako što bih govor o vjeri drugih (katolika, pravoslavnih, muslimana, ovom je prilikom svejedno) morao braniti samom sebi. Ali nekad mi se zaineda poštovati vlastitom voljom izdane zabrane, pa tako i sad, dok čitam kako ti naša prijateljica javlja, znam i koja, o vjerujućim ženama i muškarcima, gnjevnim zbog crkvene osude Vukašina Milićevića i Blagoja Pantelića, a istovremeno nasmrtno prepadnutim, jer, prema presudi, jednom kada umru neće biti opojani.

Duše će im, dodaješ ti, parafrazirajući Principove riječi, lutati po Beču i plašiti gospodu. Ti se s tom stvari, kao kršćanski vjernik, gorko zabavavaš. I mislim da imaš pravo. Ali ono što mene iznenađuje, a možda bih rekao i da me plaši, jest da vjerujući muškarci i žene o kojima naša prijateljica govori istovremeno osjećaju gnjev zbog odluke vrha crkvene zajednice kojoj pripadaju, i strah od jednog naročito neugodnog detalja u toj odluci. Nema opela za Vukašina i Blagoja! Ili: neće ga jednog dana biti! Meni se čini da njihov strah nije stvar vjere – neka mi oprostite ovo što govorim – nego je taj strah stvar praznovjericke.

Ako si gnjevan na one koji su donijeli takvu presudu, onda bi to valjda trebalo značiti da se tvoj gnjev prvenstveno tiče odnosa crkvene institucije prema Bogu, ili prema tvojoj vjeri u Boga, a ne njene moći da upravlja stvarima za koje je nadležno neko više tijelo.

Valjda bi nepravednu presudu crkvenog suda trebao doživljavati kao udaljanje te institucije od Boga, kao njezin problem s Bogom, a ne problem onog kojeg je osudila. Ako si istovremeno gnjevan i uplašen, onda pomalo kao da

instituciju postavljaš iznad Boga. Ili kao da vjeruješ u to da je ono što odluči crkveni sud istovjetno Univerzalnom Principu. Ni u vrijeme Giordana Bruna nije se u takvo što vjerovalo, premda su se ljudi obično ponašali kao da upravo u to vjeruju, jer su morali biti oprezni pred prijetnjom lomače, ali zar je moguće da danas netko u takvo što vjeruje?

Pitanje hoće li se jednog, nadam se vrlo dalekog dana, kada se Vukašin i Blagoje upokoje, naći kršćana koji će se pomoliti za njihove duše i preporučiti ih Kraljevstvu nebeskom, mislim da ima predvidljiv odgovor: hoće! Pa zar onda nije veći problem i šteta po Crkvu, nego po njih dvojicu? Ili će se vjerovati da je snaga opećaćene, ili kao bi se kod nas u Bosni reklo muhurleisane, anateme jača od snage nemuhurleisane molitve?

To više podsjeća na vradžbinu, nego na išta što bi moglo proizaći iz učenja Isusa Krista. Ljudi se neobično često plaše onog čega se ne bi trebali plašiti, a nije ih strah nečega čega bi ih trebalo biti strah. Tako je, vjerojatno, sa svima.

Pamtim kako sam se jednom davno, moglo mi je biti šest ili sedam godina, zatekao s mojom nonom (iliti bakom) u Kotoru na Dan svetog Tripuna. Dakle, ne znam godinu, ali znam koji je bio dan u godini: 3. februar. Moja nona, kao što sam opisivao u pričama i romanima, po-

Valjda bi nepravednu presudu crkvenog suda trebao doživljavati kao udaljanje te institucije od Boga, kao njezin problem s Bogom, a ne problem onog kojeg je osudila

stala je ogorčena nevjernica nakon što joj je u ratu 1943. poginuo sin. Prije toga bila je, po svemu mi se to čini, prilično religiozna, ali na neki za onodobnu bosansku sredinu nekarakterističan način.

Uglavnom, išla je u crkvu, sudjelovala u zajedničkim pobožnostima, slavila ono što se trebalo slaviti. Nakon 1943. ništa od toga za nju nije više postojalo, u našoj se kući nisu slavili Božić ni Uskrs, u crkvu je ulazila, ako je već morala, kao u bilo koju drugu građevinu, u sportsku dvoranu ili u poštu, ali ne bih rekao da je bila ateistkinja.

Nemoguće je znati kakav je unutarnji svijet drugoga čovjeka, pa ni onih koji su ti bili najbliži, uostalom čak ni vlastiti unutarnji svijet nije ti do kraja poznat, ali u mojoj noni nakon te 1943. nije iščezao Bog, nego ona samo nije više vjerovala. Ili možda nije vjerovala da je Bog dobar. U svakom slučaju, nevjerovanje bilo je njezina svakodnevna tvrda gesta, po kojoj je, opet, bila potpuni osamljenik u zajednici u kojoj je živjela. Od katolika se odmetnula, a s komunističkim paradnim ateistima tek nije imala ništa.

Elem, tako smo se nas dvoje na Svetog Tripuna 1973. ili 1974. zatekli u Kotoru. Bili smo, bit će, kao i svake zime, u posjeti noninoj sestri u Dubrovnik, i onda smo iz nekog razloga sjeli u Gružu na autobus i pošli u Kotor. Zašto, to nikad neću saznati. Sad gledam na kalendar, i vidim da je to bila subota, ako je godina 1973, a nedjelja, ako je 1974. Što bismo u Kotoru radili u te gluhe dane, tih godina? Neki je razlog postojao, ali i dalje ne vjerujem da se on mogao ticati svetog Tripuna. Inače, istog se 3. februara u Dubrovniku slavi sveti Vlaho.

Jedne od tih ranih godina bili smo nas dvoje oko Straduna na taj dan, i pamtim kako se nona grozila ljudi koji su se gurali i otimali da ljube moći (mošti) svetog

Vlaha. Pamtim tu ruku od zlata, punu dragulja, i patim ta usta pobožnog naroda, puna herpesa. Ili se meni u sjećanju čine takvima. I pamtim njezin užas od fizičkih dodira, od posvemašnje tjelesne nehigijene koja proizlazi iz sudjelovanja u zajedničkom slavlju.

No, od tog mi se kotorskog svetog Tripuna usjeklo nešto drugo. Zastali smo ukraj trga prepunog ljudi, mislim da je to bio trg ispred kotorske katedrale, gdje je za improviziranom govornicom stajao svećenik i nešto gromko govorio. Privuklo me je da ga slušam, jer je imao neki neobičan naglasak i jer je pripovijedao priču. Istina, strašnu priču, ali meni se svidjela, volio sam u tom ranom djetinjstvu strašne priče, a on je savršeno pričao.

Iz cijele te priče, pune grdnog stradanja i dramaturgije iz bajki, upamtio sam, ja – mali klinac, rečenicu koja je glasila: I onda on reče: Ja sam slobodan čovjek, u vjeri kršćanskoj!

To je svećenik izgovorio, šireći ruke nasred trga, a ja sam se naježio, i upamtio. Naravno da ništa nisam znao ni o slobodi, ni o vjeri kršćanskoj, ali dramatika tog govorničkog finala potresla me je, tako da sam upamtio ono što sam čuo. Mnogo toga iz ranog djetinjstva pamtim po zvuku, a ne po smislu. I često mi je poslije ta kotorska scena padala na pamet, činilo mi se kao da sam je negdje nekad odsanjao, ali nisam znao ni tko je bio taj čovjek, ni o čemu je on zapravo govorio, osim što mi se, eto, usjeklo u pamet da je netko nekad izgovorio to: ja sam slobodan čovjek, u vjeri kršćanskoj!

Dvadeset osam godina kasnije, 2001. bio je neki književni skup u Crnoj Gori, u Podgorici i na Cetinju, sudjelovali su, u skladu s tada mondenim ceremonijalima mirenja, pisci sa svih naših strana – čudi

me sad kako tebe nije bilo! – na skupu je, naravno, sudjelovao i don Branko Sbutega, koji nas je onda sve doveo k sebi, u Kotor i u Dobrotu. Sjedilo se, jelo, pilo i teferičilo na dvoru ispred neke knobice, dvadesetak nas je bilo, kojekakvih.

I onda je meni, u neka vrlo kasna poslijeponoćna doba, došlo da don Branku, koji je bio opijen vinom i pričom, i nije se znalo što ga je od to dvoje jače uzelo, ispričam svoj davni kotorski doživljaj. Ustvari, htio sam da ga upitam što sam ja tada to vidio, i kako je moguće da pamtim da je 1973. ili 1974. svećenik propovijedao na trgu, kad toga nije moglo biti. Osim toga zašto nije propovijedao u crkvi?

Sbutega se u času rastrijeznio, i sve mi objasnio: taj kojeg pamtim bio je čuveni don Gracija Ivanović, don Brankov pretihodnik tu na župi svetog Eustahija, i njegov veliki učitelj, koji je punih trideset godina, od odlaska biskupa Pave Butorca u Dubrovnik, pa sve do početka osamdesetih, bio apostolski administrator biskupije. Neobičan čovjek, već je kao vrlo mlad administrirao biskupijom prije nego što će joj na čelo doći Butorac, htjelo ga se za biskupa, htio ga je i papa, ali on se otimao da neće, te se na kraju i oteo na način zapravo čudan.

Nije bio biskup, ali je u dvadesetom stoljeću najduže od svih upravljao Kotorskom biskupijom. Bio je pisac, kroničar i povjesničar Boke, teolog, prevoditelj, romanopisac, pjesnik, a kako mi je te noći rekao don Branko Sbutega, imao je don Gracija Ivanović ponekad taj običaj da propovijeda izvan ili ispred crkve. Ono što sam ja upamtio, rekao mi je, vrlo dobro sam i precizno upamtio. Riječi: ja sam slobodan čovjek, u vjeri kršćanskoj izrekao je osamnaestogodišnji Tripun iz Kampsade u Frigiji, kad mu je sudilo u Niceji i kad ga je pitalo: kojeg si stanja, ili tko si i šta si?

Don Branka je ganulo i rastrijeznilo to što sam mu slučajno, nedužan u svome sjećanju, spomenuo tog njemu važnog čovjeka, i što sam upamtio njegove riječi. Imao je on neko komplicirano, rekao bih i eshatološko tumačenje kako su se i zašto te riječi tako utisnule u moju nedužnu djetinju pamet, ali niti sam ga precizno upamtio, niti bih se usudio prenositi ga, premda sam sve to zapisao u neki notes koji bi mi trebao biti pri ruci.

Uostalom, ja mislim da sam upamtio ono što sam upamtio samo zato što mi se svidio zvuk tih riječi, i zato što je među njima bila ta fraza slobodan čovjek, jedna od onih koje na tebe djeluju uzbudljivo, pa im vrlo rano u životu sam smišljao značenja.

Ovo sam ti nadugo i naširoko ispričao jer mi je to sjećanje, tačnije ta dva sjećanja – i ono iz 1973. ili 1974. i ovo iz 2001. – ponovo u pamet došlo dok sam razmišljao o slučaju Vukašina Milićevića i Blagoja Pantelića.

Tripun iz Kampsade, kojeg katolici iz naših južnih krajeva, iz Kotora i iz Barija u Italiji, slave 3. februara, isti je onaj Trifun ili Trivun kojeg naši pravoslavni slave 14. februara. Zajednički svetac i mučenik, kojega su najprije tri dana mučili, e da bi odustao i odrekao se, te tako ušao u Libellus apostata, nakon čega su mu odsjekli glavu, jer nije odustajao, pred sudom je platio svoje uvjerenje. Ili je platio vlastiti nesporazum s trenutkom društvene zbilje.

Imperij koji mu je odsjekao glavu bio je pred propašću, dekadentan, senilan i rasut, a državna je vjera bila tako istrošena da su već nekoliko stoljeća naokolo tumarale čitave falange različitih proroka i vjerovjesnika, revolucionara spremnih da umru za višu stvar. I sa svakom posječenom glavom Rim je bivao sve nemoćniji.

Prije skoro dvije hiljade godina morale su, kao i danas, upečatljivo zvučati riječi koje izgovara mladić iz Kampsade, bez obzira na to što ih je izgovorio pred Akvilinom, prefektom Male Azije, koji nije bio kršćanin, nego je vjerovao u nešto drugo. Da nije bio puki glavosječa, objekt a ne subjekt velike povijesti, Akvilin bi zastao pred riječima onog koji mu kaže samo to da je slobodan čovjek i da je kršćanin.

Ako dobro razumijem stvari, Vukašin i Blagoje mogli bi biti dvojica slobodnih ljudi, kršćana. Po instituciju nikad nije sasvim bezopasno osuđivati slobod-

ne ljude. Ne zato što bi oni mogli srušiti instituciju, jer ne bi oni to mogli nikad, pošto slobodni ljudi nikad i nigdje nisu srušili nijednu instituciju, slobodni ljudi su usamljenici i ne mogu ništa protiv institucija, institucije ruše društvene skupine ili narodne mase. Ali slobodne je ljude opasno osuđivati jer je protiv slobodnih ljudi sve, protiv njih su uvijek i državna sila, i narod, ali na njihovoj je strani pripovijest, legenda, priča, na njihovoj je strani naracija, na njihovoj je strani ono što preokreće duh vremena.

Jedan me je detalj otpočeka intrigirao u Knjizi Postanka, to kako je Bog nakon što je stvorio Adama od blata stvarao ptice i životinje, i kako je onda Adamu dao zadatak da svakoj od njih nadjene ime.

Zašto je to učinio? Negdje sam u neka davna doba, još je to bilo osamdesetih, pročitao da je Bog stvarao životinje da Adama dovede pred svršen čin tako što će mu pokazati da mu nijedna od njih nije sama po sebi dovoljna, niti su mu dovoljne sve životinje skupa, nego da mu je potrebna žena, koju će Bog stvoriti nakon što je stvorio sve životinje redom. Takvo objašnjenje mi je djelovalo u svakom pogledu krivo, da ne kažem glupo i podcjenjivački i prema ženama, i prema životinjama.

Mene je, međutim, mučilo nešto drugo, na što u ono vrijeme nije bilo moguće tražiti odgovor ako se čovjek ne želi dublje angažirati oko biblijskih tema, ili, bolje rečeno, ako ga Biblija zanima kao samo kao imaginacijski svemir, a ne bunar dogmi i nešto u što naprosto vjeruje. Mučilo me je to zašto je Bog Adamu dao da životinjama i pticama nadijeva imena ako ih je već sam stvorio, i ako je i sama riječ od Boga. Nisam pronašao zadovoljavajući odgovor, oni koje sam pitao – svećenici koji bi se slučajno našli u blizini, ili bih ih usput upoznao – redom su nudili isti, krajnje nenadahnut odgovor, koji je glasio: Bog je Adamu dao da životinjama i pticama na-

dijeva imena zato što je takva bila Njegova volja!, tako da sam s vremenom za tu cijelu stvar izgubio interes.

Mi se sa svojim imenima radamo, i onda se s njima nosimo, onako već kako znamo i možemo. Da sam birao, sigurno se ne bih ovako zvao. Ali danas ne bih bio ovaj koji jesam da se nisam zvao ovako, nego da sam se zvao onim imenom koje bih sam odabrao. Tako se i Adam zvao Adam, a da na svoje ime nije imao utjecaja. Ali imenovao je sve životinje, ribe i ptice koje je oko sebe vidio. Time je stekao dugo i prilično štetno uvjerenje da im je nadmoćan, tim njegovim životinjama, ribama, pticama. Pogrešno je čin imenovanja doživjeti kao izraz nadmoći.

U Konavlima je, u ona ne tako davna vremena, koja su od nas, međutim, već užasno daleko, kada su svi ljudi vjerovali u ono u što se treba vjerovati, što znači da su istovremeno vjerovali u sve katoličke dogme za koje su znali, ali i u sve praznovjericice koje su do njih stigle preko folklorne tradicije, Bog je vrlo živo postojao, i uglavnom je bio onaj starozavjetni Bog, koji kažnjava i s ljudima ne pregovara.

Međutim, vjerovanje i živa svakodnevica, vjerovanje i stvarni život, počesto su bili odvojeni. Svih deset Božjih zapovijedi, od Mojsija naslijeđenih, a od svetog Augustina protumačenih, kršilo se obilato. U to doba vjerovanja, Božje su se zapovijedi učestalije i življe kršile nego što će se kršiti u ona doba kad o njima više ne bude postojala živa svijest. Tako je jedan obiteljski čovjek nekoj tuđoj djevojci napravio dijete. Dijete je raslo, on ga nije priznavao da ne bi narušavao vlastiti ugled, da ne bi bližnjima činio probleme, da se ne bi suočio s odgovornošću, a bilo je vrijeme socijalizma, koji je u mnogo čemu, pa i u pitanju deset Božjih zapovijedi, imao emancipativnu ulogu među našim ljudima, tako da je slučaj vanbračnog djeteta došao pred sud. Na sudu, čovjeka su suočili sa ženom kojoj je napra-

vio dijete, pitali ga znaš li ti tko ovo? Na to je on odgovorio: "Sasma nepoznato lice!"

Kako jezik nije samo sredstvo komuniciranja, što je i Bog pokušao ukazati Adamu kad mu je zadao da svakoj životinji nadjene ime, nego je jezik, pored još nekoliko drugih njegovih funkcija, i arhiv neželjenih sjećanja, tako se ta rečenica čovjeka koji je odbijao prepoznati ženu koju je obljubio raširila unutar zajednice: "Sasma nepoznato lice!" S jedne strane ljudi su, vjerovatno, bili zgroženi njegovom bezosjećajnošću. Od grijeha prema onom u što se vjeruje gori je grijeh prema onima s kojima se živi. Recimo, prema toj jednoj ženi.

Bilo je, naravno, i onih koji su zlorado uživali u tuđemu sagrješenju. Ali je važnije od svega toga bilo ovo: rečenica je bila tako jezički posložena, možda ju je smislio čovjekov advokat, bila je tako udešena prema potrebama birokratskog trenutka, prema potrebama jednog smiješnog pravosudnog žargona, da je ljudi nisu više mogli zaboraviti nakon što su je jednom čuli.

I tako je taj čovjek, taj Konavljani, dobio nadimak – Lice. Iza leđa su ga isključivo po tom imenu zvali, a jesu li ga njima dozivali, i je li im se on odzivao, ja to ne znam. Vjerovatno je to bio jedan od onih nadimaka koji se koriste samo čovjeku iza leđa, i mnogo su upečatljivijih od nadimaka s kojima se i imenovani suživjeli.

Od vremena kada je Lice postao Lice prošlo je sigurno sedamdeset godina. U međuvremenu je nestalo svijeta u kojem je bila moguća ovakva priča. Nestalo je države, nestalo je odistinskog vjerovanja unutar zajednice, nestali su svi ili skoro svi protagonisti ove priče. Ostao je samo nadimak Lice, i ostala je sramota, koja je nadživjela i sam čovjekov grijeh.

Ne znam što me je navelo da ti ispričam priču o Licu. Ali mislim da je Kafka bio u pravu. Sramota će nas u svakom slučaju nadživjeti. **N**

REAGOVANJE GRAFIČKOG KOLEKTIVA

„A kada se budemo malo oporavili...“, Nedeljnik br. 735

U izdanju Nedeljnika br.735 u razgovoru sa Svetislavom Basarom, sagovornik je naveo da je njegova nova knjiga posvećena Zoranu Matiću, slikaru koji je živeo u Zaječaru. (Naši izvori navode da je živeo u Bajinoj Bašti.) Basara govori da je Matićeva izložba „Atentat“, u martu 2003. u Beogradu,

trebalo da se otvori u Grafičkom kolektivu. Uvodom u arhivu ističemo da taj podatak nije taca. Matićeva izložba postavljena je u drugoj galeriji u Beogradu, a u Grafičkom kolektivu je od 1. do 15. marta realizovana izložba Mihajla Petkovića. Tog 12. marta ubijen je Zoran Đinđić, pa

se nesreća ovog ubistva i naslov izložbe povezuju sa Grafičkim kolektivom i „zabranjenom izložbom“. Veoma žalimo zbog takve materijalne greške. Gospodin Basara je tada službovao na Kipru, kako sam navodi. Ljiljana Cinkul, urednik u Grafičkom kolektivu

SURVIVOR

2026

*Che najreime y
Hoboj izvumet
menu Ivan*

1112

Opet taj Vene!

Čuvena Veneova zbirka zadataka iz matematike, verovatno najuticajnji udžbenik na ovim prostorima, ponovo izlazi. Sin čuvenog matematičara, Dragan Bogoslavov, prvi put za Nedeljnik priča o uticaju koji je njegov otac – i zbirka koja je doživela 50 izdanja! – imao na generacije

Piše Ana Mitić

Posle „Bukvara“ verovatno kod nas nema uticajnijeg udžbenika od zbirke zadataka iz matematike čiji je autor Vene T. Bogoslavov.

U svim internim anketama i internet raspravama na temu koji udžbenik je „najgori“, a koji „najbolji“, koji je „najviše uticao“, koji „pamtite“, koji „mrzite“... „Zbirka rešenih zadataka iz matematike“ – kako joj jeste tačan naziv – čuvenog Vene Bogoslavova, koji je za srednjoškolce bio kao neko mitsko biće, pobeđuje.

„Za domaći uradite zadatke iz Veneove zbirke...“, rekla bi matematičarka. Pogledala bih drugaricu, prevrnula očima i prokomentarisala: „Opet taj Vene!“ Nije napisao jednu zbirku – napisao je četiri – za sva četiri razreda srednje škole. I skoro da nema gimnazijalca i srednjoškolca koji nije radio po njegovoj zbirci.

Verovatno je nisu svi voleli, osim profesora matematike, ali Veneova zbirka zadataka je jedan od najuticajnijih i najznačajnijih udžbenika na našim prostorima a on – kralj matematike. Jer ako ćemo biti iskreni, mora mu se odati priznanje da bi svako ko bi vežbao zadatke iz ove zbirke, rešio matematiku.

Možda je to zbog toga što je sam Vene matematiku doživljavao kao trening, kako je opisao u jednom intervjuu. „Matematiku treba raditi kao što se trenira fudbal. Treba vežbati, vežbati i samo vežbati, i znanje će doći na svoje mesto.“ I zato je ta zbirka tako dobra – za vežbanje.

Vene je objavio više knjiga iz matematike, ali zbirke su najpoznatije i obeležile su njegov život. I danas kada se spomene Veneova zbirka u društvu, to izaziva komentare, reakcije i anegdote. Ako ne znaš ko je Vene, nešto sa tobom nije u redu ili nisi radio iz njegove zbirke što je zaista retkost. Vene je s decenijama korišćenja njegovih udžbenika stekao status matematičke legende.

U polemikama „za i protiv“ kada je reč o ovoj zbirci, presudan je podatak da je doživela skoro 50 izdanja. A posle nekoliko godina pauze, upravo je izašlo novo izdanje.

O fenomenu jedne matematičke zbirke, uticaju koji je imala na dake, ali i na samog tvorca i njegovu porodicu, o sve-mu tome za Nedeljnik prvi put priča Dragan Bogoslavov, sin poznatog matematičara.

Generacija 1969.

Bio je neko ko je krenuo u život iz malog provincijskog sela blizu Bosilegrada, pa ubrzo po početku studija preživeo dve i po godine Golog otoka gde je sa svojih 19 godina bio jedan od najmlađih zatvorenika, i na kraju uspeo da stvori nešto što je doživelo toliko priznanja i postalo utkano u srpski obrazovni prostor

Zbirke su bile sastavni, neodvojivi deo autorovog profesionalnog života, a i neizbežna svakodnevica u životu njegove porodice, priča Veneov sin.

„Otac je bio vrlo istrajan, neumoran u svom radu tako da je ta njegova posvećenost bila jak uticaj u mom odrastanju. Nije nikada vršio nikakav pritisak na mene, bio je strog samo kad je baš to bilo neizbežno, blag, nenametljiv i izuzetna podrška.

Zbirke zadataka bile su njegov životni projekat i produžetak svakodnevnog pedagoškog rada što je bila njegova prava vokacija, prosvetni rad u školi. S vremenom njegovi učenici postajali su lekari, inženjeri, advokati, profesori, i on je osećao kao i svaki prosvetni radnik koji voli svoj poziv, izuzetno zadovoljstvo prateći njihov razvoj i uspeh. Svakodnevni rad s učenicima i njihov napredak u učenju bio je glavni motiv i smisao njegovog rada koji ga nije napuštao do kraja. Pred sam odlazak u penziju koji je pokušavao da odloži što je duže moguće, rekao je: Kad bih mogao, radio bih još 100 godina“, kaže Dragan Bogoslavov.

Vraćajući se na sam početak, do zbirci

Peta beogradska gimnazija, profesori

ne bi ni došlo da Savremena administracija nije odlučila da se proširi i na izdavaštvo, i da preuzme na sebe rizik štampanja zbirke zadataka iz matematike tada potpuno nepoznatog gimnazijskog profesora čiji je rukopis, iako pohvaljen od cenjenog recenzenta, ležao u Zavodu za udžbenike dve godine jer su tada neki uticajni ljudi sprečili štampanje.

Nastavnici matematike u gimnazijama i srednjim školama su vrlo brzo masovno prihvatili zbirku rešenih zadataka koja je popunila postojeću prazninu i nedostatak odgovarajućih nastavnih alata u svakodnevnoj nastavi. Njihova podrška bila je presudni podsticaj autoru da istraje i posveti se stalnom unapređivanju ovih zbirki zadataka.

„Posle nekoliko godina Savremena administracija izgubila je pravo štampanja školskih udžbenika, pa su zbirke naše novog i dugogodišnjeg izdavača u Zavodu za udžbenike“, priča Dragan Bogoslovov istoriju Veneove zbirke.

Odluka da se uradi novo izdanje zbirki iz matematike za srednje škole nije bila jednostavna. Posle skoro 10 godina od smrti autora glavno pitanje bilo je da li su ove knjige zaista i dalje relevantne i korisne.

„Dilema je rešena najviše zaslugom direktora Osme beogradske gimnazije

Zbirke zadataka bile su njegov životni projekat i produžetak svakodnevnog pedagoškog rada što je bila njegova prava vokacija, prosvetni rad u školi. S vremenom njegovi učenici postajali su lekari, inženjeri, advokati, profesori, i on je osećao kao i svaki prosvetni radnik koji voli svoj poziv, izuzetno zadovoljstvo prateći njihov razvoj i uspeh

Irene Brajević koja je smatrala da su Veneove zbirke iz matematike i dalje nezamenljive u nastavi matematike i da je novo izdanje neophodno. Zahvaljujući njenoj odlučnosti i velikom trudu došlo je do saradnje sa Ivanom Perićem i izdavačkim timom Kleta“, kaže Dragan Bogoslovov. A zbirke se vraćaju u školske klupe prilagođene novim izmenjenim planovima Ministarstva prosvete za gimnazijsku matematiku, i uz saglasnost ministarstva za redovno korišćenje u nastavi.

„Mislim da bi autor Vene bio vrlo zadovoljan što je ovaj poduhvat pao u ruke Đorđa Golubovića, nastavnika matematike u 13. beogradske, koji je sa svojim profesionalnim iskustvom i znanjem idealan izbor da zbirkama da novi život.

Priredivač je koristeći izvorni kvalitet originalnih izdanja, poslednjih na kojima je autor radio, prilagodio zbirke novim školskim programima unevši neophodne izmene i ispravke. Nova izdanja su takođe štampana po prvi put na ćirilici“, dodaje Bogoslovov.

A ko je u stvari bio Vene Bogoslovov?

„Za nekoga ko je krenuo u život iz malog provincijskog sela blizu Bosilegrada, pa ubrzo po početku studija preživeo dve i po godine Golog otoka gde je sa svojih 19 godina bio jedan od najmlađih zatvorenika, da na kraju uspe da stvori nešto što je doživelo toliko priznanja i postalo utkano u srpski obrazovni prostor, mislim da je Vene osećao jedan razuman nivo ponosa i ispunjenosti“, priča njegov sin.

Na Goli otok je poslat najverovatnije jer je u neobaveznom razgovoru sa svojim drugovima rekao nešto što nije trebalo pa je završio na „prevaspitavanju“.

„Uprkos toj senci koja ga je otada pratila uspeti da zbirke uopšte budu štampane a zatim i masovno prihvaćene deluje malo neverovatno. Sve je to daleko prevazišlo njegova očekivanja kada je kao mladi nastavnik matematike počeo da sakuplja zadatke od kojih će nastati prva zbirka“, dodaje Dragan Bogoslovov.

Vene je završio Prirodno-matematički fakultet u Beogradu a magistrirao je 1981. na ETF-u u Beogradu. Prvi posao dobio je u „Školi za šivenje i krojenje ženskog veša“ gde je radio dve godine, a nakon toga još godinu dana u frizerskoj školi. Iz nje je prešao u Jedanaestu beogradsku gimnaziju. Stalan posao dobio je tek 1965. u Petoj beogradskoj gimnaziji u kojoj je radio 35 godina do penzije 1999. godine tokom bombardovanja zbog čega nije mogao da održi svoj poslednji čas.

Odrastajući, Dragan je slušao puno priča i komentara na račun svoga oca jer nije bilo srednjoškolca koji nije znao za njegovu zbirku iz matematike i svako je makar jednom u životu imao da kaže nešto tim povodom.

„Upoznao sam mnogo očevih učenika, među kojima je bilo i mojih drugova i mislim da je uspevao da održava autoritet i radnu atmosferu bez potrebe za dramatikom ili grdnjom, da je umeo da se šali sa đacima, a naravno i oni s njim.

Jedno od mojih dražih sećanja je čitanje kolekcije očevih lapsusa sakupljenih tokom časova matematike u Petoj beogradskoj. Sakupljači su bili Igor Blažević, ka-

snije poznat kao Inspektor Blaža, i Nikola Antić koji je postao doktor“, priča Dragan Bogoslavov.

Zbirke su, dodaje, stigle daleko, jer naših ljudi ima svuda po svetu pa se eto našlo i malo mesta u koferima za poneku zbirku, što je istovremeno lepo ali i tužno.

„Većina naših ljudi se izborila za svoje mesto pod suncem, po pravilu, zahvaljujući svojim sposobnostima i znanju, i kvalitetnom opštem obrazovanju, a mnogima je zbirka iz matematike bila deo tog puta i mala uspomena na uloženi trud i školske dane. I prilikom njegovih poseta Torontu redovno su ga ljudi, koji su dolazili sa raznih strana bivše zemlje, prepoznawali i želeli da upoznaju“, kaže Dragan koji sada živi u Kanadi.

U čemu je „tajna“ Veneovih matematičkih zbirki i kako su „preživjele“ sve ove godine? Zašto su njegovi udžbenici i pored grešaka i pored kritika i diskusija i posle toliko godina i izdanja tako popularni? Koliko su Venea pogađali ti komentari o greškama ili komentari onih kojima je bilo mrsko da vežbaju njegove zadatke pa su jedva dočekali da opale sa kritikama po njegovoj zbirci?

Dragan Bogoslavov misli da je ta naklonost prema zbirkama i prema Veneu kao nastavniku bila konstantna kroz generacije učenika.

„Naravno da je bilo učenika koji nisu voleli matematiku i patili tokom vremena provedenog sa zbirkom u društvu, ali nekako je uvek prevladavala dobra volja i jednostavno elementarni respekt prema obrazovanju.

Prema poslednjoj očevoj dokumentaciji, od pre dvadesetak godina, štampano je do tada oko 1.900.000 primeraka zbirki iz matematike za sva četiri razreda uključujući i ostale knjige i priručnike koje je radio s drugim autorima.“

Tokom godina autor je, priča njegov sin, strpljivo usavršavao zbirke, sakupljao, menjao i popravljao zadatke i rešenja. Prepoznate štamparske ili neke druge greške bile su istrajno ispravljane i svako novo izdanje je uvek bilo malo bolje od prethodnog.

„Nije cinično reći da povremene greške nisu nikada bile velika prepreka već, naprotiv, mali izazov i podsticaj za čake da pojačaju analitički pristup rešavanju problema i budu nagrađeni u svojoj istrajnosti i nalaženju tačnog rešenja.

Ta fama oko grešaka koja se pojavila 30

godina od prvog izdanja svakako autoru nije bila prijatna, ali kvalitet zadataka i rešenja je bio i ostao, nova izdanja su usledila, tako i dan-danas nastavljaju svoj život sa nekim novim đacima.

Zbirke nikada nisu bile propisani udžbenik, nikada obavezne, nikada nametnute nastavnicima ili učenicima. Dugovečnost i popularnost ovih zbirki zadataka su na kraju najveća potvrda njihovog kvaliteta“, siguran je Dragan Bogoslavov.

Prednost ovih zbirki zadataka vidi u postavci i redosledu zadataka, grupisanih od lakših ka težim. Građene na formuli samostalnog i strpljivog učenja vode učenika da postepeno napreduje, i da sve vreme razmišlja kritički i analitički.

„Znanje dolazi posle predanog i disciplinovanog vežbanja i mnogobrojnih ponovljenih pokušaja. Učenici stiču dobre navike primenljive kasnije kako u profesionalnom, tako i u svakodnevnom životu.

Uloženi trud garantovao je učenicima željeni rezultat, osim stečenog znanja i dobrih ocena, dobru pripremu za uspešan nastavak učenja matematike na fakultetskom nivou.“

Taj provereni kvalitet, konstantno po-

Zbirke nikada nisu bile propisani udžbenik, nikada obavezne, nikada nametnute nastavnicima ili učenicima. Dugovečnost i popularnost ovih zbirki zadataka su na kraju najveća potvrda njihovog kvaliteta

tvrdijan godinama kroz nove generacije, učinio je zbirke standardom u učenju matematike u gimnazijama i srednjim školama. Razlog za postojanje zbirki rešenih zadataka iz matematike je isti danas kao što je bio i nekad, kaže Dragan Bogoslavov.

I navodi reči pisca Ivana Tokina iz njegovog nedavnog intervjua kojima je na pitanje koje knjige su promenile njegovo viđenje sveta u svom odgovoru spomenuo i Veneove zbirke.

„Zbirke zadataka iz matematike za srednju školu Venea T. Bogoslavova. Dok sam rešavao te zadatke, jer sam morao, nisam znao koliko će to osnovno razumevanje matematike postaviti temelje za moje shvatanje logike prirode.“

Od samog početka i Savremene administracije, zatim Zavoda za udžbenike, mnogih recenzenata, do bliskih kolega i prijatelja, mnogi su pomogli na putu da zbirke postanu prepoznatljiv simbol kvalitetnog obrazovanja pristupačnog svima.

„Nemoguće je spomenuti sve dobrotomne pomagače koji su tokom godina, svako na svoj način, pomogli uspehu ovih knjiga, ali u mojim sećanjima su prvenstveno prijatelji i kolege, i recenzenti ovih zbirki, profesor Matematičke gimnazije Života Joksimović, profesori i kolege iz Pete gimnazije Svetozar Branković i Eugen Vedral.

Takođe Vene je bio vrlo blizak sa svojim drugovima sa studija, profesorima matematike na Elektrotehničkom fakultetu, Petrom Vasićem, Radovanom Janićem, kao i sa Dobrilom Tošićem koji je takođe bio recenzent i redaktor Veneovih zbirki.

Imao sam sreće da ih sve upoznam na najbolji način, van škola i fakulteta, i da ih pamtim kao plemenite i izvanredno duhovite ličnosti“, kaže Dragan Bogoslavov.

Zbirke bi odavno otišle u istoriju da nije bilo nastavnika matematike i njihovih učenika širom Srbije i Jugoslavije koji su ih koristili od kraja šezdesetih do dan-danas.

U intervjuu za „Politiku“ posle penzionisanja Vene Bogoslavov ispričao je da mu se dešavalo da ga đaci sa društvenog smera pitaju: šta će meni matematika, gde ću ja to da koristim? Odgovarao im je: „Nećeš nigde da koristiš, ali ti matematika treba da ti razvije malo moždane vijuge.“ **N**

Nova era borbe protiv karcinoma bešike: Terapije koje menjaju pravila igre

Razgovarala Ana Mitić

Doktor Harun Fajković, urolog-onkolog, načelnik Klinike za urologiju i andrologiju Univerzitetskog kliničkog centra St. Pölten u Austriji i profesor urološko-onkološke hirurgije na Medicinskom univerzitetu u Beču, jedan je od vodećih evropskih stručnjaka iz urologije i urološke onkologije, koji se poslednje tri decenije bavi borbom protiv karcinoma. U intervjuu za Nedeljnik istakao je probleme onkologije specifične za Balkan – višu stopu umiranja i ograničen pristup

savremenim terapijama, koje su „game changer“ jer povećavaju preživljavanje i poboljšavaju kvalitet života obolelih.

Koliko je karcinom mokraćne bešike čest u Evropi i našem regionu i gde se nalazimo kada je reč o stopi smrtnosti?

Kada prema polovima posmatramo odnos obolevanja u celom svetu, muškarci obolevaju četiri prema jedan u odnosu na žene. Uzroci razvoja karcinoma bešike su definisani genetikom, hormonima i ponašanjem, odnosno životnim

navikama. Pre svega mislim na pušenje, ali i na izostanak korišćenja zaštitnih maski pri lakiranju i radu s farbama, jer hemikalije iz tih proizvoda dospevaju u bešiku i značajno povećavaju učestalost raka. Poznata je jedna velika američka studija u kojoj je uočena viša učestalost tumora kod žena u jednoj grupi, a pokazalo se da su te žene statistički značajno češće farbale kosu – što upućuje na hemikalije iz tadašnjih boja za kosu kao verovatno uzrok razvoja tumora.

Incidenca, odnosno broj novootkrivenih tumora bešike kod na celom Balka-

nu, veći je nego u Evropi. Procenjuje se da u Srbiji svake godine oko 2300 ljudi oboli od raka mokraćne bešike, dok 900 premine. I kad vidite broj umrlih od karcinoma, imamo zaista veliki problem svi zajedno u regionu. Nažalost, imamo veći postotak tumora dijagnostikovanih u poodmakloj fazi jer se ne ide urologu, ali nema ni kampanja koje bi ukazale na važnost redovnih pregleda. Kako bi se ova stvar jednim delom predupredila, potrebno je raditi takođe na tome da se urolog predstavi i kao uroonkolog, tj. onkološki lekar i za muškarce i žene. Nekako je doživljaj urologa na Balkanu, kao doktora za muške probleme, što nije tačno.

Koji su glavni faktori rizika i da li se na njih može uticati kroz prevenciju i promenu životnih navika?

Ako pitate prosečnog čoveka koji je najveći rizik pušenja kada je reč o razvoju tumora, većina će reći – pluća. Zapravo je bešika. Pluća budu izložena duvanskom dimu tri do pet sekundi. Posle se dešava ono što je fatalno. Zamislite dalje, kad to sve ide preko krvotoka, kad se ti otrovi izlučuju preko bubrega i završe u urinu u bešici. Zapravo, posledice pušenja su najizraženije na bešiku jer je u kontaktu s urinom u kojem su svi ti izlučeni otrovi, i to duže vreme.

Pušenje duvana se smatra u urologiji i uroonkologiji prvim i osnovnim faktorom rizika za nastanak karcinoma.

Ceo Balkan nije baš poznat u svetu po previše zdravom načinu ishrane i života. Evo koje su nam tri stvari problematične: jedna – način života, i to uključuje ishranu, pušenje i malo sporta i kretanja. Dva – relativno, nažalost, loši, sistemi skrininga, odnosno pregleda ljudi u momentu kad su zdravi. Tri – urođena balkanska nonšalancija: u onkologiji je izloženost zračenju i kancerogenim hemikalijama bez adekvatne zaštite ozbiljan faktor rizika, posebno kod osoba koje rade na mestima gde se redovno izlažu takvim uticajima.

Ako incidenca nije znatno viša nego u razvijenim zemljama EU, zašto je mortalitet kod nas veći?

Rana dijagnoza je ključna. Potrebni su organizovani programi i skrining, kako bi se podstaklo da i zdrav čovek ide kod lekara – da bi se do dijagnoze došlo na vreme. Rana dijagnoza, u gotovo svim

Uzroci razvoja karcinoma bešike su definisani genetikom, hormonima i ponašanjem, odnosno životnim navikama. Pre svega mislim na pušenje

bolestima donosi bolje šanse za preživljavanje i uspešnije lečenje nego kasna dijagnoza.

Osnovni cilj je „uhvatiti“ bolest u ne-metastatskom stanju, u ranom stadijumu. To je kod bešike stadijum u kojem tumor nije zahvatio bilo koji drugi organ ili tkivo. Tada je prognoza dobra. Ako tumor invazivno raste, dakle raste u zid bešike i dosegne mišić bešike, to je stadijum T2. Od tog momenta jedina ispravna terapija je odstranjivanje cele bešike.

Pitanje je kako najbolje uvesti dodatne terapije uz hirurgiju, da bi naši pacijenti imali iste stope preživljavanja kao u drugim zemljama.

Velike međunarodne studije poslednjih godina dovele su do uspostavljanja nove terapijske strategije u ranoj fazi mišićno invazivnog karcinoma mokraćne bešike. Šta je ta promena donela u kliničkoj praksi?

Jedan od pristupa lečenja u onkologiji jeste multidisciplinarni pristup, da se ujedine snage iz više smerova, što podrazumeva uključivanje onkologa, urologa, radiologa, radioonkologa i psihologa. Kombinacija sistemskih terapija, i radioterapije, i hirurgije za koju je zadužen urolog, ima bolje rezultate nego sama hirurgija. Tradicionalno je tumor bešike, pričamo o mišićno invazivnom, dakle težem stadijumu, bio tumor za koji se smatralo da je jedino i najbolje potencijalno izlečenje moguće hirurškim odstranjivanjem. Neoadjuvantna sistemska terapija, a tu je donedavno bila uglavnom hemioterapija, pre hirurgije dokazano povećava petogodišnje preživljavanje za približno 8–10%.

Kada se borimo za život, trebalo bi davati hemioterapiju, i to znaju svi, i ona ne košta puno. Ako dodate na to imunoterapiju, neoadjuvantno (pre hirurgije) preživljavanje je još bolje. Sa pomenutim novim terapijskim strategijama imate kombinaciju između jednog i drugog lečenja – neoadjuvantno lečenje, pa operacija, pa onda adjuvantno lečenje (posle hirurgije). I rezultati su stvarno znatno

bolji. Smanjuje se broj recidiva, preživljavanje se povećava, samim tim kvalitet života.

Da li danas imamo jasne dokaze da lečenje inovativnim terapijama u ranoj fazi može značajno smanjiti rizik od razvoja metastaza?

Novi momenat unazad pet do deset godina, desio se nakon što su otkriveni *checkpoint inhibitori*, kao imunološka terapija.

To su lekovi koji imaju tri-četiri prednosti u odnosu na sve drugo onkološko što znamo. Pod jedan, deluju jako dobro jer deluju preko imunskog sistema, a ne preko hemijske reakcije. Drugo, nuspojave, šteta koju takvi medikamenti imaju na zdravom tkivo je u poređenju sa hemioterapijom puno manja. I treće, najbolje, mogu se kombinovati sa drugim terapijama.

Možete dati hemioterapiju i imati benefit 8–10% na preživljavanje pacijenata i plus imunoterapiju i tako još značajno povećati preživljavanje. To je veliki *game changer* kada se takva terapija može primeniti, ali nažalost ta vrsta terapije u Srbiji nije dostupna.

Više različitih kompanija nudi različite vrste inovativnih lekova i podaci iz više studija su različiti kada se radi poređenje između njih, ali sve je bolje od pacijenata koji ne dobiju ništa.

Postavlja se pitanje i to je, nažalost, u celom svetu tako, koliko sme koštati ljudski život ili godina ljudskog života? Da li ćemo postaviti limit i reći: Okej, svodimo sve na finansije i ljudski život sme koštati toliko. Ili ćemo da kažemo da moramo učiniti najbolje za naše pacijente u bilo kom momentu, i u tom slučaju nema alternative za imunoterapiju, jer je jednostavno bolja.

Koliko rana dijagnoza menja prognozu i kolika je razlika u ishodu između lokalizovane i metastatske bolesti?

Nema broja s kojim možete to uporediti. Rana dijagnostika je jedini pravi način vođenja strategije da se dobije rat protiv karcinoma mokraćne bešike. Karcinom bešike u ranoj fazi je u preko devedeset posto slučajeva izlečiva bolest. Od stadijuma T2, dakle, od momenta kad je mišićno tkivo bešike zahvaćeno tumorom, već tu je *game changer* koji kaže: isto je izlečivo u četrdeset do pedeset posto slučajeva, ali uz odstranjivanje beši-

ke. Dakle, početna faza bolesti *versus* poodmakla faza bolesti razlikuje se po tome da oni koji ostanu u toj početnoj fazi površinskog tumora preživljavaju gotovo svi i svi imaju bešiku što je jasna prednost.

Koji su prvi simptomi bolesti i zašto pacijenti često ignorišu krv u mokraći kao znak za hitan pregled?

Prvi i osnovni simptom koji ukazuje da treba uputiti pacijenta da se odmah javi urologu jeste krv u mokraći. Zašto krv u mokraći? Ima više razloga, ali jedan od razloga je i rak bešike, a krv u mokraći ne sme da bude prisutna, čak ni prostim okom nevidljiva. Ali ta krv u mokraći je vrlo često mikroskopska i nije vidljiva za pacijenta. Hemijska analiza urina vas može navesti na mikrohematuriju, dakle na mikroskopsko postojanje ćelija krvi u urinu koje vi ne vidite, i to je već indikacija da se ide dalje. Mora se naći razlog zašto. Potrebne su redovne urološke kontrole jer urolog zna šta da radi s nalazom koji dobije.

Bolovi... nažalost, ne boli. Kad kažem nažalost – najveći broj odlazi kod lekara kad nešto boli.

Još na to treba dodati da mnoge žene uopšte nemaju osećaj da je urolog njihov doktor i imate studije koje pokazuju da kod žena prisustvo vidljive krvi u mokraći u najvećem broju država na svetu ne rezultira odmah posetom urologu jer kod žena ima puno više infekcija bešike koje mogu izazvati krvarenje u mokraći. Ženski pacijenti u poređenju s muškim pacijentima sa istim simptomom, a to je krv u mokraći, u startu prvih par nedelja budu tretirani antibioticima, utešene da će proći i slično, dok je kod muškaraca krv u mokraći indikacija da se otkrije šta je uzrok.

Koliko se razlikuje lečenje kod žena i kod muškaraca?

Moramo misliti o hormonima. Ima studija u tom smeru, gde se čak i pokazala određena protektivna funkcija estrogena. Mi nikada zapravo nismo iskoristili to saznanje da je incidenca raka mokraćne bešike kod muškaraca četiri puta veća nego kod žena, niti smo našli faktor rizika kod muškaraca, osim pušenja. Nismo pokušali identifikovati stvarnu protek-

Kombinacija sistemskih terapija, i radioterapije, i hirurgije za koju je zadužen urolog, ima bolje rezultate nego sama hirurgija

tivnu biohemijsku formu kod žena.

Nemamo ni terapije koje su usmerene da budu drugačije za žene ili muškarce. Dajemo istu terapiju, to je uvek klasični problem medicine da pričamo svi o personalizovanoj medicini, a zapravo šta radimo? Znači, muškarac od sto dvadeset kilograma i žena od šezdeset kilograma će u principu dobiti istu terapiju, samo različito doziranu.

Međutim, žene imaju lošiju prognozu nego muškarci kada je u pitanju karcinom mokraćne bešike, na šta utiče više faktora, ne samo terapija. Ako žena ima istu bolest kao i muškarac, a dijagnoza je šest ili sedam sedmica kasnije jer je u početku dobijala antibiotike, gubila vreme na „čekaj da prođe“, „možda je upala“, „možda je ovo, možda ono“, a muškarac je odmah dobio dijagnozu, već tu imate u startu veliku razliku u lečenju.

Zašto je važna primena imunoterapije pre i posle hirurgije i kako je ovaj koncept promenio standard lečenja i dugoročne ishode?

Studije inovativnih lekova pokazuju upravo da je tu možda ključ svega – ne započinjete lečenje sa hirurgijom, već sa sistemskom terapijom, dakle kombinacijom hemioterapije i imunoterapije. Samim tim niste samo delovali na lokalni tumor u bešici, nego ste rasporedili svoje snage u svaki ćošak organizma i ako postoji neka početna metastatska faza. Mi-

krometastaze (metastaze koje se ne mogu dokazati bilo kojom metodom CT ili PET skenera) nevidljive su i ako ste na njih uspeli da delujete, samim tim ste uporedo sa čisto mehaničkim lokalnim delovanjem kroz operaciju napravili prednost. Još kad na to dodate nastavak terapije nakon hirurgije, sistemske terapije, jasno je da takva strategija mora imati bolje rezultate.

Koliko je važno da pacijenti u Srbiji dobiju pristup terapijskim režimima koji su standard u Evropi?

Vrlo je bitno da pacijenti u Srbiji dobiju pristup novim terapijama iz više razloga. Jedan je što su bez sumnje učinkovitiji. Imate veliki broj objavljenih studija koje pokazuju da su preživljavanje i sam kvalitet života bolji u kombinovanim modalitetima terapije o kojima sam pričao. Drugo, podaci su toliko ubedljivi da je to postalo standard lečenja, o kojem se u svetu više ne vodi ozbiljna rasprava.

Da li želimo dalje zbog finansija debatovati o stvarima koje bi trebalo da budu normalne, a informacija je dostupna? Bilo koja studija kombinovane terapije, inovativna plus tradicionalna, pokazuje da su rezultati bolji.

Ako bismo želeli da realno smanjimo smrtnost od karcinoma mokraćne bešike u regionu, šta je ključno: ranija dijagnoza, brža primena savremenih terapija ili sistemske promene u organizaciji lečenja?

Dijagnostikovanje raka bešike u ranoj fazi ima izuzetno značajan uticaj i na preživljavanje i na kvalitet života, u smislu očuvanja bešike. Mislim da smo po pitanju rane dijagnoze ne odlični, ali solidni. Nasledili smo jako puno u smislu kulture sistematskih pregleda, ali i to treba proširivati i sa strane države raditi kampanje vezane za prevenciju, pre svega programe odvikavanja od pušenja i smanjivanje broja novonastalih pušača.

Jednom kada je rak bešike dijagnostikovano, inovativni terapijski režimi u potpunosti menjaju naša očekivanja kada su ishodi lečenja u pitanju i zato je jako važno, kao što sam pomenuo, da sistemski radimo na tome da idemo u korak sa Evropom. **N**

U Beogradu održan Samit privrednih asocijacija iz 35 zemalja

U Beogradu je održan drugi Samit privrednih asocijacija, u organizaciji Poslovnog kluba „Stena“ i Srpske izvozno-razvojne asocijacije. Predstavnicima 40 privrednih asocijacija iz 35 zemalja, a više od 350 privrednika i lidera iz različitih sektora, iskoristilo je ovaj skup da se što bolje poveže, istraži mogućnosti saradnje i razmeni dragocena iskustva.

Značaj ovakvog povezivanja višestruk je i može se definisati kroz nekoliko važnih aspekata, kao što su: postizanje zajedničkih interesa, povećanje konkurentnosti, unapređenje komunikacije i jačanje međusobnog poverenja, kao i kreiranje zajedničkih projekata i inicijativa. Najzastupljeniji sektori na Samitu bili su predaivačka i građevinska industrija, poljoprivreda, energetika i trgovina, transport i telekomunikacije.

– Ovaj drugi po redu Samit privrednih asocijacija je zabeležio eksponencijalni rast broja učesnika u odnosu na prethodni. Prvi Samit zamišljen kao regionalni već u drugom svom izdanju je prerastao u internacionalno – globalno okupljanje. Posebno bih istakao da je više od 70 učesnika došlo iz naše dijaspore: to su uspešni poslovni ljudi, spremni da se povežu sa domaćim privrednicima i podrže ih u izlasku na strana tržišta, ali i zainteresovani da investiraju kako u Srbiji, tako i u regionu – istakao je Aleksandar Bursać, predsednik Poslovnog kluba „Stena“.

U toku Samita, održana su tri panela: Region, Dijaspore i Svet, u okviru kojih su podeljene konkretne i korisne informacije, kao smernice prisutnim privrednicima za buduće saradnje. Predsednik Privredno-industrijske i poljoprivredne komore oblasti Galicija iz Rumunije, Mocanu Lonut, istakao je potencijal unapređenja protoka robe kroz saradnju sa lukom Galaci – najvećom lukom na rumunskom delu Dunava. Informacije koje je podelio sa prisutnima su važne, jer je ovo velika tranzitna luka i spona između pomorskog i rečnog transporta, a transport i logistika su ugro-

Samit privrednih asocijacija panel Svet

Aleksandar Bursać predsednik Biznis kluba Stena

ženi trenutnim previranjima i sukobima u svetu.

Milan Gajić, potpredsednik Udruženja srpskih privrednika u Austriji, predstavio je mogućnosti pozicioniranja domaćih proizvoda i usluga na austrijsko tržište kroz ovo udruženje. Milan Rajić, savetnik za razvoj privrede u Korejskoj agenciji za promociju trgovine i investicije (KOTRA), najavio je da će do kraja ove godine biti potpisan sporazum o bescarinskoj trgo-

vini sa Južnom Korejom i predstavio mogućnosti koje će se tada otvoriti za srpske privrednike.

Zoran Janković, predsednik Srpske izvozno-razvojne asocijacije izjavio je: Primarni cilj Samita je da sve učesnike poveže u direktnom kontaktu, po principu usklađenosti istorodnih biznisa. Večeras smo uspešno organizovano umrežimo upravo one privrednike čija bi saradnja imala smisla i svrhu. Očekivano je da će se započeta komunikacija nastaviti nakon Samita, u okviru poslovnih susreta i direktnih poseta. Prethodnih dana su inostrane delegacije organizovano obišle odabrane domaće kompanije, gde su im uz obilazak prezentovane mogućnosti saradnje i potencijali, što je rezultiralo prvim dogovorima. Istovremeno se ugovaraju i uzvratne posete, te će delegacije domaćih privrednika u narednim mesecima uzvratiti posete privrednim asocijacijama i kompanijama u Francuskoj, Angoli, Norveškoj, Bugarskoj, Austriji i Turskoj. Verujemo da će ovi susreti biti plodonosni i da će na obostrano zadovoljstvo doneti neke nove saradnje.

Veliku podršku realizaciji Samita pružili su Wiener Städtische osiguranje, Coface, Dolli Bell i Jovanović voće.

Еуромедик на 15 локација

1

**НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ**
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
Моб: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
Моб: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЖДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевићка 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

LJUBAVNO PISMO HEROJIMA PISMENOSTI

O životima onih
koji u nama
bude strast
prema čitanju.

Laguna

BEOGRADSKI IRSKI FESTIVAL

12-21. MART 2026.

Semjuel Beket u Beogradu: u pozorištu, na filmu, izložbama

Piše Suzana Miličić

Kad je redakcija britanskog Tajmsa 1983. godine zamolila irskog pisca Semjuela Beketa da kaže čemu se nada u narednoj godini, poslao im je telegram sledeće sadržine: „Odluke dve tačke nula stop nade dve tačke nula stop Beket.“

Na ovu priču podsetilo je krajem prošle godine Društvo Semjuela Beketa koje već pola veka čuva nasleđe velikog pisca. Nadovezujući se na telegram star 40 godina iz Društva su poručili da se oni, ipak, NADAJU da će naredne godine dozeti još više interesovanja za rad ovog pisca, te da će oni nastaviti da promovišu njegove ideje.

I zaista, delo Semjuela Beketa, oca teatra apsurda, velikog evropskog književnika i dobitnika Nobelove nagrade za književnost 1969, konstantno je živo i aktuelno, i to ne samo u akademskim krugovima. Ono je deo festivalskih programa, pozorišnih produkcija, sve više je inspiracija vizuelnih umetnika.

Semjuel Beket, ponos Irske, ove godine je i ključna figura 14. Beogradskog irskog festivala (BIF), najveće manifestacije savremene irske kulture u regionu. Od 12. do 21. marta Beograd će se ponovo sresti sa ovim velikim autorom u pozorištu, na filmu, na izložbama, kroz poziciju i razgovor o njemu.

U Ateljeu 212, na Sceni „Mira Trailović“, 15. i 16. marta biće izvedena evropska premijera predstave „Beket / Poezija“ u režiji Alana Gilsenana, poznatog irskog filmskog i pozorišnog autora. Odabrane Beketove stihove govoriće dvoje glumaca svetskog formata: Stiven Rej, koga domaća publika pamti sa filmskog platna, prvenstveno u filmovima

Nila Džordana, takođe gosta 14. BIF-a, i Rut Nega, irska glumica koja je osvojila međunarodna priznanja za ulogu Ledi Magbet na Brodveju i koja je, kao ženski izvođač, igrala Hamleta. Atelje 212 je za ovu premijeru više od pozornice – upravo je u ovom pozorištu 1956. prvi put u istočnoj Evropi izveden Beketov komad „Čekajući Godoa“, što je bio događaj koji je uzburkao društveni život socijalističke Jugoslavije. Reditelj Alan Gilsenan kaže da je za predstavu birao stihove koji su ga lično dotakli, kroz jezik, sliku i snagu reči koje se izgovaraju naglas. „Kroz

moj izbor stihova provlači se motiv izgubljene ljubavi kao i osećaj nestanka sveta koji poznajemo“, kaže Gilsenan.

Drugi veliki događaj posvećen Beketu jeste izložba vizuelne umetnosti eminentnih domaćih umetnika „Opsada u sobi“, koju priređuju kustosi Ksenija Samardžija i Nikola Šuica, čijim otvaranjem 12. marta i započinje ovogodišnji BIF. Izložba predstavlja fotografske otiške, objekte, crteže i video-radove nadahnute Beketovim zapisima i atmosferom njegovih dela iz posleratnog perioda (1946–1950). Svoje radove će predstaviti Vana Urošević, Zoran Todorović, Marija Čalić, Zoran Dimovski, Aleksandar Denić i Nikola Šuica, a izložba će biti postavljena u Bioskopu „Balkan“, u saradnji sa Fondacijom Saše Marčete. Izložba fotografija „Slobodna zona“ fotografa Najdžela Svana, o Beketovim ratnim godinama u Francuskoj, biće predstavljena u Francuskom institutu.

Tokom Nedelje irskog filma, publika će u Kinoteci moći da vidi i jedanaestosatni filmski

program „Beket na filmu: 19 x 19“ koji obuhvata svih 19 ekranizovanih Beketovih drama a pod režiserskom palicom imena poput Nila Džordana, Antonija Mingele, Dejvida Mameta, i s glumcima poput Džeremija Ajronsa, Alana Rikmana ili Džulijen Mur.

Beogradski irski festival se tako pridružuje plejadi umetnika i producenata koji Beketa čitaju i tumače u savremenom maniru. Egzistencijalne teme koje je on nametnuo pre pola veka deluju tako aktuelno u vremenu planetarne krize i nesigurnosti. Gorki humor i ironija, takođe. **N**

Kratka istorija sveta u 50 laži

MITOVI KOJI SU SE TOLIKO UKORENILI DA MISLIMO DA SU ISTINA

Specijalno za **Nedeljnik piše književnik, filmski i književni kritičar Đorđe Bajić**

Laži nas okružuju. Toliko smo navikli na njih da često više i ne pokušavamo da ih prepoznamo. Bombardovani smo poluistinama, spinovima i fabrikovanim narativima, pa manipulaciju doživljavamo kao neizbežan proizvod savremenog doba. Međutim, obmana nije izum modernih medija niti društvenih mreža. Ona je stara koliko i civilizacija – menja oblike, prilagođava se vremenu, ali joj je suština ista: da utiče, zavede i preoblikuje stvarnost u korist onih koji je plasiraju.

Upravo tim fenomenom bavi se knjiga „Kratka istorija sveta u 50 laži“ autorke Nataše Tid. Hrabro i temeljno, bez senzacionalizma, ona razotkriva mitove i neistine koje su se kroz vekove toliko ukorenile da su postale „opšteprihvaćene istine“. Autorka čitaocima vodi na putovanje kroz istoriju, pokazujući kako su pažljivo konstruisane laži menjale tok događaja, pokretale mase i oblikovale kolektivno pamćenje.

Od propagandne veštine Julija Cezara, koji je sopstvenu političku sliku gradio kroz fabrikovane izveštaje, preko legende o papi Jovani koja je vekovima opstajala kao „dokazana činjenica“, do prikrivanja istine o britanskim koncentracionim logorima – knjiga otkriva koliko je granica između

IZMEĐU REDOVA

Osnovna teza autorkina nije samo da su laži moćne, već da su često sistemski građene i brižljivo održavane

mita i istorije često tanka. Posebno potresna poglavlja posvećena su sudbini sestara Mirabal, čija je borba protiv diktature dugo bila potiskivana, kao i zataškavanju razmera katastrofe u Černobilju, kada je istina kasnila, a posledice već bile nesagledive.

Autorka se bavi i falsifikatima koji su podsticali ratove, verske i političke podele, ali i savremeni(ji)m medijskim manipulacijama koje utiču na naše svakodnevne stavove i odluke. Njena osnovna teza nije samo da su laži moćne, već da su često sistemski građene i brižljivo održavane. Istoriju, kaže poznata maksima, pišu pobednici – ali ova knjiga podseća da je na svakome od nas odgovornost da čita između redova, proverava izvore i ne prihvata zdravo za gotovo ono što se predstavlja kao neupitna činjenica. **N**

Najkraća istorija Japana Lesli Dauner

„Najkraća istorija Japana“ Lesli Dauner je knjiga koja vas vodi od mitskih početaka i doba samuraja, preko perioda samostalnosti, pa sve do nagle modernizacije i današnjeg statusa tehnološke i kulturne supersile. Zen, haiku, borilačke veštine, suši, anime, mange, film, videoigre... Japanska kultura odavno je postala neraskidivi deo zapadnjačkog načina života. **N**

Najkraća istorija ekonomije Endru Li

Knjiga Endrua Lija nudi sveobuhvatan ali jezgrovit pregled ekonomske misli i sila koje su oblikovale ljudsko društvo. Prati razvoj ekonomije od praištorskih lovaca-sakupljača do kompleksne, visokotehnološke svetske ekonomije danas. Autor razotkriva ekonomske faktore koji stoje iza rata, inovacija, društvenih promena i nejednakosti, uvek naglašavajući ulogu ljudi, a ne samo brojk. **N**

Piše Hana Piščević

Velike i male slike

Ponekad se osećam kao da sam sebična što „normalno“ živim svoj život kad se svuda oko mene, oko nas, dešavaju užasi svih vrsta. To se posebno odnosi na pisanje. Kao da je apsurdno da pišem o običnim stvarima i svakodnevnom životu kad neko negde upravo gubi glavu.

Evo, baš danas, dok pišem ovaj tekst, napadnut je Iran. Tramp preti da će ih udariti silom kakvu svet video nije, dok Netanjahu dodaje da je ovo tek početak. Hvatam sebe kako po treći put krećem o tome da pišem, jer o čemu dođavola drugom? To mi se dešava često. Moja prijateljica mi kaže da je uvek nešto važnije i veće u toku i da ako tako razmišljam, najbolje da samo pišem dnevnik i da u njega plaćem.

Verujem da u prošlim vremenima, recimo za vreme Prvog i Drugog svetskog rata nije bilo toliko informacija, da ljudi na jednom kraju sveta nisu znali o nedaćama miliona onih na drugom kraju, makar ne odmah, i da su tiho nastavljali da žive svoje lepe i ružne dane. A danas, u vreme mreža, odjednom znamo sve o svima. Znamo koja je bomba pala i gde, maltene u isto vreme kada i oni na čiji je grad pala.

Proživljavamo sve što se dešava drugima koliko god daleko bili, kao da živimo u nekoj konstantnoj simulaciji. A istovremeno, u vreme tih istih mreža i svakojakih atrakcija i distrakcija, tako lako možemo na trenutak da se isključimo iz svega. Dovoljno je samo da izbrišemo Instagram i isključimo televizor i da nakratko „zaboravimo“ šta se dešava oko nas. Makar dok se ne desi

nama ili u našoj blizini. Zato ta konstantna potreba da govorim samo o najvažnijim stvarima. Ali onda uzmem ove i druge pametne novine, čitam i pomislim: „Pa ne moram i ja sad o tome...“

Usred svih tih vesti koje imaju zube koje ti nagrizaju kosti, i ja volim kad naletim na nešto malo, nevažno, svakodnevno. Nekakav tanani prizvuk mira i tišine. Uplašim se ponekad da je to skretanje s teme ili zatvaranje očiju, ali onda mi je juče u poseti bila sestričina koju sam baš do juče volela. Sve dok mi nije rekla da ne ide na proteste, da ništa od toga ne prati jer joj sve to suviše teško pada.

Pomislila sam da možda ima slabo srce, iako je mlada, ili da je bole kosti jer je kao dete imala udes, ali ne, nije srce i ne bole je kosti već je boli uvo. Stvari oko nje se ne dešavaju njoj i nisu njena deca pa radije ne pali televizor i ne čita novine. Radije bi da se pravi da je glavna vest dana izgradnja novog parkića na Vračaru. Nisam znala kako da s njom nastavim razgovor.

Želela sam da je pitam zašto snažni ljudi moraju da budu jaki i za ove slabije. Kakva je to glupost? Zašto se ja, dete svoje majke, borim i za njenu decu, ili zašto će se moje dete sutra boriti i za njene unuke? Onda pomislim, ona da piše, da napiše tekst o suncu koje se najbolje vidi s novobeogradskih solitera, to bi bilo zatvaranje očiju jer njene oči su zaista zatvorene.

Ali mi koji smo u prvim redovima, čije oči peku od gledanja, mi kad govorimo o tom suncu, soliterima ili nećem trećem, to je da ne bismo oslepeli. Zar ne? Kao kad staviš naočare za sunce da bolje vidiš. **N**

Trijumf Olivije Din i omaž Robija Vilijamsa Oziju Ozbornu

Ovogodišnje 46. izdanje BRIT Awards održano je u prošlu subotu. Bilo je to prvi put da se ove nagrade održavaju van Londona. Zato je i sama ceremonija imala neku vrstu diskretnog omaža Mančesteru i među značajnim gostima bili su i Šon Rajder i Bez iz kultnog benda Happy Mondays.

Dve Londonke, Olivia Dean i Lola Young, predvodile su listu nominacija. Olivia Dean osvojila je najviše nagrada večeri, zaokruživši godinu u kojoj je dobila Grammy za najboljeg novog izvođača i ispisala istoriju UK liste sa debitantskim singlom i albumom na prvom mestu u istoj nedelji. Lola Jang (nominovana takođe u pet kategorija) osvoji-

la je svoj prvi BRIT u kategoriji Breakthrough Artist.

Samu dodelu otvorio je Hari Stajls spektakularnim nastupom. Zapažen je bio i nastup „naslednika rok zvezda generacije Z“ – američkog rok stara Sambra. Kad smo kod rokenrola i Mančeste-

ra, nagradu za songwritera dobio je Noel Galager, i to nakon megauspešne reunion turneje Oasisa.

Wolf Alice dobili su nagradu kao najbolji bend godine i njih ove godine čeka veliki koncert u Finsbury parku. Oni su tako ušli na spisak i u društvo pređašnjih dobitnika: Oasis, Coldplay, Arctic Monkeys, Blur, Gorillaz...

Najbolji strani bend je Geese, a strani izvođač Rosalia. Kultni lik Njukasla a i čovek koji je nedavno osvojio Mercury Prize ali i rasprodao stadione tokom turneje u Britaniji – Sem Fender trijumfovala je za duet sa Olivijom Din.

Zapažen nastup imao je Robi Vilijams koji je izveo svoj lajv omaž preminuloj zvezdi Oziju Ozbornu. **N**

POZORIŠTE NA TERAZIJAMA

ŽENE na IVICI NERVNOG SLOMA

6. mart 19.30

50. izvođenje

Po istoimenom filmu
Pedra Almodovara

Tekst: Džefri Lejn
Muzika i stihovi: Dejvid Jazbek

„Ovo je priča koja kombinuje haos,
humor i srce, baš kao i Almodovarov original.“
Euronews

Days of Ash

Nove pesme U2

LEGENDARNI IRSKI BEND U2 OBJAVIO JE novi EP „Days of Ash“ koji sadrži šest pesama. Ovaj EP je i najava novog albuma grupe koji stiže krajem 2026. Ova kolekcija pesama predstavlja direktan odgovor na aktuelne događaje i inspirisana je mnogim izvanrednim i hrabrim ljudima koji se bore na prvim linijama slobode. Četiri od pet numera govore o pojedincima – majci, ocu, tinejdžerki, čiji su životi brutalno prekinuti. O vojniku koji bi radije pevao, ali je spreman da umre za slobodu svoje zemlje.

„Bilo je uzbudljivo što smo nas četvorica bili ponovo zajedno u studiju tokom protekle godine. Pesme na 'Days of Ash' veoma su različite po raspoloženju i temi od onih koje će se naći na našem albumu koji izlazi kasnije tokom godine. Ove numere sa EP-ja nisu mogle da čekaju; bile su nestrpljive da izađu u svet. To su pesme prkosa i užasa, pesme jadikovanja. Pesme slavlja će

uslediti, na njima radimo sada... jer pored sve grozote koju svakodnevno vidimo normalizovanu na našim malim ekranima, nema ničeg normalnog u ovim ludim vremenima i moramo im se suprotstaviti pre nego što se vratimo veri u budućnost. I jedni u druge. 'Ako imate priliku da se nadate, to je dužnost...' – rečenica je koju smo pozajmili od Lee Ypi. Jedan smeh bi bio lep takođe. Hvala vam“, poručio je Bono.

„Kome je potrebno da čuje naš novi snimak? To samo zavisi od toga da li stvaramo muziku za koju osećamo da zaslužuje da bude saslušana. Verujem da ove nove pesme stoje rame uz rame sa našim najboljim radovima“, izjavio je Larry Mullen Jr.

„Uzbuden sam zbog ovih novih pesama, osećam kao da stižu u pravo vreme“, dodao je Adam Clayton.

„Verujemo u svet u kojem se granice ne brišu silom. Gde kultura, jezik i sećanje nisu učutkani strahom. Gde se o dostojanstvu naroda ne može pregovarati. Ovo verovanje nije privremeno. To nije politička moda. To je tlo na kojem stojimo. I tamo stojimo zajedno“, zaključio je The Edge. **N**

Ideš u Dubai

U prošli petak, na žurki, pričam sa jednim strancem na privremenom radu u Beogradu i Srbiji. Kaže mi da su mu gotovo svi roditelji koje je sretao tokom poslednjih tridesetak meseci koliko boravi ovde pričali o svojoj želji da im se deca školuju u inostranstvu. Upitao me je ko će na kraju ovde ostati. Naravno i da će sva ta deca i ostati u zemljama čijih su se amfiteatara dokopala. I oni koji nikada nisu sanjali univerzitete po svetu, kao keramičari, vodoinstalateri, vozači... takođe odlaze a kakvo je stanje dobro znaju svi kojima se nešto pokvarilo u kući.

O tom često razmišljam, pa i na loukost letovima, a na jednom od poslednjih pričao sam sa momkom čija je devojka dobila stipendiju u Nemačkoj a on ide da je poseti. Na tim loukost letovima vidim i one koji nisu dobili stipendiju već priliku da popravljaaju cevi, upravljaju volanom kamiona, stavljaju pločice u kupatilu i kuhinji...

Pamtim gastarbajtere iz onog praistorijskog doba odlazaka u pečalbu. Onaj profani izgled sa šeširićem, her Žika iz „Žikine dinastije“. Takav izgled bio je profan ali je simbolizovao donekle pravu sliku dela te ekipe pečalbara zaglavljenih iz snova o parama koje će doneti kući kada se zauvek vrate, a većina nije jer su se deca rodila tamo daleko i tako dalje i tako dalje.

TI ŠEŠIRIĆI, I NEKI MALO OPIČENIJI dres-kod, bili su slika osobe kojoj jeste Juga u srcu, ali mora pokazati dole Jugosima da je ipak uspela. Sećam se opičenog kaputa komšinice koja je na godinu dana otišla u Štuttgart i odmah po povratku ga prošetala po kraju i samoposluzi.

Onda su devedesetih došli drugi gastarbajteri, jedna ekipa su bili urbani likovi pobjegli od rata u Jugoslaviji, a drugi oni nesrećnici koje je taj isti rat oterao iz kuća. I poslednja ekipa gastosa kao intelektualaca, furaju laptopove na gejtovim, imaju sluške, završili su fakultete na polju, rade po sitijima u Londonu, Berlinu, Melburnu...

Prošle subote, nedugo posle napada na Iran, kao i iranskih raketa ka Emiratima, Kataru... pojavila se AI fotka naslova „U toku je evakuacija iz Dubajja“ na kojoj horde starleta u minićima i s „luj viton“ tašnama juri ka avionu za Beograd. Onaj ko je mislio da je ovo malo preterano dobio je demanti u ličnosti koja se javila kao dopisnica srpskog medija iz Dubajja. Zanimanje njeno je influencer, tako se uz geopolitičke i vojne stručnjake pojavila i nova profesija za analizu koja je ispričala šta se tu dešava.

Jer Dubai takođe ima našu poslovnu dijasporu, inženjere, programere, hotelsko osoblje... ali je prva asocijacija oduvek bila starleta, influencerka, a tu je i onaj srpski hit „Ideš u Dubai“. **N**

O bajkama i bombama

Italija je u noći kada su na neke velike gradove padali projektili, a dronovi jurili bradate mule i školsku decu, odabrala da se ušuška u prošlost

Kako ste proveli prvi dan rata? Jeste li netremice pratili vesti na televiziji i telefonu, brinući šta će da bude sa Irancima, sa nama, sa naftom, sa visokim zgradama u Dubaiju i ljudima koji misle da su visoke zgrade u Dubaiju baš lepe, sa svetom kakav smo znali?

Mi smo ga dočekali uz lake note i kaos kakav samo talijanska televizija može da priredi: u jednom trenutku Andrea Bocelli jaše konja, u drugom pevač izvodi na scenu svoju mamu (jer Italija!), u trećem Nino Frazika promašuje imena i redne brojeve svih izvođača...

Bio je Sanremo 2026, naravno, ove godine pomeren zbog Olimpijskih igara, savršenija najava proleća i od kalendara i od visibaba koje bi promolile glavu samo da ih u ovom gradu ima...

DESILO SE TAKO DA SE FINALNO veče odigravalo nekoliko sati nakon što su prve bombe pale na Iran, a onda je svašta počelo da pada svuda po Bliskom istoku; i nijedan muzičar nije pomenuo rat, makar ne konkretan rat, ali ih je bilo dosta koji su poručili da nam treba mir. I ovog puta nisu zvučali kao misice...

(Nisam, iz razloga poznatih redovnim čitaocima ove stranice, iste večeri gledao nešto što se i dalje zove Pisma za Evropiziju, ali sumnjam da je tamo iko rekao išta *politički*, makar i uopšteno.)

Možda je i zbog te nelagodne atmosfere bilo nešto manje televizijskih gledalaca nego prethodnih godina (mada su to svejedno i dalje velike brojke), a možda je ona odlučila i pobjednika.

Sal da Vinči – kakvo ime, recite? Naravno da ima i ono *obično*, građansko, dosadno, Salvatore Majkl Sorentino – izgleda kao da je došao iz prošlog veka, jer pomalo i jeste. Duboko u šestoj deceniji, no i dalje zalizan, Napolitanac je došao sa pesmom koja je retro i po zvuku, i po

glasu, a posebno po poruci.

Jer ko bi, pri zdravoj pameti, slavio večnu ljubav ili brak u ovom dobu?

„Per sempre si“ dovoljno je zarazna da vam uđe u uho na prvo slušanje, i dovoljno „mekana“ da bude himna mnogoga venčanja u narednim decenijama; i mada bi neki možda rekli da je njegov tekst odraz retraditionalizacije – ili makar žudnje za njom – italijanskog i zapadnoevropskih društava, biće da nam samo treba neka sigurna luka.

Makar i u vidu teksta koji je bremenit stereotipima: te budućnost je nepoznata ali je se neću plašiti jer imam tebe, te ljubav nije ljubav za ceo život ako ne morate da preskočite neke teške stepenice, te hajde da sanjamo o kući punoj dece...

ZVUČI GLUPAVO, ZNAM, A PATETIČNO JOŠ više, ali *radi* zato što je iskreno.

Sve do trenutka proglašenja, ona je želela da pobedi Sayf, duplo mlađi od glavnog konkurenta, Denovljanin čija je majka iz Tunisa i čija je pesma („Tu mi piace tanto“) mnogo modernija – možete je zamisliti na nekoj domaćoj plejlisti, tamo sa Rastom, Reljom ili Devitom – i mnogo oštira, na tragu *društvene kritike*. Za repera je Italija „grande azione di Cannavaro“, ali dosta ogorčeno citira i čuvenu Berluskonijevu rečenicu, „L'Italia è il paese che amo“, koja je najavila dolazak njegove stranke i, u neku ruku, svega ovoga što živimo.

Ali kada je Sal da Vinči proglašen za pobjednika, bio je to trenutak toliko gantljiv, toliko srceparajući, toliko ljudski, da je na kraju i ona pevušila „Sarà per sempre si“, dok je sin Marija da Vinčija, poznatog izvođača *canzone napoletana*, zagrcnut pokazivao venčani prsten. (Narednog dana Čolito Simeone, zvanično igrač Napolija, na pozajmici u Torinu, tako će proslaviti gol; uspeh će Salu čestitati i gradonačelnik Napulja.)

Priča o Salu zapravo je dirnula srce

Italije: pre dvadesetak godina bio je relativno uspešni pevač, jednom čak i osvojio treće mesto na Sanremu, a onda je nestao; njegova će supruga Paola u intervjuima pričati da nisu imali novca čak ni da kupe deci mleko.

A onda se desilo čudo: pesma „Rossetto e caffè“ nenadano je postala viralna pre godinu-dve, toliko da se i u Salu probudio entuzijazam da nastavi karijeru. Zato je dobio podršku i navijača Napolija, ali i Alesandra del Pjera i sjajnog Mahmooda; neki talijanski komentatori napisace da je u stvari pobedila ta stara pesma, a da je ova nova bila samo izlog.

„Rossetto e caffè“ je bila o ljubomori, „Per sempre si“ je o tome kakav život može da ti bude kada savladaš i ljubomoru i postaneš muškarac – ili žena, naravno – kakav je trebalo da budeš. (Samo da treći deo ne bude o razvodu?)

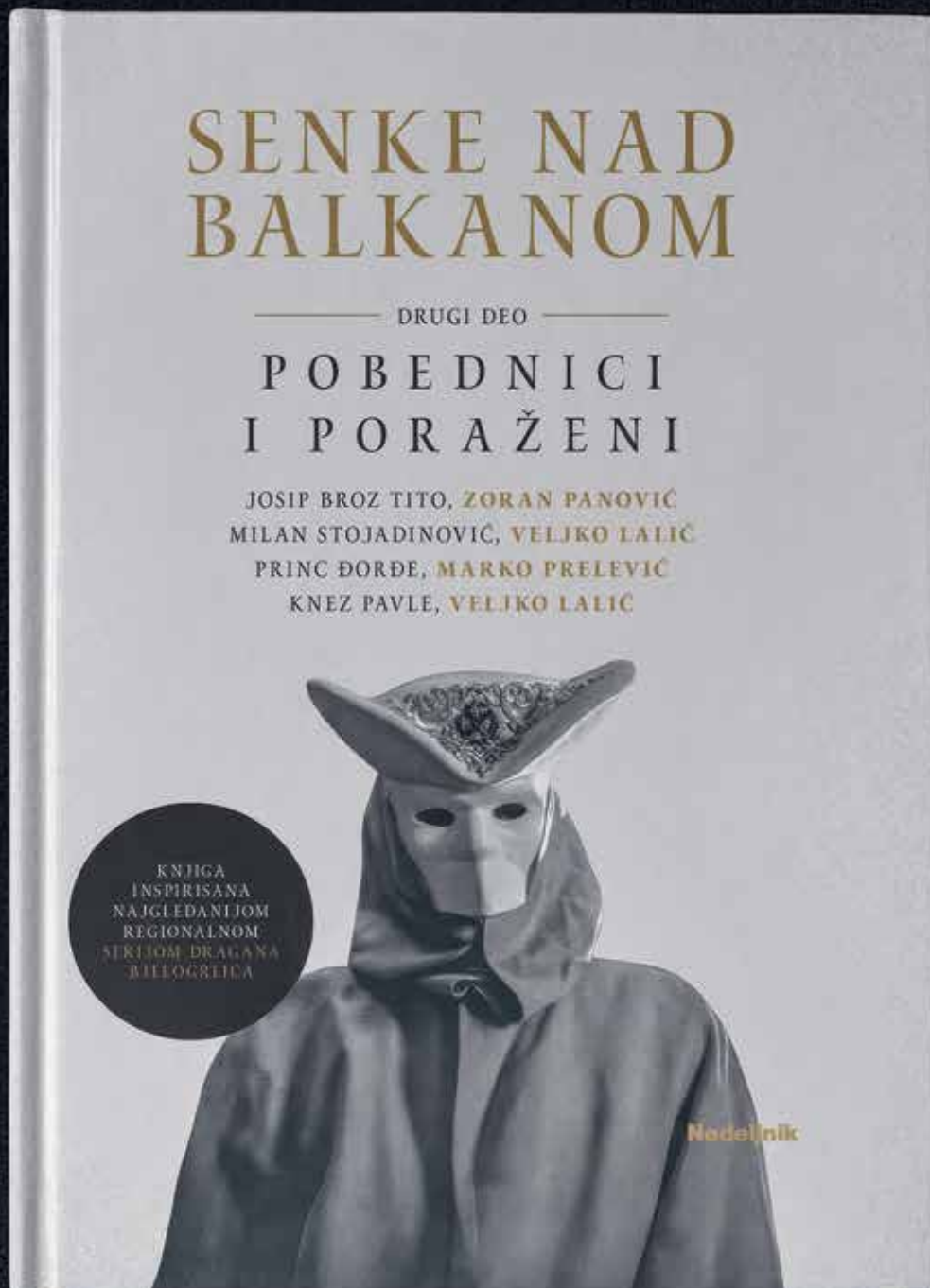
ITALIJA JE TAKO, U NOĆI KADA su na neke velike gradove padale bombe, a dronovi jurili bradate mule i školsku decu, odabrala da se ušuška u prošlost – ma vidite ga samo, kao konobar sa terase hotela „Korali“ potkraj osamdesetih! – i da zavoli autsajdera. (Nešto veći broj glasova gledalaca dobio je Sayf, no u pitanju su bili promili, nedovoljno da nam sruši tezu.)

I ima neke ironije, ili makar *potrebnosti*, što je Sal da Vinči sticajem okolnosti rođen baš u toj Americi, gde je njegov otac izvodio *sceneggiate*; što je nekada, još sedamdesetih, snimao pesme sa tatom, da bi tek u dubokoj sredovečnosti postao zvezda, i što se to desilo kada niko, a posebno njegova porodica, nije to očekivao, i to na dan kada je počeo rat.

Možda su zato na Sanremu te noći pobedile iluzije i bajke; možda zato navijamo, ma koliko glupavo i patetično zvučalo – baš kao „Per sempre si“ – da se to desi i van podijuma teatra Ariston. **N**

KNJIGE KOJE ĆE VAM OTVORITI OČI O ISTORIJI OVIH PROSTORA

Istorijsko svedočanstvo o najkontroverznijim ličnostima naše prošlosti,
ljudima koji su gradili i rušili Jugoslaviju i potpisivali i ljubavna pisma i smrtne presude

Spremite se za treću sezonu serije „Senke nad Balkanom“ i obezbedite svoj primerak u preprodaji samo na [Nedeljnik.rs](https://www.nedeljnik.rs)

Ili skenirajte kod

**OSAM PORTRETA U DVA LUKSUZNA
IZDANJA NA VIŠE OD 550 STRANA**

COROLLA SEDAN

SAJAMSKA PONUDA
SAJAMSKA PONUDA
SAJAMSKA PONUDA
SAJAMSKA PONUDA

POLA PLATI SADA

OD **159** €*
MESEČNO

POLA NA RATE BEZ KAMATE

DO 10 GODINA GARANCIJE TOYOTA RELAX

TOYOTA COROLLA SD: cena 18.990,00 EUR; učešće 9.495,00 EUR; iznos beskamatnog kredita 9.495,00 EUR; period otplate 60 meseci; NKS godišnje 0,00% p.a.; mesečna rata 158,25 EUR; EKS 0,01% p.a.; Kamata stopa je fiksna tokom celog perioda otplate kredita. U EKS ulazi trošak obrade zahteva 0%, naknada za vođenje i Računa 0,00 RSD, trošak menice: 50,00 RSD, trošak povlačenja izveštaja kreditnog biroa: 246,00 RSD. Ponuda je primenljiva isključivo na vozila za koja je oglašeno beskamatno finansiranje. "Budite odgovorni, pozajmljivanje novca košta".

Do 10 godina garancije uz Toyota Relax: 3 godine fabričke garancije + do 7 godina ili 200.000km (šta pre nastupi) dodatne garancije koja se aktivira obavljanjem redovnih servisa kod ovlašćenog Toyota partnera prema uputstvima proizvođača. Za sve detalje u vezi sa Toyota Relax garancijom posetite www.toyota.rs ili kontaktirajte ovlašćenog Toyota partnera.

COROLLA SD 1.5 M/T6 : Zvanična kombinovana potrošnja goriva od 5.7-6.3l/100km; Zvanična kombinovana emisija CO₂ od 129-143g/km; Zvanični nivo izduvne emisije EURO 6; Zvanična vrednost specifičnih emisija azot oksida (NOx) 0.0106-0.0126g/km. Detaljnije podatke o novim putničkim vozilima možete pronaći u Vodiču o ekonomičnosti potrošnje goriva, emisijama CO₂ i zagađujućih materija u vazduh koji je besplatno dostupan na prodajnom mestu dobavljača putničkog vozila.

Ponuda je informativnog karaktera. Slike su simbolične. www.toyota.rs